

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE
DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK DEĞERİNİN ÖĞRETİMİ

ORHAN KARAMAN

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi İslam MUSAYEV

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÇOŞAR

KASTAMONU-2024

TEZONAYI

Orhan KARAMAN tarafından hazırlanan “**ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK DEĞERİNİN ÖĞRETİMİ** ”adlı tez çalışmasının savunma sınavı **20.09.2024** tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Danışman	Dr. Öğr. Üyesi İslam MUSAYEV Kastamonu Üniversitesi	.....
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	.....
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÇOŞAR Kastamonu Üniversitesi	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş olan bu tez Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunca onanmıştır.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Abdullah AYDIN

.....

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Orhan KARAMAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK DEĞERİNİN ÖĞRETİMİ

ORHAN KARAMAN

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN:DR. ÖĞR. ÜYESİ İSLAM MUSAYEV

Bu tezin amacı, Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde doğruluk-dürüstlük değer öğretiminin eğitimi açısından nasıl yapılmasının planlandığı ve bu planlamanın ders kitaplarında nasıl ele alındığını, yeterince ele alınmadıysa eksik yönleri ortaya koymaktır. Çalışmamız Giriş, Değerler Eğitimi, Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde doğruluk-dürüstlük değeri, Tartışma, Sonuç ve Öneri kısımlarından oluşmaktadır. Giriş kısmında, doğruluk-dürüstlük değerinin kuramsal çerçevesi, araştırmanın önemi, amacı ve yönteminden bahsedilmiştir. Bunun yanında literatür taraması ve doğruluk-dürüstlük değerleriyle ilgili kavram değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca ortaya konulan tespitler neticesinde elde edilen veriler, değer eğitimi yaklaşımları, yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise İlköğretim (Ortaokul) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde doğruluk-dürüstlük değeri bölümünde, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki doğruluk-dürüstlük değerinin öğretimi ile ilgili etkinlikler, yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışma sonucunda İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında doğruluk-dürüstlük değeri yer almasına rağmen ders kitaplarında tüm ünitelere yansıtılacak şekilde aynı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bir başka deyişle doğruluk-dürüstlük değerinin öğretimi konusunda öğretim programı ile ders kitaplarındaki üniteler arasında bir uyumsuzluk olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu bölümde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve ders kitaplarında doğruluk-dürüstlük değeri kavram çerçevesinde değerlendirilmiştir. Son bölümde ise yaptığımız çalışmada ulaştığımız sonuçlar ile bu sonuçlar çerçevesinde tartışma ve önerilerimiz sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER: Doğruluk-Dürüstlük, Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Değer, Değer Eğitimi, Değer Öğretimi, Değer Eğitimi Yaklaşımları, Yapılandırmacılık.

Eylül 2024, 129Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

IN SECONDARY SCHOOL RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS COURSES TEACHING THE VALUES OF ACCURACY-HONESTY

ORHAN KARAMAN

**KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGION SCIENCES
SUPERVISOR:ASSIST. DR. İSLAM MUSAYEV**

The aim of this thesis is to reveal how teaching the values of truth and honesty in Secondary School Religious Culture and Ethics courses is planned in terms of religious education, how this planning is handled in the textbooks, and the deficiencies if not adequately addressed. Our study consists of Introduction, Values Education, the value of truth and honesty in the Secondary School Religious Culture and Moral Knowledge course, Discussion, Conclusion and Suggestion parts. In the introduction, the theoretical framework of the truth-honesty value, the importance, purpose and method of the research are mentioned. In addition, a literature review and a concept evaluation regarding truth-honesty values were made. In addition, the data obtained as a result of the findings were evaluated within the framework of value education approaches and constructivist approach. In the second part, in the section on the value of truthfulness and honesty in the Primary School (Middle School) Religious Culture and Moral Knowledge course, the activities and approaches related to teaching the value of truthfulness and honesty in the Primary School Religious Culture and Moral Knowledge Curriculum and textbooks were evaluated within the framework of approaches. As a result of this study, it was determined that although the value of truthfulness and honesty was included in the Primary School Religious Culture and Ethics Curriculum, it was not at the same level as reflected in all units in the textbooks. In other words, it has been determined that there is an incompatibility between the curriculum and the units in the textbooks regarding the teaching of the value of truthfulness and honesty. In addition, in this section, the value of truthfulness and honesty in the Primary School Religious Culture and Ethics Curriculum and textbooks has been evaluated within the framework of the concept. In the last section, the results we reached in our study and our discussions and suggestions within the framework of these results are presented.

KEYWORDS: Truth-Honesty, Secondary School Religious Culture and Moral Knowledge, Value, Value Education, Value Teaching, Value Education Approaches, Constructivism.

September 2024, 129Page

TEŞEKKÜR

21. Yüzyılı yaşadığımız günümüz toplumunda başta teknoloji olmak üzere hayatımızın her alanında yaşanan gelişmeler neticesinde insanların hayat görüşünde ve yaşam tarzında çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Meydana gelen bu değişim ve gelişmeler neticesinde insanların değer anlayışında da çeşitli değişimlerin meydana geldiği açıktır. Toplum nazarında meydana gelen bu değişimlerden dolayı özellikle genç neslin değerlerimizden uzaklaştığı, gençlerin, atalarımızdan bize miras kalan bazı değerleri terk ederek bu değerlerin unutulmaya yüz tuttuğu görülmektedir.

Yaşadığımız yüzyılda farklı inanç, düşünce ve ırktan insanların bir arada yaşama imkânına kavuşması dolayısıyla ya da yaşam koşullarının insanlara bunu dayatmasından dolayı bir arada yaşamak zorunda kalan insanoğlu için doğruluk-dürüstlük olmazsa olmaz bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğruluk-dürüstlük değerinin yaşatılmadığı bir toplumda insanların birlik ve beraberlik içerisinde yaşamlarını sürdürmeleri mümkün görülmemektedir. Doğruluk-dürüstlük değerinin genç nesillere aktarılması hususunda da değerler eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amacı gerçekleştirme hususunda da Millî Eğitim Bakanlığı başta Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi olmak üzere birçok dersin öğretim programında değerler eğitime yer vermiştir.

Ortaokul ders kitaplarında doğruluk-dürüstlük değerinin eğitimi açısından önemine değindiğim bu çalışmamın her aşamasında değerli görüşlerini ve desteklerini esirgemeyen, çalışmamın bu hale gelmesinde önemli katkıları olan danışman hocam, Sayın Dr. İslam Musayev'e şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, özveri ve fedakârlık gerektiren öğretmenlik ve idarecilik görevlerimi yaparken bu görevleri icra etmemde ve de bu çalışmamda bana destek olan eşim Esra Karaman'a, gerekli kolaylığı sağlayan değerli oğullarım Kayra ve Çınar Buğra'ya Allah'ın razı olacağı bir ömür dilerim.

Orhan KARAMAN

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ABSTRACT	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Konusu ve Problemi	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	3
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Araştırmanın Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Belli Başlı Araştırmalar	5
1.4.1 Doğruluk Kavramı.....	5
1.4.2 İslam Dini Açısından Doğruluk-Dürüstlük.....	7
1.4.3 Dil ve Kalp Bağlantısı Açısından Doğruluk	8
1.4.4 Düşünce Açısından Doğruluk	10
1.4.5 Konuşma Açısından Doğruluk.....	11
1.4.6 Davranış Açısından Doğruluk.....	11
1.4.7 Dürüstlük	13
1.4.8 Yapılan Çalışmalar	16
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLAR	21
3. DEĞER VE DEĞER ÖĞRETİMİ	23
3.1 Değer.....	23
3.1.1 Değerler Eğitimi.....	24
3.1.2 Değerlerin Sınıflandırılması.....	27
3.1.2.1 Estetik değerler	28
3.1.2.2 Teorik değerler	28
3.1.2.3 İktisadi değerler	28
3.1.2.4 Siyasi değerler	28
3.1.2.5 Sosyal değerler	29
3.1.2.6 Dini değerler	29
3.1.2.7 Ahlaki değerler	29
3.2 Değerler Eğitimi Konusunda Yaklaşımlar	31
3.2.1 Değer Aktarımı (Telkin Yaklaşımı)	33
3.2.2 Değer Analizi	38
3.2.3 Değer Açıklama / Değer Belirginleştirme Yaklaşımı	44
3.2.4 Yansıtıcı Yaklaşım	53
3.2.5 Ahlaki Gelişim Yaklaşımı	59
3.3 Bazı Değerler Eğitimi Yaklaşımlarının Doğruluk-Dürüstlük Değeri Öğretimine Uygulanması.....	65
3.3.1 Değer Aktarımı Yaklaşımının Doğruluk-Dürüstlük Değeri Öğretimine Uygulanması	65

3.3.2	Değer Açıklama Yaklaşımının Doğruluk-Dürüstlük Değerinin Öğretimine Uygulanması.....	69
3.3.3	Değer Analizi Yaklaşımının Doğruluk-Dürüstlük Değerinin Öğretimine Uygulanması	71
3.4	Yapılandırmacı Yaklaşım Açısından Değerler Eğitimi	74
4.	ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK DEĞERİ	80
4.1	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Değer Öğretimi ve Doğruluk-Dürüstlük Değeri.....	81
4.2	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına / Kitap Yazımına İlişkin İlke ve Açıklamalar Bölümünde Değer Öğretimi ve Doğruluk-Dürüstlük Değeri	84
4.3	Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Doğruluk-Dürüstlük Değeri ve Öğretim Programı ile Uyumluluğunun Değerlendirilmesi.....	85
5.	TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	109
	KAYNAKLAR.....	125

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 4.1 5.Sınıf ramazan ve oruç ünitesi.....	86
Tablo 4.2 5.Sınıf adap ve nezaket ünitesi	88
Tablo 4.3 5.Sınıf Hz. Muhammed ve aile hayatı ünitesi.....	90-91
Tablo 4.4 6.Sınıf Peygamber ve İlahi kitap inancı ünitesi	92-93
Tablo 4.5 7.Sınıf ahlaki davranışlar ünitesi.....	96
Tablo 4.6 7.Sınıf Allah'ın kulu ve elçisi Hz. Muhammed ünitesi.....	103
Tablo 4.7 8.Sınıf Hz. Muhammedin örneklığı ünitesi	104-105

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	: Aktaran
as.	: Aleyhisselam
b.	: Bin, İbn (Oğlu)
cc.	: Celle celaluhu
Çev.	: Çeviri
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Dr.	: Doktor
ed.	: Editör
M.	: Madde
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Öğr.	: Öğretim
ra.	: Radıyallahu anhu
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

1. GİRİŞ

1.1 Araştırma Konusu ve Problemi

İnsanın dünyaya gönderiliş amacı Allah'a kulluk etmektir. Dünyaya gelen her insan da önce hayatta kalmayı ve hayatını en iyi koşullarda devam ettirmeyi amaç edinmiştir. Bu amacı gerçekleştirmenin yolu da insanlığın elde ettiği başarıları, kazanım ve değerleri yeni nesillere aktarmakla mümkün görülmektedir.

Toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını ve seviyesini belirleyen temel etken, toplumun benimsediği insan yetiştirme modelidir. Çocukların yetiştirilmesinde benimsenen politika ve uygulamalar toplumsal yapının nasıl oluşturulacağı konusunda en başta gelen belirleyici unsurdur.

Eğitim genel anlamda toplumsal yaşam içinde bireyde istendik ve kalıcı davranışlar elde etme süreci olarak tanımlanmaktadır. Dünyanın tüm insanlar için daha yaşanabilir bir hale gelebilmesi için eğitim sisteminin, herkes için geçerli pozitif değerleri içeren ve eğitimin amaçlarını kazanım haline getiren bir kapsam çerçevesinde olması gerekmektedir. Bu yüzden insanlığın biriktirdiği ortak evrensel değerlerin öğretilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasında değerler eğitiminin önemi büyüktür.

Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler. İnsanların yetiştiği toplumu ve kültürü incelediğimizde o toplumda yetişen insanların davranışlarını büyük ölçüde önceden kestirmek mümkündür. Değerlerden bağımsız bir eğitim sistemi düşünmek mümkün değildir. Bu yüzden bireyin belirli değerlerin farkına varması, yeni değerler üretmesi, benimsemesi ve içselleştirerek davranışları ile sergilemesi eğitim sisteminin öncelikli sorumluluk alanı olmak zorundadır.

Değerler, bir bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında belirginleşen kriterlerdir. Zamanla değerler, toplumsal bütünlüğün ayrılmaz bir parçası haline

gelir.¹ Değerler eğitimi, bireyin mutluluğu, iç huzuru ve toplumsal barışın gerçekleşmesi açısından büyük önem taşır. Bu özelliklerin toplumun tüm bireylerinde yerleşmesi ve olgunlaşması beklenir.²

Adalet, eşitlik, özgürlük, insana saygı, doğruluk-dürüstlük, çalışkanlık gibi evrensel değerler, her birey için aynı öneme sahiptir. Bundan dolayı, insanlar tarafından evrensel değerlerin korunması ve yaşatılması gerekmektedir.³

İlk olarak ailede başlayan değer eğitimi ardından okullarda devam etmekte, daha sonra ise günlük hayatın seyri içinde ölene kadar sürmektedir. Bütün bu aşamalarda değerler bireye bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde aktarılmaktadır. Değerler eğitimi formal veya informal şekilde kişinin doğumu ile ölümü arasında her zaman devam eden bir süreçtir.

Türkiye’de 2004 yılından itibaren değerler eğitimi ile ilgili kazanımlara “Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Hayat Bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” vb. derslerde doğrudan yer verilmeye başlanmıştır. Değerler eğitiminin öğrencilere aktarılması hususunda amaç ve içerik bakımından “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersleri gerek konuları gerekse de amaçları bakımından önemli imkânlar sunar.⁴ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında doğrudan değerlerin ifade edildiği üniteler vardır. 5. sınıflarda “adap ve nezaket” ünitesi, 6. sınıflarda “temel değerlerimiz” ünitesi, 7. sınıflarda “ahlaki davranışlar” ünitesi, 8. sınıflarda “Hz. Muhammed’in örnekliği” ünitesi değerler eğitimi ile doğrudan alakalıdır.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı’nda (5-8. sınıflar) öğrenciler tarafından içselleştirilmesi amaçlanan bir dizi değer sıralanmıştır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı’nda öğrencilerin içselleştirilmesi istenilen değerlerden birisi de doğruluk-dürüstlük değeridir. Doğruluk TDK’de; “Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış,

¹Çiğdem Durmuş. *Değerlerin Meslek Gurupları Açısından İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

²Ahmet Kurnaz, vd., *Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin Değer Algılarının Betimsel Bir Analizi*. (Ankara: Değerler Eğitimi Dergisi, Aralık 2013), 11.Cilt / No. 26, 185-225.

³İsmail Doğan, *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları: İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2001).

⁴Recep Kaymakcan- Hasan Meydan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, (Aralık 2011), 9.Cilt / No. 21, 32.

dürüstlük, adalet” anlamlarına gelmektedir. Dürüstlük TDK sözlüğünde; “doğruluk olarak, diğer sözlüklerde ise; özü sözü bir olma, olanı olduğu gibi yansıtma, gerçeği saklamama, bildiğinden, inandığından ve olduğundan başka türlü görünmeye veya göstermeye çalışmama” olarak tanımlanır.

Bu çerçevede araştırmamızın problemi, doğruluk-dürüstlük değerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı’nda öğretilmesi hedeflenen değerler içerisine alındığı dönemden itibaren, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (5-8) Öğretim Programlarında doğruluk-dürüstlük değerine nasıl yer verildiğini ve doğruluk-dürüstlük değerinin öğretim süreçlerine nasıl aktarıldığını Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları temel alınarak ortaya koymak olarak belirlenmiştir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada ilk amaç İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında ve Millî Eğitim Bakanlığı’na bir komisyona yazdırılan Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında doğruluk-dürüstlük değerinin nasıl yer aldığını betimleyici bir yöntemle ortaya koymaktır.

İkinci olarak ise doğruluk-dürüstlük değerinin kazandırılmasına yönelik, etkinlik, ünite, konu ve içeriğin ilgili kazanımlara hangi düzeyde hizmet ettiğini belirlemek, değer eğitimi yaklaşımları ve değerler eğitimi konusundaki yaklaşımların doğruluk-dürüstlük değerinin öğretimine uygulanması amaçlanmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programları ve ders kitapları üzerinde bir değerlendirme yaparak, doğruluk-dürüstlük değerinin nasıl işlendiğini ve öğrenciler üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın, eğitimcilerin ve öğrencilerin bu değerleri daha iyi anlama ve uygulamalarına yardımcı olabilecek önemli bir katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Doğruluk-dürüstlük, kişinin söylediği her şeyin gerçek ve doğru olması, başkalarını kandırmamak, sahtekârlık yapmamak gibi kavramları ifade eder. Bu değerlerin öğrencilerde geliştirilmesi önemli olduğu halde, öğretim programında nasıl kazandırılacağı hakkında net bir açıklama bulunmamaktadır. Bu durum, doğruluk ve dürüstlük kavramının öğrencilere yeterince öğretilmediğini ve anlatılmadığını göstermektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların sayısının az olması, bu değerlerin eğitim sisteminde önemsenmediği veya göz ardı edildiği gibi yanlış bir izlenim yaratabilmektedir. Doğruluk-dürüstlük, karakter gelişimi ve ahlaki değerler üzerinde etkili olması gereken değerlerdir ve öğrencilere erken yaşlarda öğretilmeleri önemlidir.

Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin müfredatında doğruluk-dürüstlük kavramlarına yer verilmesine rağmen, bunların ne anlama geldiği ve nasıl kazandırılacağı konusunda daha fazla açıklama yapılması gerekmektedir. Öğrencilerin bu değerleri anlamaları ve hayatlarında uygulamaları için daha fazla rehberlik ve örnek olaylar sunulmalıdır. Doğruluk-dürüstlük kavramlarına daha fazla önem verilmeli ve öğretim programlarında daha fazla vurgu yapılmalıdır. Öğrencilere bu değerlerin önemi ve uygulanması konusunda doğru eğitim verilmeli ve pratik örnekler sunulmalıdır. Doğruluk-dürüstlük, insanların karakterlerini ve toplumları daha iyi hale getirecek önemli değerlerdir ve bu değerlerin öğrencilere yaşatılması gerekmektedir.

2006 yılında uygulamaya konulan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerden biri olan doğruluk-dürüstlük konusunun incelenmediğini ve bu konuda yazılan ders kitaplarının içeriğinin değer eğitimi yaklaşımları ve yapılandırmacı yaklaşım anlayışını içermeyen bir şekilde kabul edildiği görülmektedir. Bu konuda henüz bir çalışma yapılmamıştır. Yine doğruluk-dürüstlük değeri, öğrencilerin karakter gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu değerler, öğrencilerin dürüst bir şekilde davranmalarını, doğru bilgilere dayalı düşünebilmelerini ve diğer insanlara saygı göstermelerini teşvik etmektedir. Bu değer çerçevesinde değerlendirilen bir öğretim programı ve ders kitapları,

öğrencilerin düşünme becerilerini geliştireceği, empati yeteneğini kazanacağı ve başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterebileceği bir öğrenme ortamı sağlar. Öğrenciler, etik konular üzerinde düşünme becerisini geliştirirken doğruluk-dürüstlük değerlerini de içselleştirebilirler.

Kanaatimizce doğruluk-dürüstlük değeri, toplumsal yaşamda da oldukça önemlidir. Öğretim programı ve ders kitapları, bu değerleri günlük yaşam ve sosyal etkileşimlerle ilişkilendirerek öğrencilerin yaşadıkları dünyayı anlamalarına yardımcı olmalıdır. Öğrencilerin doğruluk-dürüstlük değerini içselleştirmeleri hem eğitim sürecinde hem de sosyal yaşantılarında başarılı olmalarına katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak, doğruluk-dürüstlük değerinin öğretim süreci olarak nitelendirilebilecek olan öğretim programı ve ders kitaplarının değerlendirilmesi, öğretimin etkililiği için bir gerekliliktir. Bu değerlere sadık kalınan bir öğretim süreci, öğrencilerin karakter gelişimini destekleyecek ve toplumsal yaşamda başarılı bireyler olmalarına katkıda bulunacaktır. Bu doğrultuda çalışmamızın değer eğitimi, öğretim programı geliştirilmesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersindeki değerler eğitimi etkinliklerine katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

1.4 Araştırmanın Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Belli Başlı Araştırmalar

Araştırmamızın konusu Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde doğruluk-dürüstlük değerinin öğretimi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda konumuzla alakalı olarak bu bölümde ele alacağımız ilk kavram doğruluk kavramı olacaktır.

1.4.1 Doğruluk Kavramı

Herhangi bir kavramın tanımını yapmak dediğimizde, tanımını yaptığımız kavramı diğer kavramlardan ayıran özellikler ya da sadece o kavrama ait özellikler aklımıza gelir. Tanımı yapılacak kavramın sosyal bir kavram olması ise bu tanıma insan iradesi ve görüşünün katılmasından dolayı, bu kavramların tanımını yapmak zordur.⁵ Burada kastedilen zorluk ise insanı ilgilendiren kavramların üzerinde düşünen her

---

⁵Taha Akyol, *Hayat Yolunda Gençler İçin Anılar ve Öneriler*, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1997), 231.

insanın bu kavramların tanımı yapılırken ortak bir tanımın yapılamayacağı görüşüdür.⁶

Kavramlar, orada yaşayan insanlardan ve orada ortaya çıkan kültürün bir ürünüdür. Örnek verecek olursak, doğruluk-dürüstlük kavramları insan tecrübesiyle ortaya çıkan kavramlardır. Geçmişten günümüze çeşitli yaşantı ve deneyimler sonucunda ortaya çıkan bu kavramlar, elle tutulup gözle görülen bir nesneye karşılık gelmediği için, tarihten koparılarak tüm insanlık için üzerinde uzlaşmaya varılacak bir tanım ortaya konamaz.

İslam ahlakı bağlamında, doğruluk-dürüstlük, bireyin onurunu koruması ve toplum düzeninin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için temel şartlardan biridir. Bu nedenle, sağlıklı bir toplum düzeni için, dürüstlük hem bireyler hem de toplum için zorunlu olan ahlaki özelliklerin tamamını içermektedir. Doğruluk kelimesi, temel olarak doğru kelimesinden türetilmiş olup, birden fazla anlam içermektedir. Bu kelimenin kökünden türeyen birçok kelime bulunmaktadır.⁷

Doğruluk sözlükte; “doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış; dürüstlük” gibi anlamlara gelmektedir.⁸ Terim olarak ise doğruluk; “düşüncenin gerçeğe uyumu, yargıların ve önermelerin gerçeğe uygun olması durumu” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, düşüncenin kendi içinde tutarlı ve çelişkisiz olma durumu olarak da ifade edilmektedir.⁹

Türkçede doğruluğun eş anlamlısı olarak dürüstlük terimi kullanılmaktadır. Tuğlacı’ya göre; dürüstlük kelimesi isim olarak kullanılarak “doğruluk, şerefli olma” anlamını taşımaktadır.¹⁰

---

⁶Necati Öner, “Kavramın Açıklığı ve Seçikliği”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, 24 (1997), 3-7.

⁷Süleyman Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, 170.

⁸*Güncel Türkçe Sözlük*, “Doğruluk” (Erişim 5 Şubat 2024).

⁹“Doğruluk”, *İslami Bilgiler Ansiklopedisi*, (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1993), 3/ 109.

¹⁰Pars Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1985), “Dürüstlük”, 1/ 660.

1.4.2 İslam Dini Açısından Doğruluk-Dürüstlük

Doğruluk kavramının bilinen birçok tanımı yapılmıştır. Doğruluk kavramını bazı İslam âlimleri “Hakk” sözcüğü anlamında kullanmıştır. Bu anlamda, doğruluk daha çok bir değerler sisteminin parçası olarak kullanılırken; hak anlamına gelen doğruluk ise, daha çok bir hüküm veya kararın uygunluğunu ifade eder. Doğruluk, genel anlamıyla bir şeyin gerçekliğine veya doğru olduğuna inanma durumunu ifade ederken, hak anlamına gelen doğruluk; bir şeyin özünde gerçek, adaletli ve uygun olduğunu ifade eder.¹¹

Doğruluk kavramı, İslam dininde önemli bir değer olarak kabul edilir. Müslümanların kişisel ve toplumsal ilişkilerinde doğru sözlü ve doğru davranışlı olması beklenir. İslam âlimleri, doğruluk merkezli değerlerin önemini vurgulamış ve güvenilir bir şekilde söz verme, taahhütlerine sadık kalma, dürüstlük, adalet ve doğruluk gibi niteliklerin Müslümanların karakteri olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca İslam âlimleri, doğruluğun Tanrı'nın niteliklerinden biri olduğunu ve insanların da bu niteliği taklit etmesi gerektiğini öne sürerler. Tanrı'nın doğruluk kavramı, insanların da doğruluk kavramını anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olur. Doğruluk kavramı İslam düşüncesinde önemli bir yer tutar ve hem sözlü ifadelerde doğruluk, dürüstlük ve güvenilirlik olarak değerlendirilirken, hem de hükümlerin uygunluğunu ifade eden hak anlamına gelen doğruluk olarak değerlendirilir.¹² İslam âlimleri, doğruluk değerini önemseyerek Müslümanların hayatında ve ilişkilerinde doğruluk, adalet ve dürüstlük prensiplerine sadık kalmalarını öğütlerler.

İslam ahlakında doğruluk-dürüstlük, “bireyin yaptığı işlerde doğruluktan sapma, hile yapma, yalan söyleme gibi davranışlardan kaçınmasını” ifade eder. İslam inancına göre, doğru sözlülük-dürüstlük, bireyin Allah'a olan bağlılığının bir yansımasıdır. Yüce Allah, Müslümanlara dürüst olmalarını ve doğru sözlü olmalarını emretmiştir. Doğruluk-dürüstlük, İslam ahlakının yanı sıra diğer dinlerde de önemli ahlaki değerler olarak kabul edilir. Tüm insanlar için temel ahlaki kural olan doğruluk-dürüstlük, yaşadığımız toplumları daha iyi ve daha güvenilir bir yer haline getirir.

¹¹Hasan Şahin, “Doğruluk”, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, (İstanbul: Risale Yayınları, 1990), 1/ 393.

¹²Şahin, “Doğruluk”, 1/ 393.

Doğruluk, insanın düşüncelerinin, sözlerinin ve davranışlarının gerçeğe uygun olması anlamına gelir. Bir insanın düşünce, söz ve davranışları arasında tutarlılık olduğunda, doğru ve güvenilir biri olarak nitelendirilir. Tutarlılık, insanın karakterini ve kişiliğini yansıtır ve başkaları için bir ölçüdür. Doğruluk, içten gelen samimi bir niyetle hareket etmeyi gerektirir. Başkalarının gözünde değer kazanmak veya gösteriş yapmak için yapılan eylemler, doğrulukla bağdaşmaz. Doğruluk, gerçeğe, adalete ve hakikate uygun bir şekilde hareket etmeyi gerektirir.¹³

1.4.3 Dil ve Kalp Bağlantısı Açısından Doğruluk

İslam'da, dilin güzellikleri konuşmakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda hakaret, gıybet, yalan gibi kötü davranışlardan da uzak durmayı gerektirir. İnsan, öncelikle doğru bir kalbe sahip olmak için kötü söz ve davranışlardan kaçınmalı, hoşgörü, sevgi ve adalet gibi güzel ahlaki değerleri yaşamalı ve yaşatmalıdır. İslam inancında kalbin ve dilin doğruluğu önemlidir. Kalp, insanın iç dünyasının merkezi olduğundan, doğru bir kalbe sahip olan kişinin dili de doğru, etik ve ahlaki değerlere uygun olur. Kalpte oluşan güzellik, dil vasıtasıyla dışarıya yansır ve insanın sözleriyle de kendini ifade eder. Hz. Muhammed bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur: *“Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdır”*¹⁴ Bu hadis-i şerif, kalbin önemini vurgulayan bir anlam taşır. İnsanın ruh ve beden ilişkisi üzerinden açıklanan bu hadiste, kalbin doğruluğunun sahip olduğu etkiler anlatılmaktadır. Kalp, insanın duygu ve düşüncelerinin kaynağıdır. İslam inancına göre, kalbin doğru ve takva sahibi olması, kişinin iç dünyasının düzenli ve temiz olması demektir. Bu doğru kalp, kişinin dışı vurduğu söz ve davranışlara da yansır. İnsanın dilinin doğru, edepli ve güzel sözlerle donanması, kalbinin güzelliğinin bir yansımasıdır. Bir başka ifadeyle, kalp ve dil arasında sıkı bir ilişki vardır. Kalbin kötü huylarından arınmasıyla birlikte dil de güzelliklerle süslenir. Peygamberimiz yine bir başka hadisi şerifte ise; *“Bir kişinin kalbi dosdoğru olmadıkça imanı dosdoğru hale gelmez. Kişinin dili dosdoğru olmadıkça da kalbi dosdoğru hale*

¹³Hayati Hökekleli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011), 89.

¹⁴Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'u 'ş-şahîh*, nşr. Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbni Şeref İbni Müri en-Nevevî(İstanbul: Erkam Yayınları, 2016), “Riyazü's Salihin Peygamberimizden Hayat Ölçüleri”, 589.

gelmez.”¹⁵buyurmuştur. Bu hadis-i şerifte, doğruluk üzerine kalbin ve dilin önemi vurgulanmaktadır. Kalp, imanın temeli olarak kabul edilirken, dil de bu imanın doğruluğunu gösteren bir araç olarak nitelendirilmiştir. Yani, bir kişinin imanının Allah katında geçerli olması için o imanın kalpte yaşanması ve bu durumun dil ile desteklenmesi lazımdır. Dilin doğruluğu, kişinin sözlerinin doğru, dürüst ve adaletli olmasını ifade eder. Dilinin doğru olduğu bir kişinin, yalan söylemekten kaçındığı, iftira atmaktan vazgeçtiği, kötü söz söylemekten kaçındığı ve insanlara karşı doğruluk prensibini benimsediği anlaşılır. Peygamberimiz, bu hadis-i şerifle, dilin önemine dikkat çekmekte ve kişinin dilini korumasını tavsiye etmektedir. Çünkü dil, insanların düşüncelerini ifade ettiği ve diğer insanlarla iletişim kurduğu bir araçtır. Dolayısıyla, doğru kullanılan bir dil sayesinde insanlar arasında güven sağlanır, ilişkiler sağlıklı bir zeminde yürür ve toplumda huzur ve barış hüküm sürer. Yine Peygamber efendimiz bu hadis-i şerifte, kalp ile dil arasında bir ilişki kurmuştur. Yani, kişinin kalbi doğru olmadığı sürece imanı doğru hale gelmez. Aynı şekilde, kişinin dili doğru olmadığı sürece de kalbi doğru hale gelmez. Bu da kalp ile dil arasında karşılıklı bir iletişim olduğunu gösterir. Bir kişi, kalbinde doğruluğu sağlamışsa, bu doğruluğu diliyle de ifade eder. Aksine, kişinin kalbi doğru değilse, dili de doğru olmayacak ve bu da imanının üzerinde bir gölge oluşturacaktır. Sonuç olarak, bu hadis-i şerifte doğruluk konusunda kalbin ve dilin birbirine bağlı olduğu ve doğru bir kalbin ancak doğru bir dili olduğu vurgulanmaktadır. Kişinin imanının sağlam olması için hem kalbi hem de dili doğru olmalı, yalan ve hilelerden uzak durmalı ve doğruluk prensibini benimsemelidir.

Doğruluk-dürüstlük, toplum düzeninin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için de oldukça önemlidir. Bir toplumda her bireyin kendini doğru bir şekilde ifade etmesi, başkalarına yalan söylememesi, hile yapmaması, güvenin ve adaletin tesis edilmesine yardımcı olur. Bu da toplum içindeki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini sağlar.

İslam ahlakında doğruluk-dürüstlük, kişinin onurunu koruması açısından da büyük önem taşır. Bir bireyin başkalarını kandırması, yalan söylemesi, hile yapması, onun

---

¹⁵Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî,*el-Müsned*, 3/198.

itibarını zedeler, saygınlığını azaltır. Bu nedenle İslam ahlakında doğru sözlülük, kişinin kendine ve diğer insanlara karşı sorumlu bir şekilde davranmasını gerektirir.

Doğruluk ahlaki bir değerdir ve insan ilişkilerinde önemli bir rol oynar. Doğru ve dürüst kişiler güvenilirlikleriyle tanınırlar ve başkalarıyla olan ilişkilerinde sorumluluk sahibi davranışlar sergilerler. Doğruluk, insanların birbirlerine karşı dürüstlük, şeffaflık ve adaletle yaklaşmalarını sağlar. Ancak doğruluk, sadece davranışlarda değil, düşünce ve niyetlerde de önemlidir. Bir kişinin içten gelen samimi bir niyetle hareket etmesi, doğru bir şekilde düşünmesi ve vicdanına uygun hareket etmesi, doğruluk değerini korumasını sağlar.

Doğruluk kişinin niyetinde, düşüncesinde, sözlerinde, işlerinde ve davranışlarında gerçeğe uygunluktur. Doğruluk, samimi bir niyet ve içten gelen bir yaklaşım gerektirir. Gösteriş ya da başkalarını etkilemek amacıyla yapılan eylemler, tam anlamıyla doğru olarak kabul edilemez.¹⁶

Doğruluğu, üç yönden ele alacak olursak;

1.4.4 Düşünce Açısından Doğruluk

İnsanın zihninde “gerçeğe uygun olan düşüncelere sahip olması anlamına” gelir. Kişi ne düşünüyorsa, gerçeğe uygun olduğunu düşünerek hareket eder. Bir insanın düşünceleri gerçeğe uygun değilse, başkaları için güvenilir olması zorlaşır. Buna bağlı olarak, gerçeğe uygun düşüncelere sahip olan bir kişi doğruyu ve yanlışını daha iyi ayırt eder, objektif bir şekilde olayları değerlendirir ve daha sağlıklı kararlar verebilir. Gerçeğe uygun düşünceler aynı zamanda kişinin başkalarıyla iletişim kurmasını da kolaylaştırır. Diğer insanlar gerçeğe uygun düşüncelere sahip olan bir kişiye daha fazla güvenir, onunla daha iyi bir iletişim kurar ve iş birliği yapabilir. Dolayısıyla, gerçeğe uygun düşüncelere sahip olmak kişinin toplumsal ilişkilerini de olumlu yönde etkiler.

---

¹⁶Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, 89.

1.4.5 Konuşma Açısından Doğruluk

Konuşma açısından doğruluk, “insanın ağzından çıkan sözlerin gerçeğe uygun olması” demektir. Bir insanın söyledikleri gerçeklere dayanıyorsa, doğru-dürüst biri olarak nitelendirilir. Ancak, sözlerinde doğruluk olmadığında, kişi güvenilirliğini kaybeder ve başkaları tarafından inanılmayan biri haline gelebilir. Doğru-dürüst bir insanın ağzından çıkan sözler, gerçeklerle uyumlu olmalıdır. Başka bir deyişle, insanların söylediklerine güven duyulabilmesi için sözlerinin gerçeklere dayanması gerekir. Eğer bir insan sık sık yalan söyler veya söyledikleri gerçeklere uygun değilse, insanlar tarafından güvenilmez ve inanılmaz biri olarak görülür.

Ağzından gerçeklere dayanmayan sözlerin çıktığı kimse, diğer insanların bu kişiye şüphe duymasına ve bu kişiye karşı kuşkulu yaklaşmasına neden olur. Bu da kişinin itibarını ve güvenilirliğini zedeler. Başkalarının gözünde güvenilmez hale gelmek, ilişkileri etkiler ve insanlar arasında güven eksikliği yaratır. Özellikle iş ilişkilerinde ve kişisel ilişkilerde, doğruluk-dürüstlük oldukça önemlidir.

Doğruluk-dürüstlük, insanların karakterinin bir parçasıdır. Bir kişinin dürüst olması, etik değerlere ve toplum normlarına uygun hareket ettiğini gösterir. Bu nedenle, insan sağlam bir iletişim kurabilmek ve ilişkilerini sağlam temellere oturtabilmek için doğruluk-dürüstlüğe önem vermeli ve söyleyecekleri her şeyin gerçeklere dayandığından emin olmalıdır.

1.4.6 Davranış Açısından Doğruluk

İnsanın eylemlerinin gerçeğe uygun olması anlamına gelir. Bir insanın davranışları gerçeğe uygun olduğunda, söyledikleriyle uyumlu olduğunu gösterir. Bu durum Özünde ve sözün bir olma durumu olarak kabul edilir. Ancak, davranışlarda doğruluk olmadığında, başkalarının kişiyi tanınmasında ve güvenmesinde zorluklar ortaya çıkabilir.

Bir insanın davranışlarının gerçeğe uygun olması, söyledikleriyle uyumlu olduğunu gösterir. Bu durumda, insanın içinde bulunduğu durumu ve gerçekleri açık bir şekilde ifade ettiği anlamına gelir. Örneğin, bir kişi dürüstçe davranır, olayları

objektif bir şekilde değerlendirir, başkalarıyla açık iletişim kurar ve vaatlerini tutar. Bu tür insanlar, başkaları tarafından güvenilir ve saygı duyulan kişiler olarak bilinir. Ancak, bir insanın söyledikleriyle davranışları arasında uyumsuzluk söz konusuysa, başka bir deyişle kişi, sözlerine aykırı davranıyorsa, güvenilirlik konusunda sorunlar ortaya çıkar. Çünkü insanlar genellikle bir kişinin davranışlarıyla, söylediklerini teyit etmek ve uyumlu bir şekilde değerlendirmek isterler. Davranışlarda doğruluk-dürüstlük sorunları varsa, başkaları kişinin düşüncelerine şüpheyile yaklaşır, o kişiye karşı güven duygularını kaybeder. Örneğin, bir kişi dürüst olduğunu iddia ederken sürekli yalan söylüyorsa ya da vaatlerini sürekli tutmuyorsa, insanlar ona karşı güvensizlik duyar. Aynı şekilde, bir kişi sürekli olarak başkalarını eleştirirken kendi hatalarını kabul etmiyor veya aynı standartları uygulamıyorsa, insanlar onun samimiyetini sorgulayabilirler. Sonuç olarak, insanların davranışlarının gerçeğe uygun olması ve sözleriyle uyumlu olması, güvenilirlik ve saygınlık kazanmalarını sağlar. Doğru-dürüst davranan insanlar, başkalarının güvenini kazanır ve daha sağlıklı ilişkiler kurarlar. Büyük ölçüde, insanların sağlam temellere dayanan ilişkiler kurabilmeleri için söz ve davranış arasında tutarlılık önemlidir.

Doğruluğu, Düşünce (zihin) açısından doğruluk, Konuşma (sözde) açısından doğruluk ve davranış açısından doğruluk olmak üzere üç yönde ele aldığımızda, bir insanın düşüncelerinin doğru olması tek başına yeterli değildir. Aynı şekilde söylediklerimiz de doğruluğu göstermez, gerçeklikle uyumlu olması gerekmektedir. Ancak gerçek bir doğruluk, sözlerimiz ve düşüncelerimizin yanı sıra davranışlarımıza da yansımalıdır. Bu durumda, kişinin iç dünyasıyla dış dünyası arasında bir tutarlılık olmalıdır. Özü ve sözü bir olan, düşündüğünü ve söylediğini davranışlarıyla da destekleyen bir insan, gerçek anlamda doğru bir kişi olarak kabul edilir.

Doğruluk düşünce, söz ve davranışların gerçeğe uygun olmasıyla ilgilidir. Bir insanın doğru ve güvenilir olduğu düşünüldüğünde, düşünceleri gerçeğe uygun olur, sözleri gerçeği açıklar ve davranışları da gerçeği yansıtır. Sonuç olarak, doğruluk-dürüstlük, İslam ahlakının vazgeçilmez bir parçasıdır ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde hayati öneme sahiptir.

1.4.7 Dürüstlük

Kelime kökeni olarak “dürüstlük”, Farsça “durust” kelimesinden Türkçeye geçmiştir. “Durust” kelimesinin anlamı, “doğru, yanlışsız ve eksiksizdir.”¹⁷Dürüstlük, doğru olma durumu veya niteliği, saflık, namuslu ve dürüst olma gibi anlamları içermektedir. Dürüstlük, dürüst bir bireyin eylem ve davranışlarını ifade eder.¹⁸

Allahu Teâlâ Kuranı Kerimde, “*Senin yanında hak yola dönenlerle birlikte, sana buyrulduğu gibi dosdoğru ol! ...*”¹⁹buyurmaktadır. Peygamberimiz ise, “*Allah’a inandım de sonra da dosdoğru ol!*”²⁰ buyurmuştur. Yine olgun müminin tarifini yaparken: “*Müslüman dilinden, elinden Müslümanların selâmette kaldığı kimsedir...*”²¹buyurmuştur. Bu hadislerde vurgulanan nokta, Müslümanların Allah’ın emrettiği şekilde dosdoğru olmalarıdır. Dosdoğru olmak, doğru ve adil davranmak, inançlarını sözde değil, eylemleriyle göstermek anlamına gelir. Müminlerin Allah’a inandıklarını söylemeleri yeterli değildir, aynı zamanda bu inançlarını hayatlarına yansıtmaları gerekmektedir.

Hz. Peygamber’in “*dosdoğru ol*” emri, inançların pratiğe dökülmesini ve insanların davranışlarının inançlarıyla tutarlı olmasını vurgulamaktadır. İman, içten gelen bir inanç olup, bu inanç eylemlere yansıdığına gerçek anlamını kazanır. Ayrıca, müminin diğer Müslümanlara güven veren, onların can ve mal güvenliğini koruyan bir kişi olduğu belirtilir. Müminin etrafındakilere zarar vermekten kaçınması, insanlar arasında güven ve huzurun sağlanmasına yardımcı olur. Müminler arasında kardeşlik ve dayanışmanın temeli olan güven unsurunun korunması önemlidir.

Allah Teâlâ, Peygamberimizi doğruluk-dürüstlükte bir örnek olarak gönderdi ve insanlara da ona uymayı emretti. Yukarıda zikredilen ayetin devamında Allah’ın işlediklerimizi gözettiğini ve zulme saptaktan sakındırdığını belirtmesi, O’nun adaletinin ve hikmetinin bir ifadesidir. Doğruluk-dürüstlük ve adaletin olmadığı bir

¹⁷Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*, (İstanbul: Simurg Yayınevi, 2002), “Durust”, 1. Cilt / 514

¹⁸Meriam Webster, *Meriam-Webster Dictionary*, Springfield, MA: Meriam-Webster Inc, 2007. Merriam-Webster OnLine (n.d.). Metaphor. Retrieved July 17, 2018. <http://www.mw.com/dictionary/metaphor>.

¹⁹*Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Hûd, 11/112.

²⁰Ebu’l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahihi Müslim*, “İmân”, 62 (No. 360).

²¹Ebü Abdullah Muhammed b. İsmâ’il b. İbrâhîm b. Mugîre el-Buhârî, “İman”, 4 (No. 10).

toplumda insanlar birbirlerine zulmeder ve adaletsizlik yayılır. Bu nedenle, Allah bizim doğruluk-dürüstlükten sapmamızı engellemek için bizi uyarır. Allah'ın bu uyarısı, cehennem ateşinin tehlikelerini anlatarak daha da güçlendirilir. Biz doğruluk-dürüstlükten saptığımızda, yani yalan söylediğimiz veya haksızlık yaptığımızda, cehennem ateşine gireceğimiz ifade edilmektedir. Cehennem ateşi, sonsuz bir azaptır ve oraya giren insanlar için ne bir dost ne de bir yardımcı bulunmamaktadır. Bu, doğruluk-dürüstlüğün önemini ve saptaktan kaçınmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

Hız. Peygamberimiz ise doğruluk-dürüstlük timsali olarak gönderilen bir peygamberdir. O, söyledikleriyle yaptıkları arasında herhangi bir çelişki olmayan bir yaşam sürdürmüştür. İnsanları doğruluğa-dürüstlüğe, samimiyete ve adaletli davranmaya teşvik etmiştir. O'nun yaşamı, bizlere bu erdemleri nasıl uygulayacağımız konusunda rehberlik sunar. O, sadece sözde değil, yaşantısıyla da bu değerleri hayata geçirmiştir. O'nun hayatı, insanlara doğru-dürüst olmayı öğretirken aynı zamanda da bizlere örnek olmuştur. Müslümanların inançlarını eylemleriyle göstermeleri, dosdoğru olmaları ve diğer Müslümanlara güven verici bir tutum sergilemeleri gerekmektedir. Bu şekilde hem kendi imanlarını güçlendirecekler hem de toplumda adalet, güven ve huzurun yayılmasına katkıda bulunacaklardır.

İslâm ahlâkında dürüstlük, sadece Allah'a olan inancın bir gereği değil, aynı zamanda insanlar arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan bir prensiptir. İslâm, insanların birbirlerine güvenebilmelerini sağlamak için dürüstlüğü önemli bir değer olarak kabul etmiştir. Dürüstlük, sadece sözde değil, davranışlarda da kendini gösteren bir erdemdir. İslâm ahlâkında, insanların sözlerinde ve davranışlarında dürüst olmaları, insanlar arasında doğru ve sağlıklı ilişkilerin kurulmasını destekler. Bu da toplumun huzur ve refahını sağlar.

İslâm ahlâkında dürüstlük, insanların kendi çıkarlarını değil, adaleti ve hakikati gözetmelerini gerektirir. Bir Müslüman, herhangi bir konuda dürüst olmaktan vazgeçerek kendi çıkarlarını korumak yerine, doğru olanı söylemeli ve doğru olanı yapmalıdır. Bu, Allah'a olan teslimiyetin bir göstergesidir. İslâm ahlâkında dürüstlük,

bireysel olarak insanların karakterini güçlendirirken, toplumsal olarak da adaletin temelini oluşturur. Dürüstlük, insanların birbirlerine güvenebildiği bir toplumun oluşmasını sağlar. Bu da toplumun refahı ve huzuru için önemli bir unsurdur. İslâm ahlâkında dürüstlük, insan onurunu ve sağlıklı bir toplum yapısını destekleyen temel prensiplerden biridir. Müminler için dürüstlük, Allah'a olan inancın bir gereğidir ve insanlar arasındaki ilişkilerde güven ve adaletin sağlanmasına yardımcı olur. Dürüstlük, İslâm ahlâkının evrensel ahlâkî prensiplerinden biridir.

Dürüstlük, insanın karakterinin ve kişiliğinin temel bir özelliğidir. Dürüst bir kişi, insanlarla olan ilişkilerinde ve sözlerinde samimidir. Başkalarının güvenini kazanır, itibarını korur ve saygı duyulan bir birey olur. Dürüstlük, aynı zamanda ahlaki bir değerdir. İnsanın toplumsal yaşamında doğru olanı belirler. Bir kişi dürüst olduğunda, yanlışlık veya haksızlık yapma eğiliminden uzaklaşır ve etik değerlere sadık kalır.

Kur'an-ı Kerim, dürüstlüğü ve doğruluğu teşvik eder ve Allah'ın rızasını kazanmanın yollarından biri olarak gösterir.²² Dürüst bir kişi, Allah'a olan bağlılığıyla bilinir ve Allah'ın emirlerine uygun yaşar. Hz. Peygamber'in hadisinde belirtildiği gibi, münafıklığın belirtilerinden biri yalan söylemek ve verilen sözde durmamaktır.²³ Üstelik bir kişiye bir şey emanet edildiğinde hıyanet etmek, dürüstlüğün tam tersi bir davranıştır. Dürüst olmak, sözünde durmak ve güvenilir olmak demektir.

Dürüstlük, toplumun huzuru ve insan ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için önemlidir. Bir toplumda dürüstlük değerine sahip bireyler olduğunda, insanlar arasında güven ortamı oluşur ve dürüst olmanın değeri takdir edilir.

Sonuç olarak dürüstlük, insanın karakterini ve kişiliğini yansıtan önemli bir özelliktir. Dürüst bir kişi, sözünde duran, samimi ve başkalarını kandırmayan bir bireydir. Dürüstlük, ahlaki değerlerin bir parçasıdır ve insanın toplumsal ilişkilerinde ve Allah'a olan bağlılığında önemli rol oynar.

---

²²el-Bakara, 2/195.

²³Müslim, "İmân", 27 (No. 219).

1.4.8 Yapılan Çalışmalar

2005-2006 yılları arasında yapılan program değişiklikleriyle değerler eğitimi ve din eğitimi arasındaki ilişki daha da belirginleşmiştir. ²⁴Bu dönemde, değerler eğitimi müfredatının içeriği ve yaklaşımı din eğitimine daha çok yer verilmesi yönünde yenilenmiştir. Değerler eğitimi programlarına din eğitimi prensipleri ve değerleri, öğrencilere doğrudan veya dolaylı bir şekilde aktarılacak şekilde eklenmiştir. Bu değişikliklerle birlikte, din eğitimi içeriği değerler eğitimi programlarının bir parçası haline gelmiştir. Din eğitimi, değerlerin kökenlerini, toplumun değerler sisteminin temelini oluşturan dini değerleri ve inançları öğrencilere aktarmak amacıyla değerler eğitimi derslerinde daha aktif bir şekilde yer almaya başlamıştır. Böylece, öğrencilere hem değerler eğitimi hem de din eğitimi aracılığıyla ahlaki değerleri ve normları öğretilirken, dinin toplumun değerler sistemindeki rolüne daha fazla vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla, değerler eğitimi ile din eğitimi arasındaki ilişki daha da güçlenmiş ve belirginleşmiştir.

Doğruluk-dürüstlük hakkında yapılan tez çalışmaları incelenmiştir. Bu tez çalışmalarından ilki Süleyman Akyürek'in doktora tezi olarak hazırlamış olduğu "Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)" isimli tezidir. ²⁵ Bu tez çalışmasında, din öğretiminde doğruluk kavramının nasıl öğretilbileceği üzerine bir analiz yapılmıştır. Akyürek, doğruluk kavramının din eğitiminde önemli bir yer tuttuğunu ve öğrencilere doğruluk değerini kazandırmanın önemli olduğunu belirtmektedir.

Tez, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, tezin amacı, önemi, yöntemleri ve kapsamı açıklanmaktadır. İkinci bölümde, doğruluk kavramının tanımı ve özellikleri üzerine derinlemesine bir analiz yapılmaktadır. Doğruluğun dini açıdan önemi ve etkileri de bu bölümde detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, doğruluk kavramının öğretimi için kullanılacak yöntemler ve teknikler incelenmiştir. Akyürek, öğrencilere doğruluk kavramını nasıl aktarabileceğimizi ve hangi yöntemlerin daha etkili olduğunu tartışmaktadır. Ayrıca,

²⁴ Kaymakcan, Meydan, *Eğitim Reformu Girişimi*, 25-55.

²⁵ Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)*.

öğretmenlerin doğruluk öğretiminde karşılaşılabilecekleri zorluklar ve bu zorlukları nasıl aşabilecekleri üzerine önerilerde bulunmaktadır.

Son bölümde ise, tez çalışmasının sonuçları ve önerileri sunulmaktadır. Akyürek, doğruluk kavramının din öğretiminde nasıl daha etkili bir şekilde öğretilbileceği üzerine çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Ayrıca, bu tezin ilerleyen çalışmalara ve araştırmalara temel olabileceği vurgulanmaktadır.

Süleyman Akyürek'in "Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)" isimli tezi, doğruluk-dürüstlük kavramlarının din eğitiminde nasıl aktarılacağı üzerine önemli bir araştırma sunmaktadır. Bu tez, din eğitimi alanında çalışan öğretmenlere ve araştırmacılara değerli bilgiler sunabilecek niteliktedir.

Bu alanda yazılmış ikinci tez ise Ayşe Uysal'ın yazmış olduğu "Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Doğruluk Kavramının Kazandırılması ve Din Eğitimi ile İlişkisi" isimli yüksek lisans tezidir.²⁶ Ayşe Uysal, okul öncesi dönemde çocuğa doğruluk kavramının nasıl kazandırılabilceğini ve din eğitimi ile bu kavram arasındaki ilişkiyi araştıran bir yüksek lisans tezi yazmıştır. Bu tezde, okul öncesi dönemde doğruluk kavramını geliştirmek için hangi stratejilerin kullanılabileceği ve bu stratejilerin din eğitimiyle nasıl ilişkilendirilebileceği üzerinde durulmuştur. Tezde, çocukların doğruluk kavramını nasıl anladıkları, bu kavramı nasıl uygulayabilecekleri ve din eğitimiyle bu sürecin nasıl desteklenebileceği araştırılmıştır. Bu çalışma, okul öncesi dönemde doğruluk kavramının kazandırılması ve din eğitimi arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

Bu konuyu ele alan bir başka tez ise Âdem Höçük'ün yazmış olduğu "Kurani Kerimde Sıdk (Doğruluk) Kavramı" isimli yüksek lisans tezidir.²⁷ Âdem Höçük'ün "Kur'an-ı Kerim'de Sıdk (Doğruluk) Kavramı" isimli yüksek lisans tezi, Kur'an-ı Kerim'de sıdk (doğruluk) kavramını ele almaktadır. Bu tezde, Kur'an-ı Kerim'de geçen ayetler ve hadisler üzerinden "sıdk" kavramının anlamı, önemi ve uygulanması hakkında detaylı bir analiz yapılmaktadır.

²⁶ Ayşe Uysal. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Doğruluk Kavramının Kazandırılması ve Din Eğitimi ile İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

²⁷ Âdem Höçük. *Kuram Kerimde Sıdk (Doğruluk) Kavramı*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Tezde, “sıdk” kavramının İslam'ın temel ilkelerinden biri olduğu vurgulanmaktadır. Sıdk, “doğruluk, içtenlik, dürüstlük ve samimiyet” gibi anlamlara gelmektedir ve Müslümanlar için önemli bir erdem olarak kabul edilmektedir.

Tez, Kuran-ı Kerim'deki sıdk kavramının farklı boyutlarını ele almakta ve bu kavramın hayatın farklı alanlarında nasıl uygulanabileceğini araştırmaktadır. Örneğin, insanlar arasındaki ilişkilerde dürüst olma, sözlerinde samimi olma, vaatlerini tutma gibi konular tezde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca, tezde sıdk kavramının İslam'ın diğer temel değerleriyle nasıl ilişkili olduğu da incelenmektedir. Adalet, merhamet, sabır gibi değerlerle sıdk arasındaki ilişki ve birbirini güçlendirmeleri ele alınmaktadır.

Âdem Höçük'ün bu tezi, Kuran-ı Kerim'in içeriğini daha iyi anlamak ve İslam'ın temel değerlerini derinlemesine analiz etmek isteyenler için değerli bir kaynak olabilir. Sıdk (doğruluk) kavramının önemi ve uygulaması hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler için bu tez önemli bir kaynak olabilir.

Bu alanda yazılmış bir başka yüksek lisans tezi de Ramazan Gül'ün yazmış olduğu “Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi” tezidir.²⁸ Tez, ilköğretim döneminde doğruluk değerinin nasıl öğretilbileceği ve benimsetilebileceği konusunu ele almaktadır.

Giriş bölümünde, tezin amacı, kapsamı ve yöntemi anlatılmaktadır. Tez, literatür taraması ve bir alan araştırması içermektedir. Literatür taraması bölümünde, değer eğitimi, ilköğretim dönemi, doğruluk kavramı ve doğruluk eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar derlenmiştir.

Araştırma bölümünde ise, bir ilköğretim okulunda gerçekleştirilen bir uygulama çalışması anlatılmaktadır. Uygulama, nitel bir araştırma yöntemi olan fenomenoloji (özne-nesne) ilişkisi çerçevesinde yapılmıştır. Katılımcılar, öğretmenler ve ilköğretim öğrencilerinden oluşmaktadır. Uygulama sürecinde öğretmenler, farklı

---

²⁸ Ramazan Gül. *Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

yöntemler kullanarak doğruluk eğitimini vermiş ve öğrencilerin davranışları, tutumları ve yaşadıkları değişimler gözlemlenmiştir.

Sonuç bölümünde ise, elde edilen bulgular değerlendirilmektedir. Bulgular, doğruluk eğitiminin ilköğretim döneminde öğrencilerin davranışları üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Öğrencilerin doğruluk değerine daha duyarlı hale geldikleri ve doğruluk kavramını hayatlarına entegre etmeye başladıkları belirlenmiştir.

Tez, ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi konusunda yapılan çalışmalara bir katkı sağlamış ve bu alanda ilerleyen araştırmalara kaynak teşkil etmiştir. Ramazan Gül'ün bu tezi, değer eğitimi alanında ilgilenen akademisyenler, öğretmenler ve pedagoglar için önemli bir kaynaktır.

Doğruluk-dürüstlük değeri konusunda İncelemesini yaptığım bu alandaki son çalışma ise Furkan Sobi'nin yazmış olduğu "Ortaokul Öğrencilerine Yapılan Doğruluk Değeri Eğitiminin Öğrencilerin Doğruluk Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi" isimli yüksek lisans tezidir.²⁹ Öğrencilerin doğruluk kavramına nasıl baktıklarını ve bu değer eğitimiyle nasıl değişebileceğini anlamak amacıyla yapılan bu çalışma, oldukça değerli bir konuya odaklanmaktadır.

Tez, literatür taraması, yöntem, bulgular ve sonuçlar olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Literatür taraması bölümünde, doğruluk değerinin önemi ve öğrencilerin doğruluk tutumuyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca, doğruluk değeri eğitimi konusunda yapılan araştırmalar ve bu eğitimin etkisini ölçme yöntemleri incelenmiştir.

Yöntem bölümü, araştırmanın katılımcıları, veri toplama araçları ve analiz yöntemlerinin detaylı bir şekilde açıklandığı bölümdür. Çalışmaya ortaokul öğrencilerinden oluşan bir grup katılımcı almıştır. Veri toplama aracı olarak anket kullanılmış ve elde edilen veriler istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur.

---

²⁹ Furkan Sobi. *Ortaokul Öğrencilerine Yapılan Doğruluk Değeri Eğitiminin Öğrencilerin Doğruluk Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Bulgular bölümü, doğruluk değeri eğitiminin öğrencilerin doğruluk tutum ve davranışları üzerindeki etkisini gösteren sonuçları içermektedir. Araştırma sonucunda, doğruluk değeri eğitimi alan öğrencilerin doğruluk tutum ve davranışlarında pozitif yönde bir değişim olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, doğruluk değeri eğitiminin ortaokul öğrencilerinin doğrulukla ilgili tutum ve davranışlarını olumlu bir şekilde etkileyebileceğini göstermektedir.

Sonuç bölümünde ise araştırmanın genel sonuçlarını ve bu sonuçların alandaki bilgi birikimine katkılarını tartışmaktadır. Ayrıca, çalışmanın sınırlılıkları ve ileri araştırmalar için öneriler de sunulmuştur.

Bu tez, ortaokul öğrencileri arasında doğruluk değeri eğitiminin etkisini inceleyen önemli bir çalışmadır. Öğrencilerin doğruluk tutum ve davranışları üzerindeki etkisini göstermesi, eğitimciler ve araştırmacılar için faydalı bir kaynak oluşturacaktır. Ayrıca, bu tezin sonuçları, doğruluk değeri eğitime yönelik daha etkili stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLAR

Araştırma, İlköğretim Din kültürü ve Ahlak Bilgisi (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Öğretim Programı ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen komisyona yazdırılan ve Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları ile sınırlandırılacaktır.

Çalışmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemi olarak seçilmiştir. Ders kitapları üzerinde detaylı bir betimleme yapmak için içerik analizi uygulanacaktır. Ders kitaplarında yer alan bölümler, metinler ve görseller incelenerek, doğruluk-dürüstlük değerinin nasıl işlendiği belirlenecektir.

Araştırmanın ilk aşamasında literatür taraması ile doğruluk-dürüstlük değeri ve Öğretim Programlarına ilişkin yapılan çalışmalar, ulaşılabilen kitap, tez, dergi, makale, sözlük, ansiklopedi, online veri tabanları ve benzeri kaynaklar incelenecektir. Ayrıca değer, değer eğitimi ve değer eğitimi yaklaşımlarına ilişkin taramalar yapılacaktır. Bu tarama süreci, mevcut literatürde doğruluk-dürüstlük değeri ile ilgili yapılan araştırmaları ve çalışmaları belirlemeye yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, doğruluk-dürüstlük değeri üzerine yoğunlaşan tezler, makaleler, kitaplar, dergiler, sözlükler, ansiklopediler ve online veri tabanları taranacaktır. Aynı şekilde, öğretim programlarına yönelik yapılan çalışmalar da incelenecek ve ilgili kaynaklar taranacaktır.

Değer, değer eğitimi ve değer eğitimi yaklaşımlarına ilişkin taramalar da benzer bir yöntem kullanılarak gerçekleştirilecektir. Bu taramalar, değer ve değer eğitimi kavramı üzerine yapılan araştırmaları ve yaklaşımları belirlemeye yönelik olacaktır. Bu kapsamda, ilgili literatürdeki tezler, makaleler, kitaplar, dergiler, sözlükler, ansiklopediler ve online veri tabanları taranacaktır.

Literatür taraması, araştırmanın başlangıç noktası olarak kullanılacak, konuyla ilgili mevcut bilgilerin derlenmesine ve analizine olanak sağlayacaktır. Bu süreç, araştırmanın temel kaynaklarının belirlenmesine ve araştırmanın ilerleyen

aşamalarında kullanılmak üzere güvenilir, geçerli ve uygun verilerin elde edilmesine yardımcı olacaktır.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise doküman incelemesi yöntemi kullanılacaktır. Doküman incelemesi yöntemi, araştırmacıya araştırılacak konuyla ilgili mevcut bilgilere erişme ve analiz etme imkânı sağlamaktadır. Bu yöntem, birçok önemli veri kaynağını içerebilir ve çeşitli perspektiflerin elde edilmesine olanak tanır. Eğitimle ilgili bir araştırmada, ders kitapları, öğretim programları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, ders ve ünite planları gibi yazılı materyaller belge incelemesinin bir parçası olarak kullanılabilir.³⁰Bu inceleme yöntemiyle, doğruluk-dürüstlük değerini öğretmeye yönelik olarak belirlenen kazanımların, etkinliklerin ve açıklamaların, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda ne ölçüde yer aldığı ortaya konulacaktır. Ayrıca, bu değeri öğretmek amacıyla kullanılan Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları da incelenecektir. Bu inceleme sonucunda elde edilen veriler, öğretim programının ve ders kitaplarının doğruluk-dürüstlük değerini öğretme konusunda ne kadar etkili olduğunu ortaya koyacaktır. Bu veriler, literatür taraması sonucunda elde edilen verilerle karşılaştırılarak, kazanımların öğretimin hangi düzeyinde yer aldığını belirleyecektir.

Bu inceleme, doğruluk-dürüstlük değerinin öğretilmesi açısından öğretim programının ve ders kitaplarının etkinliğini değerlendirecektir. Bu sayede, öğretim programı ve ders kitapları üzerinde gerekli düzenlemeler yapma imkânı oluşacak ve öğrencilerin bu değeri daha etkili bir şekilde öğrenmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

---

³⁰Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008) 8.Basım, 188.

3. DEĞER VE DEĞER ÖĞRETİMİ

Değer ve değer öğretimi, bireylerin ahlaki ve etik gelişimini şekillendiren önemli kavramlardır. Değerler, bir toplumun ya da bireyin doğru, yanlış, iyi, kötü, güzel ve çirkin gibi kavramlara yüklediği anlamlardır. Bunun yanı sıra, toplumsal normları ve davranış biçimlerini belirleyen unsurlardır. Şimdi sırasıyla bu kavramlara değinelim.

3.1 Değer

Değer kavramı, dinden sanata, sosyolojik araştırmalardan felsefi düşüncelere, siyasi arenadan eğitim sektörüne kadar birçok alanda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bir kavramın bu kadar geniş bir yelpazede yer bulması, insanların zihninde ona atfettikleri anlamın netliğini kaybetmesine neden olabilmektedir. Çünkü somut bir varlığı ifade etmeyen, soyut bir kavram, insanların düşüncelerinde çeşitli yorumlara yol açabilir.³¹

Değer, nesnelere insanlar arasındaki ilişkiden doğar. İnsanın belirli şeylere destek olma veya karşı olma gibi tipik bir özelliğinden kaynaklanan ilgisini temel alan bir kavramdır. Hoşlanma/hoşlanmama, isteme/reddetme, arzulama/kaçınma gibi tutumlar, bu ilginin bir yansımasıdır ve ilgi duyulan şey değer kazanır. Bu şekilde değerler ortaya çıkar.³²

İnsanın fitratında yer alan değerlendirme eylemi, değerlendirilen nesnede ya değeri görme, değer atfetme ya da değer biçme şeklinde gerçekleşir.³³ İnsan bir nesneyi değerlendirdiğinde, nesnedeki var olan değeri fark ederek değer verir. Ya da o nesnenin kendisinden ziyade onunla ilişkiye giren insan için bir değer ortaya çıkarır, bu durumda ise değer atfetme söz konusudur. Yani o nesneye bir değer yüklemektir. Değer biçme ise bu iki durumun birleşimidir. Değer biçme eyleminde hem değer verenin hem de değerlendirilenin etkisi söz konusudur. Nesnedeki değer, nesnenin kendisinden dolayı değerli değildir, aynı şekilde değer verenin değer biçmesi

³¹ Ioanna Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri (Değer Problemi)*, (İstanbul:Yankı Yayınları, 1971), 17.

³² Sabri Büyükdüvenci, *Bilgi ve Değer*, Şahabettin Yalçın (ed.), (Ankara: Vadi Yayınları, 2002), 249-253.

³³ Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri (Değer Problemi)*, 16.

nedeniyle o nesne değerli değildir. Bu durum her iki faktörün bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkar.

Bireyler, değerlerini doğuştan getirmez, toplum içindeki yaşamları boyunca bu değerleri edinirler. Bu sürecin ilk adımı genellikle aile kurumudur. Ardından çevre, okul, iş hayatı ve sosyal ilişkiler gibi faktörler gelir. Bu sosyal kurumların her biri, bireylere bir dizi değer kazandırır. Bir toplumda iyi ve kötünün belirlenmesi, ideal düşünce ve davranış biçimlerinin tamamı değerler tarafından oluşturulur.³⁴ Bu kurumların yanı sıra, sosyal kontrol mekanizmaları ve ödüllendirme araçlarının da değerlere dayalı olduğu açıktır.³⁵ Toplum için değerler dinamik bir rol oynar; toplumla değerler arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Değerler, toplumun değişimine katkıda bulunduğu gibi, toplum da değerlerle şekillenir. Değerler, bir toplumun ayakta kalmasını sağlayan bir direk ve bireyler için tutunacak bir dal gibidir.³⁶

3.1.1 Değerler Eğitimi

Eğitimin amacı, toplumun değerlerini gelecek nesillere aktarmak ve bireyleri kendilerine, topluma ve insanlığa olumlu katkılar sunabilecek şekilde yetiştirmektir. Eğitimin hedefleri doğrultusunda, değerlerin genel amaçlarının eğitim sistemlerinde önemli bir yer tuttuğunu belirtmek mümkündür.³⁷ Aynı şekilde, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda da genel amaçlar direkt olarak değerlere atıfta bulunmaktadır.³⁸

İnsan davranışları, eğitimin temel problem alanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Eğitim, insan davranışlarında değişiklik oluşturma amacını her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın mutlaka içermektedir. Değerler, insan davranışlarını etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu için eğitimin doğal bir konusu haline gelmektedir.

³⁴ Ertan Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, (2003), 220.

³⁵ Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", 220.

³⁶ Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", 222.

³⁷ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı", (Ankara: 2010), 1.

³⁸ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı", 12.

1960'lı ve 1970'li yıllarda, değerler eğitimi geleneksel yöntemlerden farklı bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Bu dönemde, değerlerin aktarımı yerine her bireyin kendi değerlerini ifade ettiği ve yaşadığı bir sürece girilmiştir.³⁹ Özellikle Batı'da, özgürlüğe büyük önem verildiği için tüm otoritelere karşı bir tepki başlamıştır. Bu durumdan en çok etkilenen kurumlar, özgürlüğü sınırladığı iddiasıyla din, devlet ve aile gibi kurumlar olmuştur.⁴⁰

Kirschenbaum 1992 yılında yazmış olduğu “Ahlak ve Değer Eğitime Kapsamlı Bir Yaklaşım” isimli makalesinde toplumda yaşanan değişimlerin ahlaki değerler üzerindeki etkisini ele almaktadır. Özellikle modernleşme süreci ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, aile yapısının bozulması, kadınların çalışması ve çocukların eğitim sürecindeki değişiklikler gibi faktörlerin, geleneksel ahlaki değerlere olan etkiyi artırdığını belirtmektedir. İnternet kullanımının yaygınlaşması da bu değişime katkıda bulunan bir diğer olumsuz etkidir. İnternetin, bilgiye hızlı erişim ve iletişim imkânları sunması, ahlaki değerlerin belirsizleşmesine sebep olabilmektedir. Özellikle gençlerin, internet ortamında maruz kaldıkları olumsuz içerikler ve sanal suçlar, toplumda ahlaki sorunların artmasına neden olmaktadır.

Eğitim sisteminin değişmesi de bu sorunları tetiklemektedir. Çünkü modern eğitim anlayışı genellikle akademik başarıya odaklanmış durumdadır ve ahlaki değerlerin aktarımı ikinci planda kalmaktadır. Bu da toplumun genelinde değerlerin zayıflamasını ve ahlaki sorunların artmasına zemin hazırlamaktadır.

Makalede ayrıca intihar, uyuşturucu, sigara, etnik ve cinsel ayrımcılık gibi sorunların geleneksel değerlerden uzaklaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bu sorunlar Türk toplumunda olduğu gibi başka toplumlarda da gözlemlenmektedir.

Modernleşme süreci ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ahlaki değerlerde değişimler yaşanmıştır. Aile, eğitim sistemi ve internet gibi faktörler, geleneksel

³⁹ Howard Kirschenbaum, *100 Ways to Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings*, (çev.): Oktay Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*, (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 64.

⁴⁰ Kirschenbaum, *Okullarda ve gençlik ortamlarında değerleri ve ahlaki geliştirmenin 100 yolu*, 64.

ahlaki değerlerden uzaklaşmayı ve olumsuzlukların artmasını tetiklemektedir.⁴¹ Bu sorunlar Türk toplumunda olduğu gibi başka toplumlarda da gözlemlenmektedir ve ahlak ve değer eğitimi gibi alanlarda önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Okullar, çocukların ve gençlerin değerlerin farkında olmalarını sağlamak, etik ve ahlaki değerlere sahip olmalarını teşvik etmek ve bu değerleri günlük hayatta uygulamalarını desteklemek için önemli bir rol oynamaktadır. Değerler eğitimi, okullarda çeşitli şekillerde uygulanabilir;

Birinci olarak, değerlerin okul programına dâhil edilmesi gerekmektedir. Okullar, müfredatlarına değerlerin entegre edilmesiyle öğrencilere değerlerin önemini ve uygulanmasının gerekliliğini öğretmede önemli kurumlardır. Örneğin, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerde doğruluk-dürüstlük, adalet, hoşgörü ve empati gibi değerlerin konuşulması ve tartışılması öğrencilere bu değerleri gerçek yaşam durumlarına nasıl uygulayacakları konusunda yardımcı olabilir.

İkinci olarak, okulun değerler eğitimi için bir ortam sağlaması da önemlidir. Okullar, öğrencilere değerlerin yaşandığı bir ortam sunarak, bu değerleri içselleştirmelerini sağlamalıdır. Örneğin, okulda öğrencilerin birbirine saygı göstermesi, paylaşmayı öğrenmesi ve karşılıklı yardımlaşmanın teşvik edilmesi gibi değerlerin uygulandığı bir ortam oluşturularak değerlerimiz kazanıma dönüştürülebilir.

Üçüncü olarak, okulda öğretmenlerin ve diğer personelin değerlerin modeli olması gerekmektedir. Öğretmenler, sadece sözlü olarak değil, davranışlarıyla da öğrencilere değerlerin nasıl uygulanacağını göstermelidir. Öğrencilere etik ve ahlaki davranışlarını göstererek, onları değerlere uygun bir şekilde davranmaya teşvik etmelidirler.

Son olarak, okullar vasıtasıyla öğrenciler farklı etkinlikler ve projeler aracılığıyla değerlerin pratiğe dökülmesine teşvik edilmelidir. Öğrencilere değerlerin uygulanabileceği gerçek yaşam durumları sunularak, bu değerlerin nasıl

---

⁴¹Louise Doris Adams- Marjory Ebbeck, The Early Years and the Development of Tolerance, *International Journal of Early Years Education*, (1997), 104-105.

kullanılabileceği konusunda pratiğe imkân verilebilir. Örneğin, okul içi veya okul dışı projeler aracılığıyla öğrencilere topluma yardım etme, çevreyi koruma ve sosyal sorumluluk gibi değerlerin nasıl uygulanabileceği gösterilebilir.

Sonuç olarak, değerler eğitimi için okulun önemi gün geçtikçe artmaktadır. Okullar, çocuklara ve gençlere hem teorik hem de pratik olarak değerleri öğretebilir ve uygulamalarına yardımcı olabilir. Bu şekilde, değerler gelecek nesillere aktararak toplumsal değerlerin devamlılığı sağlanmış olur. Bu alanda son yıllarda yapılan çalışmalar olsa da henüz istenilen seviyeye ulaşmamıştır.

3.1.2 Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler, kişilerin inançları, tercihleri ve öncelikleriyle ilgilidir ve kişinin davranışlarını yönlendirir. Toplumların ve grupların kabul ettiği değerler genellikle o toplum veya grubun normları ve kültürüyle uyumludur. Ancak, bireysel değerler bazen toplumsal değerlerden farklı olabilmekte ve bu da çeşitli değer çatışmalarına yol açabilmektedir. Değerlerin sınıflandırılması çalışmaları, bu çatışmaları anlamak ve farklı değer sistemlerini birbirinden ayırt etmek için önemlidir. Bu çalışmalar, kişilerin değerlerini daha iyi anlamak ve belirli grup ve toplumların değer sistemlerini incelemek için kullanılan çeşitli yöntemler ve yaklaşımlar içerir. Değerlerin sınıflandırılması çalışmalarına örnek olarak sosyoloji, antropoloji, psikoloji ve felsefe gibi disiplinlerdeki araştırmalar gösterilebilir. Bu çalışmalar, değerlerin değişkenlik gösterebileceğini ve farklı etki faktörlerine bağlı olarak şekillenebileceğini göstermektedir.

Değerlerin sınıflandırılması konusunda çeşitli araştırmalar yapılmış olsa da henüz evrensel bir değer sınıflandırması geliştirilememiştir. Değerleri ilk kez sınıflandırılma girişiminde bulunan bilim insanı Spranger (1928) olmuştur ve altı temel değer olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmayı temel alan Allport, Vernon ve Lindzey (1960) tarafından yapılan "Study of Values" adlı çalışmadan sonra değerler altı grup içinde sınıflandırılma geleneği haline gelmiştir. Bu değerler üzerine

çalışmalar yapan Erol Güngör, bu altı değere ahlaki değerleri de ekleyerek bu tasnifi yedi değer olarak sınıflandırmıştır.⁴²

3.1.2.1 Estetik değerler

Sanat, güzellik, yaratıcılık gibi estetik öğeleri içeren değerlerdir. Estetik değerler insanların sanat eserlerini, doğanın güzelliklerini, estetik deneyimleri takdir etmeleriyle ilgilidir.

Örnek: Bir tablonun güzelliğini takdir etmek, doğanın muhteşem manzaralarını izlemek.

3.1.2.2 Teorik değerler

Bilgi, bilim, öğrenme gibi değerlerdir. Teorik değerler insanların bilgi edinme, düşünme ve öğrenme süreçlerine önem verdikleri değerlerdir.

3.1.2.3 İktisadi değerler

Ekonomi, çalışma, maddi değerler gibi iktisadi alanlarla ilgili değerlerdir. İktisadi değerler, insanların maddi ihtiyaçlarını karşılamaya ve ekonomik başarıya odaklanmalarını içerir.

Örnek: Para kazanmak, ekonomik istikrar sağlamak, maddi güvenliğe önem vermek.

3.1.2.4 Siyasi değerler

Adalet, özgürlük, demokrasi gibi siyasi kavramlarla ilişkili değerlerdir. Siyasi değerler insanların adaletli bir toplumun oluşmasına, demokratik değerlerin benimsenmesine ve bireysel özgürlüğe önem vermelerini içerir.

---

⁴² Erol Güngör. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Profesörlük Tezi, Ötüken Yayınları, 1993.

Örnek: Oy kullanma hakkına sahip olmak, insan haklarına saygı göstermek.

3.1.2.5 Sosyal değerler

Toplumsal ilişkiler, yardımlaşma, ahlaki değerler gibi sosyal kavramlarla bağlantılı değerlerdir. Sosyal değerler insanların diğer insanlarla etkileşimde bulunma, toplumsal normlara uyma ve toplumda saygın bir yer edinme süreçlerini içerir.

Örnek: Empati kurmak, yardımlaşmak, saygı göstermek.

3.1.2.6 Dini değerler

İnanç, ibadet, maneviyat gibi dini kavramlarla ilişkili değerlerdir. Dini değerler insanların dini inançlarını yaşamak, ibadet etmek, manevi bir bağlantı kurmak gibi dini uygulamalarına önem vermelerini içerir.

Örnek: Namaz kılmak, oruç tutmak, dini inançlarına bağlı kalmak.

3.1.2.7 Ahlaki değerler

Doğruluk, dürüstlük, adalet gibi ahlaki kavramlarla ilişkili değerlerdir. Ahlaki değerler insanların etik kurallara uyma, başkalarına karşı doğru ve adil davranma, vicdanlarına göre hareket etme süreçlerini içerir.⁴³

Örnek: Yalan söylememek, başkalarına yardım etmek, adaletli olmak.

Bu değer sınıflandırması, insanların değerlerini anlama ve araştırma açısından yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Ancak herkesin değerleri farklı olabilmekte ve bazı değerler birden fazla gruba dâhil edilebilmektedir. Değerlerin sınıflandırılması konusunda her zaman kesin bir ayırım yapmak zordur, çünkü değerler kişiden kişiye değişebilmekte ve kültürel farklılıklar da bu ayrımı etkileyebilmektedir. Bu nedenle, değerlerin çok boyutlu ve karmaşık olduğunu anlamak önemlidir.

---

⁴³ Güngör. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, 85-86.

Kuşaklar arasındaki değerlerin farklılaştığına dair bir diğer kanıt ise teknolojinin hızlı gelişimiyle ortaya çıkan dijital kuşaktır. Gençlerin teknolojiye uyum sağlamada daha hızlı oldukları ve dijital dünyada daha rahat hareket ettikleri bilinmektedir. Bu durum, yaşlı kuşağın teknolojiye olan direncini ve daha geleneksel değerlerine olan bağlılığını göstermektedir.

Kuşaklar arasındaki değerlerin farklılaşması, toplumda çatışmalara ve anlaşmazlıklara da yol açabilir. Ancak değerlerin göreceli olduğu unutulmamalıdır. Bir kuşağın değerlerine saygı duymak ve anlamak, toplumsal uyumun sağlanması için önemlidir. Aynı zamanda, kuşaklar arası iletişim ve diyalog, farklı değerlerin anlaşılmasını ve birlikte çalışmayı kolaylaştırır. Değerlerin kuşaklar arasında değişim göstermesi, toplumun sürekli bir dönüşüm ve gelişim sürecinde olduğunu gösterir. Bu süreçte, eski değerlerin yavaş yavaş yerini yeni değerler alır. Yeni kuşaklar, kendi deneyimleri ve yaşadıkları toplumsal değişimlerle şekillenen değerleri benimserken, yaşlı kuşaklar da kendi deneyimlerine dayalı değerlerini korur ve aktarırlar.

Değerler kuşaklar arasında çeşitli şekillerde aktarılır ve değişim ve gelişime uğrar. Kuşaklar arasında değerlerin farklılaşması, toplumda çatışmalara yol açabilir. Ancak farklı değerlere saygı duymak, kuşaklar arası iletişimi güçlendirebilir ve toplumsal uyumu sağlayabilir. Toplumun değerlerdeki değişime açık olması, sürekli bir gelişim ve dönüşüm sürecinde olduğunu gösterir. Bu bağlamda, değerlerin zamana göre değişebilmesi ve göreceli olabilmesi, toplumların ve bireylerin yaşadıkları dönemlere ve koşullara bağlı olarak farklı değerleri önceliklendirebilmesini gösterir. Örneğin, savaş dönemlerinde toplum güvenlik ve korunma ihtiyacına daha fazla önem verirken, barış dönemlerinde ise insan hakları ve özgürlükler daha ön planda olur. Ancak, bazı değerler evrensel kabul görerek genel geçer olarak kabul edilebilir. Bu değerler, farklı kültürlerde ve toplumlarda benimsenir ve herkes için geçerli kabul edilir. Örneğin, aile kavramı birçok kültürde önemli bir değer olarak kabul edilir ve evrensel bir şekilde kutsallığı tartışmasızdır. Doğruluk-dürüstlük değeri de hemen hemen tüm toplumlarda bir değer olarak kabul edilir ve evrensel bir şekilde benimsenir.

Değerlerin göreceliliği ve evrenselliği konusu tartışmalı bir konudur. Bazıları değerlerin tamamen göreceli olduğunu savunurken, bazıları ise evrensel değerlerin var olduğunu ve herkes için geçerli olduğunu ileri sürer.⁴⁴ Bu konuda yapılan tartışmalar ve farklı görüşler, değerlerin karmaşık ve değişken doğasını göstermektedir.

Sonuç olarak, değerlerin göreceli olduğu durumlar olduğu gibi, bazı değerlerin evrensel olarak kabul edilebileceğini de söylemek mümkündür. Değerlerin öncelikleri ve kabul edilme şekilleri zaman ve çevreye göre değişebilir, ancak bazı temel prensipler insanlığın ortak değerlerini oluşturmaktadır.

3.2 Değerler Eğitimi Konusunda Yaklaşımlar

Değerler eğitimi konusunda farklı yöntemler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Değerler eğitimi için birinci adım, değerlerin belirlenmesidir. Toplumda kabul gören temel değerlerin belirlenmesi ve bu değerlerin öğrencilere aktarılması önemlidir. Bu değerlerin başında, doğruluk-dürüstlük, sorumluluk, adalet, yardımseverlik gibi insan ilişkilerinde önemli olan değerler gelmektedir. Bunun yanında ortak değerlerin yanı sıra, bireysel değerlerin de önemsenmesi gerekmektedir. Her öğrencinin kendine özgü değerleri olduğu unutulmamalı ve bu değerlerin gelişmesine destek olunmalıdır.

Değerler eğitimi, sadece teorik bilgilerin aktarılmasından ziyade uygulamalı olarak gerçekleştirilmelidir. Öğrencilere değerlerin nasıl yaşanacağı, günlük hayatta nasıl uygulanacağı gösterilmelidir. Öğrenciler, değerlerin önemini anlamalı ve bu değerleri hayata geçirmek için çaba göstermelidir. Bu noktada öğretmenlerin rolü büyüktür. Değerler eğitimi, öğrencilere sadece davranışlarını değiştirme becerisi kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda onları daha duyarlı ve empatik bireyler haline getirir.

Değerler eğitimi, okulda sadece derslerde değil, tüm okul ortamına yayılarak yaşantıya geçirilmesi sağlanmalıdır. Okul yönetimi, öğretmenler, öğrenciler ve

---

⁴⁴ Ertan Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), (2003),236.

veliler arasında iş birliği ve iletişim önemlidir. Okulda kurulan değerler kulübü veya topluluklar, değerlerin eğitimi konusunda en büyük destekçi guruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulda düzenlenen etkinlikler, projeler ve sosyal sorumluluk faaliyetleri de değerlerin öğrencilere kazandırılmasına katkı sağlar.

Değerler eğitimi, dünyadaki olumsuz olayların artmasıyla birlikte daha da önem kazanmıştır. Bu eğitim, değerlerin belirlenmesi, öğrencilere aktarılması, uygulamalı olarak gerçekleştirilmesi ve okul ortamında yaygınlaştırılması gibi adımları içermelidir. Değerler eğitimi, toplumun değerlerini korumak ve gelecek nesillere aktarmak için hayati öneme sahiptir.

Değerler eğitimi, Aydınlanma çağında düşüncedeki değişimlerin etkisiyle kendini yeniden şekillendirmiş ve bu değişiklikler eğitimdeki anlayışları da etkilemiştir.

Muhammed Şevki Aydın, değerler eğitimi yaklaşımlarını birlikçi ve çoğulcu olmak üzere iki temel gruba ayırmıştır.⁴⁵ Birlikçi anlayışa göre değerler doğrudan öğretilir veya aktarılırken, çoğulcu anlayışta bilişsel süreçler önemlidir ve değerler sunularak tartışılır. Ahmet Doğanay ise değerler eğitimi yaklaşımlarını değer belirginleştirme, değer analizi ve ikilem tartışması ve bütüncül yaklaşım olmak üzere üç gruba ayırır.⁴⁶ Değerlere odaklanan etkinlikler, Kohlberg'in adil topluluk okulları ve karakter eğitimi gibi bütüncül yaklaşımlar da değerler eğitiminin bir parçasıdır. Bu değişiklikler, eğitimde değerlerin nasıl sunulduğunu ve tartışıldığını etkilemektedir.

Bu araştırmalarda yapılan incelemeler, farklı değerler eğitimi yaklaşımlarının varlığını ortaya koymaktadır. Bunlar arasında doğrudan değer öğretimi (telkin), değer analizi, değer açıklama (belirginleştirme), ahlaki muhakeme (ahlaki gelişim yaklaşımı, ikilem tartışması) yaklaşımları en sık ele alınanlar arasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra karakter eğitimi yaklaşımı, sosyal davranış yaklaşımı, yansıtıcı yaklaşımlar da bulunmaktadır.

---

⁴⁵ Muhammed Şevki Aydın, *Açık Toplumda Din Eğitimi-Yeni Paradigma İhtiyacı*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, (2011), 63.

⁴⁶ Ahmet Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 236.

3.2.1 Değer Aktarımı (Telkin Yaklaşımı)

Telkin yaklaşımı, birçok kültürde ve toplumda uzun bir geçmişe sahiptir. Bu yaklaşım, insanlara sürekli tekrar edilerek neyin doğru veya yanlış olduğunu söylemenin, insanların bu doğrultuda davranacaklarına ve düşünmeden değerleri kabul etmelerine dayanır.⁴⁷ Değer aktarımı ise gençlerin davranışlarını şekillendirmek ve karar verme sürecini etkilemek için gelecek nesillere önceden belirlenmiş değerlerin yetişkinler tarafından aktarılması anlamına gelir.⁴⁸ Bu yöntem, yıllardır denenmiş ve onaylanmış bir yöntemdir ve genellikle kuşku duyulmadan kullanılır.

Telkin, bir düşünceyi veya inancı sürekli tekrarlayarak başkasına benimsetme yöntemidir. Efsanevi kahramanlar, öyküler, töresel oyunlar ve destanlar gibi unsurlar bu telkin yöntemlerinin kullanıldığı araçlardır.⁴⁹ Yetişkinler, doğru ve gerekli olarak düşündükleri değerleri aktarmak için telkine dayalı yaklaşımları tercih ederler. Eğer yetişkinler bu değerleri sonradan gelen nesle aktarmazsa, gençler kendi başlarına başka değerleri seçebilirler. Bu durumda, yetişkinlerin endişesi gençlerin seçtikleri değerlerin yanlış olacağı düşüncesidir.⁵⁰

Yetişkinler, gençlerin doğru ve iyi değerleri seçebilmeleri için kendi deneyimlerini ve yaşantılarını paylaşarak rehberlik etmek isterler. Bu aktarım süreci, gençlerin yaşam yolculuklarında doğru kararlar alabilmeleri ve değerli bir yaşam sürdürebilmeleri için önemlidir. Ancak bu sürecin etkili olabilmesi için gençlerin de açık olması ve yetişkinlerin de doğru ve ilham verici rol modeller olması gerekmektedir.

Bu yaklaşım öğrencilerin aktif rol oynamalarını sağlamak yerine, öğretmenin bilgiyi aktarmasına odaklanır. Anlatım ve gösteriler, öğrencilere bilgiyi doğrudan iletmek için kullanılır. Alıştırma-tekrar yapma yöntemi ise öğrencilerin bilgileri pekiştirmelerine yardımcı olur. Didaktik soru sorma ise öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılır.

⁴⁷ Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 237.

⁴⁸ Hans-Georg Ziebertz, "Değerler ve Eğitimi", Recep Kaymakcan(ed.), *Çokkültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri*, (İstanbul: Dem Yayınları,2007), 455.

⁴⁹ Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 236.

⁵⁰ Sidney Simon. 1972'den (akt.): Akbaş. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2004, 96.

Öğretmen merkezli yaklaşımın diğer bir yöntemi model olmaktır. Öğretmen, istenen davranışı göstererek öğrencilere nasıl yapılması gerektiğini örnekler. Olumlu ve olumsuz pekiştirme ise istenilen davranışların teşvik edilmesi veya engellenmesi için kullanılır. Küçümseme ve azarlama ise olumsuz davranışları düzeltmek amacıyla kullanılır. Alternatifleri idare etme ise öğrencilere farklı çözüm yolları düşünmelerine yardımcı olur. Oyunlar ve taklitler, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurken, rol oynama da farklı rolleri deneyerek empati yapma yeteneklerini geliştirir. Araştırmacı öğrenme ise öğrencilerin kendileri tarafından keşif yapmalarına ve öğrenmelerine olanak tanır. Telkin yaklaşımı ise değerleri öğretmek için efsaneler, öyküler, töresel oyunlar ve kahramanlık şarkıları gibi araçlardan yararlanır.⁵¹ Ancak araştırmalar, bu yaklaşımın yeterli zamanı olmadığı için öğretmenler tarafından başarılı bulunmadığını ortaya koymuştur.⁵²

Telkin yöntemi, bir kişiye bilgi veya düşüncelerin aktarılmasında kullanılan bir iletişim yöntemidir. Bu yöntemde, belli bir konuyu öğrenmek veya benimsemek için tekrarlar kullanılır. Telkin yöntemi genellikle ordu, izcilik ve dini kurumlar gibi disiplin ve motivasyon gerektiren alanlarda kullanılır. Örneğin, bir askere yemin ettirilirken telkin yöntemi kullanılabilir. Asker yemin metnini ezberlemek ve anlamak için tekrarlamalar ve telkinler yapılır. Bu sayede asker, yemin ettiği değerleri ve sorumluluklarını daha iyi anlar ve benimser. Aynı şekilde, izcilik gibi toplum hizmetine dayalı bir faaliyet alanında da telkin yöntemi kullanılır. İzcilik yemini, izciliğin prensiplerini ve etik kurallarını benimsemek için telkinlerle ezberlenir ve anlaşılır hale getirilir. Dini kurumlar da telkin yöntemini kullanarak önemli insanların yaşamlarını inceler ve bu yaşamları takip edenlerine örnek olmalarını sağlar.⁵³ Örneğin, bir peygamberin hayatı veya dini bir liderin örnek davranışları telkin yöntemiyle aktarılır ve inananlara örnek olmaları telkin edilir.

Telkin yöntemi, tekrar ve tekrarlamalarla bilginin derinlemesine öğrenilmesini ve benimsenmesini sağlar. Kurumlar, bu yöntemi kullanarak bilgi aktarımını etkili bir şekilde gerçekleştirir ve insanların davranışlarını yönlendirir. Doğrudan öğretim yaklaşımları ise tümdengelimci bir mantığa sahiptir. İlk olarak kurallar verilir ve

⁵¹ Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 236.

⁵² Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 238.

⁵³ Leming, 1997:13'ten (akt.): Akbaş, *Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004, 97.

daha sonra bu kuralları destekleyen örneklerle pekiştirme yapılır. Bu yaklaşım öğretmen merkezlidir ve öğrencilerin aktif katılımını gerektirmez.

Değer aktarımı konusunda iki yöntem bulunmaktadır. Bunlar; Telkin yaklaşımı yöntemi⁵⁴ ve Davranış değiştirme yöntemidir.⁵⁵ Telkin yaklaşımında, yetişkinlerin gençlere istedikleri değerleri öğretmeleri gerekmektedir. Yetişkinler, gençlerin bu değerleri öğrenmeleri için çeşitli yöntemler kullanabilirler. Davranış değiştirme yönteminde ise, bireyin tutarlı davranış sergilemesi için belirli adımlar izlenir. İlk olarak amaç belirlenir ve ardından hangi ölçütlerin kullanılacağı belirlenir. Daha sonra uygun bir yöntem seçilir ve uygulanır. Son olarak da değerlendirme yapılır ve gerektiğinde tekrar edilir. Her iki yöntem de değer aktarımında etkili olabilir. Telkin yaklaşımı daha çok öğretim ve aktarma sürecine odaklanırken, davranış değiştirme yöntemi daha çok bireyin davranışlarını değiştirmeye odaklanır. Hangi yöntemin kullanılacağı, amaçların ve hedeflerin belirlenmesine bağlı olarak değişim gösterebilmektedir.

Değer aktarımı (Telkin yaklaşımı) etkinlik örneği

Etkinlik adı: “Güçlü ve olumlu kendim”

Hedef kitle: 8-12 yaş arası çocuklar

Etkinlik süresi: Yaklaşık 30 dakika

Amaç: Çocuklara kendi güçlü yönlerini ve olumlu özelliklerini keşfetmeleri ve onlara olan güvenlerini arttırmaları için bir farkındalık oluşturmak.

Malzemeler:

1. Renkli kâğıtlar

2. Kalemler

---

⁵⁴Bülent Dilmaç, *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*. Konya: Doktora Tezi, 2007, 37.

⁵⁵Udell Michaelis- Jesus Garcia, 1996'dan (akt): Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Cemil Öztürk(ed.), 238.

3.Yapıştırıcılar

4.Makas

5. Reklam veya dergilerden kesilmiş resimler veya fotoğraflar

Etkinlik aşamaları:

1. Adım: Giriş (5 dakika)

- Çocuklarla bir araya gelin ve bugünün etkinliği hakkında kısa bir giriş yapın.

“Bugün kendimizi keşfetmeye ve güçlü yanlarımızı bulmaya odaklanacağımız bir etkinliğimiz var. Hepimizin kendimize ait benzersiz güçlü ve olumlu yönleri vardır. Bu etkinlikte bu yönleri keşfedeceğiz ve kendimize olan güvenimizi arttıracacağız.”

2. Adım: Güçlü ve olumlu yanların keşfi (15 dakika)

- Her çocuğa renkli bir kâğıt ve bir kalem verin.

- Çocuklara birkaç dakika boyunca düşünmeleri ve kendilerine hangi güçlü ve olumlu yönlerini hatırladıklarını yazmalarını söyleyin. Örnek olarak “dürüstlük, yardımseverlik, yaratıcılık, sabır, arkadaş canlısılık” gibi özellikler verin.

- Çocuklar yazmayı bitirdikten sonra, her bir güçlü yönünü ayrı bir kâğıda yazarak kelimeleri kesmelerini sağlayın.

- Ardından, reklam veya dergilerden kesilmiş resimler veya fotoğraflar verin. Çocuklardan güçlü özellikleri temsil eden resimleri bulmalarını ve kesmelerini isteyin. Örneğin, dürüstlüğü temsil eden bir adalet terazisi, yardımseverliği temsil eden bir el, yaratıcılığı temsil eden bir resim vb.

- Son olarak, çocuklardan güçlü özellikleri temsil eden kelimeleri ve resimleri birleştirerek bir “Olumlu ben” kolajı oluşturmalarını isteyin.

- Kolâj tamamlandığında, her çocuğa yapıştırıcı verin ve kolâjlarını tamamlamalarını sağlayın.

3. Adım: Paylaşım (10 dakika)

- Çocuklar oluşturdukları kolâjlarını sınıfta veya grup olarak paylaşabilirler.
- Her çocuk, hangi güçlü yanları keşfettiğini ve neden bu özellikleri seçtiğini paylaşabilir. Diğer çocuklar da pozitif geri bildirimlerde bulunarak destekleyebilirler.

Sonuç: Bu etkinlikle çocuklar, kendilerini daha iyi bir şekilde tanımaya başlarlar ve kendi güçlü yönlerini fark ederler. Ayrıca, olumlu özelliklerini vurgulayarak kendilerine olan güvenlerini artırırlar.

Değer aktarımı yaklaşımının güçlü ve zayıf yanları:

Değer aktarma/telkin yaklaşımında, bir kişinin davranışlarını değiştirmek veya alışkanlıklarını geliştirmek için değerler ve inançlara dayalı mesajlar kullanılır. Bu yaklaşımın bazı güçlü ve zayıf yanları vardır:

Güçlü yanlar:

1. Kişisel motivasyonu artırır: Değer aktarma/telkin yaklaşımı, kişinin içsel motivasyonunu uyandırabilir ve kişinin kendi değerlerine dayalı olarak hareket etmesini sağlayabilir. Değerleri, insanların davranışlarını yönlendirmek için güçlü bir itici güç olabilir.

2. Sürdürülebilir değişiklik sağlar: Değerler ve inançlar, insanların uzun vadeli davranış değişikliklerini sürdürmelerine yardımcı olabilir. Değer temelli hareket etmek, kişinin geçici motivasyonun ötesine geçerek, kalıcı değişiklikler elde etmesini sağlar.

3. İçsel tutarlılık sağlar: Değer aktarma/telkin yaklaşımı, kişinin değerleriyle uyumlu davranması gerektiğini vurgular. Bu, kişinin kendini başkalarına karşı veya kendine karşı tutarlı hissetmesine yardımcı olur.

Zayıf yanlar:

1. Kişilerarası farklılıkları ihmal edebilir: Değer aktarma/telkin yaklaşımı, tüm bireylerin aynı değerlere ve inançlara sahip olduğunu varsayar. Ancak, herkes farklı düşünce yapısına ve değer sistemine sahip olabilir. Bu nedenle, bu yaklaşım herkes için aynı etkiyi yaratmayabilir.

2. Direnç yaratabilir: Bazı kişiler, dışarıdan gelen telkinlere veya başkalarının değerlerine karşı direnç gösterebilirler. Bu nedenle, değer aktarma/telkin yaklaşımı, kişilerin kendilerini savunma moduna geçmelerine neden olabilir.

3. Değerler değişebilir: Değerler zamanla değişebilir veya gelişebilir. Bu nedenle, bir kişi için değerli olan bir şey, başka bir zamanda değerli olmayabilir. Bu durumda, değer aktarma/telkin yaklaşımı etkisiz olabilir.

Sonuç olarak, değer aktarma/telkin yaklaşımı, bireylerin davranışlarını değiştirmek için güçlü bir yöntem olabilir ancak kişisel farklılıklar ve değişebilir değerler gibi zayıf yanları da dikkate alınmalıdır.

3.2.2 Değer Analizi

Bu yaklaşımın temel amacı, öğrencilere değerlerle ilişkili sorunlarla başa çıkma yetenekleri kazandırmaktır. Bu süreçte, öğrenciler bilimsel araştırma yapma ve mantıksal düşünme becerilerini kullanarak değerlendirme yaparlar.⁵⁶ Değer analizi yaklaşımı, öğrencilerin farklı değerler hakkında düşünmesini, tartışmasını ve analiz etmesini teşvik eden bir dizi stratejiyi içerir. Öğrencilere, farklı değerlerin nasıl oluştuğunu, insanların değerler konusundaki farklılıklarını ve bu farklılıkların toplum üzerindeki etkilerini anlamalarına yardımcı olmayı amaçlar. Duygulara yer verilmemesi nedeniyle, karar alma süreci tamamen akıl yürütmeye dayalı olarak

⁵⁶Dilmaç, *Eğitimde değerler eğitimi*, (Ankara: Pegem Akademi, 2007).

gerçekleştirilir. Bu yaklaşım, sosyal bilimler eğitimcileri tarafından geliştirilmiştir.⁵⁷ Ancak diğer alanlarda da kullanılabilir.⁵⁸

Bu yaklaşımın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için eğitimcilerin, öğrencilere güven ve saygı duymaları, açık iletişim kurmaları ve çeşitli değerleri kabul etme becerisine sahip olmaları önemlidir. Ayrıca, öğretmenlerin öğrencilerin ilgi alanlarını ve deneyimlerini göz önünde bulundurarak ders içeriğini ve öğretim yöntemlerini uygun şekilde düzenlemeleri de önemlidir. Değer analizi yaklaşımında süreç, altı basamakta değerlendirilmiştir.⁵⁹ Bu altı adım, değer analizi yaklaşımının temel prensiplerini içermektedir.

İlk adım, değer sorununun belirlenmesi ve açıklığa kavuşturulması aşamasıdır. Bu adımda, analiz edilecek konunun ne olduğu ve hangi değer sorunlarını içerdiği belirlenir.

İkinci adımda, bu değer sorunlarına ilişkin olan tüm olgular bir araya getirilir. Bu, farklı kaynaklardan gelen verilerin toplanması ve birleştirilmesini içerir.

Üçüncü adımda, bu olgular değerlendirilir. Değerlendirme sürecinde, olguların ne anlama geldiği, nasıl bir değere sahip olduğu ve değer sorununa nasıl bir katkıda bulunduğu analiz edilir.

Dördüncü adımda, olguların açıklığa kavuşturulması süreci gerçekleştirilir. Bu adımda, olgular arasındaki ilişkiler ve bağlantılar ortaya çıkarılır ve açıklanır.

Beşinci adımda, geçici bir değer karara erişilir. Bu, analiz sürecindeki verilerin ve değerlendirmenin ışığında, geçici bir değerlendirme ve karar verme sürecidir.

Altıncı adımda ise, bu kararda ima edilen değer kuralı test edilir. Bu adımda, kararın uygulamada nasıl bir etkisi olacağı, değer sorununu çözme kapasitesi ve olası sonuçları değerlendirilir.

⁵⁷Doğanay, "Buğday Saçlı Anne", *Değerler Eğitimi*, (Ankara: Pegem Akademi, 2012).

⁵⁸ John Elias, "Models of Values Education", *Journal of Moral Education*, 18(3), (1989), 161-175.

⁵⁹Coombs ve Meux, 1971'den (akt.): Hasan Bacanlı, *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999), 22.

Bu altı adımı takip ederek, değer analizi yaklaşımı, değer sorunlarına yönelik objektif ve sistematik bir analiz süreci sunar ve bu değer sorunlarının çözümüne yönelik bir yol haritası çizer. Bu teste göre, bir öğrencinin bir değerle ilgili karara ulaşmasından sonra, bu kararın yeterli olup olmadığını belirlemek için dört test yapması gerekmektedir.⁶⁰

1. Yeni durumlar testi: Öğrenci, kararının yeni durumlara uygun olup olmadığını değerlendirmelidir. Yani karar, farklı durumlarda da geçerli olmalı ve uygulanabilir olmalıdır.

2. Kapsam testi: Karar, çoğu insanın kabul ettiği genel bir değer prensibi tarafından kapsanmalıdır. Bu test, kararın sosyal kabul ve uyum açısından uygunluğunu değerlendirmektedir.

3. Rol değiştirme testi: Kararı veren kişi, kendi yargıladığı kişinin yerine kendisini koyduğunda da aynı sonuçları kabul edebilmelidir. Bu test, kararın adil olup olmadığını ve farklı bakış açılarını göz önünde bulundurma yeteneğini ortaya çıkarmaktadır.

4. Evrensel sonuç testi: Kararın değer prensibi, evrensel olarak uygulanabilir olmalıdır. Bu test, kararın herhangi bir toplumda ya da kültürde geçerliliği ve kabul edilebilirliğini değerlendirmektedir.

Bu dört test, bir öğrencinin değerle ilgili kararının yeterliliğini belirlemek için kullanılacak kriterlerdir. Bu testler, öğrencinin kararını sorgulayarak daha objektif ve sağlıklı bir değerlendirme yapmasına yardımcı olur.

Hasan Bacanlı⁶¹ öğretmenlere bu yaklaşımla ilgili olarak şu işlemi tavsiye etmiştir: öğrencilerin ilgisini çekmek ve dikkatini sürdürmek için kendi öğretim materyallerini ve yöntemlerini geliştirmeleri ve çeşitlendirmeleri önemlidir. Ayrıca, öğrencilerin öğrenme stillerini ve gereksinimlerini anlamaya çalışmak da bu yaklaşımın önemli bir parçasıdır. Öğretmenlerin, öğrencilerin ilgi ve öğrenme düzeyine uygun öğretim

⁶⁰ Elias, "Models of Values Education", *Journal of Moral Education*, 162.

⁶¹ Chadwick ve Meux, 1971'den (akt.): Bacanlı, *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, 36.

materyalleri ve yöntemleri kullanmaları, öğrenmeyi daha etkili ve keyifli hale getirebilir. Böylelikle öğrencilerin motivasyonunu ve başarılarını artırabilir.

Öğrencilerin karar verme süreçlerinde duygularının da etkili olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Duygusal faktörler, hedeflere ve motivasyona yönelik etki yapabilir ve bu da kararları etkileyebilir. Ergenlik dönemi ise duygusal değişikliklerin en yoğun yaşandığı dönemdir ve bu dönemde duygusal faktörler karar verme süreçlerinde belirleyici olabilir. Bu nedenle, değer analizi yöntemi uygulanırken duygusal faktörlerin göz ardı edilmemesi ve bunların karar sürecinin bir parçası olarak kabul edilmesi önemlidir. Duyguların değer analizi sürecine dahil edilmesi, daha gerçekçi ve sürdürülebilir kararlar alınmasını sağlayabilir. Değer analizi yöntemi, bireyin değerlerini ve önceliklerini belirlemesine yardımcı olabilir, ancak duygusal faktörler de dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, öğrencilere değer analizi yaparken duygularını da ifade etme ve dikkate alma fırsatı verilmelidir. Bu şekilde, daha kapsamlı bir değerlendirme yapılabilir ve daha uygun kararlar alınabilir.

Değer analizi etkinlik örneği

Etkinlik: Değerlendirme galerisi

Amaç: Öğrencilerin çeşitli değerleri tanımaları, bu değerlere nasıl davranacaklarını anlamaları ve bu değerleri günlük hayatlarına uygulamak için fırsatlar oluşturarak değerleri anlama becerilerinin gelişmesini sağlamak.

Malzemeler:

1. Duvar veya paneller için uygun bir alan
2. Renkli karton veya kâğıt
3. Yapıştırıcı veya bant
4. Yazıcı ve yazılı materyaller (isteğe bağlı)

5. Değerlerin listesi

Adımlar:

1. Öğrencilerin değerleri hakkında bir beyin fırtınası yapmalarını sağlayın. Öğrencilere “*Sizce önemli olan değerler nelerdir?*” şeklinde bir soru sorun ve yanıtlarını tartışmalarını sağlayın.
2. Öğrencilere, belirli bir değeri araştırmaları ve bunun hakkında bilgi toplamaları için zaman verin. Örneğin, doğruluk-dürüstlük, adalet, hoşgörü ya da sorumluluk gibi bir değer atanabilir.
3. Öğrencilerden, seçtikleri değeri temsil eden bir slogan, resim veya metin oluşturarak bu değeri ifade eden bir poster tasarımlarını isteyin.
4. Öğrencilerin tamamladığı tüm posterleri duvara veya panellere yerleştirin.
5. Öğrencilere, Diğer öğrencilerin posterlerini gezip değerler hakkında düşüncelerini yazmalarını sağlayın. Örneğin, “*Bu değer benim için neden önemlidir?*” veya “*Bu değerle nasıl ilgili tecrübeleriniz oldu?*” gibi sorular sorabilirsiniz.
6. Öğrencileri posterleri incelemeye ve kendilerine en çok hitap eden değeri belirlemeye teşvik edin.
7. Son olarak, öğrencileri kendi değerlerini günlük yaşamlarına nasıl uygulayabilecekleri hakkında düşünmeye teşvik edin. Öğrencilerle küçük gruplar oluşturup değerleri tartışmalarını ve farklı senaryolar üzerinden değerleri nasıl uygulayabileceklerini paylaşmalarını sağlayın.

Bu etkinlik, öğrencilerin değerleri anlamalarına ve bu değerleri günlük yaşamlarına nasıl yansıtabileceklerini keşfetmelerine yardımcı olacak bir etkileşimli öğrenme deneyimi sunacaktır.

Değer analizi yaklaşımının güçlü ve zayıf yanları:

Değer analizi yaklaşımı, değerlere dayalı karar verme ve değerlere uygun davranma becerilerini öğretmeyi hedefler ve değerlerin öğrenilmesini kolaylaştırmak için genellikle tartışma ve felsefi düşünmeyi içerir. Bu yaklaşım, kültür ve ahlak bilgisine değerlerin derin anlayışını kazandırmada etkili olabilir.

Değer analizinin güçlü yanları şunlardır:

1. Değerlerin içselleştirilmesi: Değer analizi, öğrencilere kendi değerlerini fark etme ve bunları anlama fırsatı sunar. Bu, öğrencilere değerlere yönelik derin bir anlayış kazandırır ve bu değerleri içselleştirmelerini sağlar.

2. Karar verme sürecini geliştirmek: Değer analizi, öğrencilere değerlere dayalı karar verme becerilerini geliştirme fırsatı sunar. Öğrenciler, çeşitli değerlerin sonuçları ve etkileri hakkında düşünme mekanizmalarını geliştirir ve bu değerlere uygun kararlar alır.

3. Tolerans ve empatiyi teşvik etmek: Değer analizi yaklaşımı, başkalarının değerlerini anlamayı ve başkalarını takdir etmeye teşvik eder. Bu, öğrencilerin başkalarının bakış açılarını anlamalarını ve empati kurmalarını sağlar. Böylece, öğrenciler daha hoşgörülü ve anlayışlı bireyler olabilir.

Ancak, değer analizi yaklaşımının sınırlılıkları ve zayıf yanları da vardır:

1. Öznel değerler: Değer analizi, öğrencilerin kendi içsel değerlerini öğrenmeyi hedeflerken, bu değerlerin öznel olabileceği bir gerçektir. Değerler, bireyler arasında değişebilir ve herkesin kendi değerleri olduğu için, bu konuda genel bir iyi-yanlış standardı oluşturmak zordur.

2. Zaman yetersizliği: Değer analizi, kapsamlı bir öğrenme süreci gerektirir ve genellikle uzun tartışma ve derin düşünme gerektirir. Bu, değer analizini uygulamak için zaman sınırlamaları veya sıkı sıkı müfredatlar gibi engellerle karşılaşılabilir.

3. Deneyimsizlik: Öğrenciler, genellikle henüz hayat tecrübesi kazanmamıştır ve bazı değerleri anlamak ve değerlendirmek için yeterli deneyime sahip olmayabilirler. Bu da değer analizinin etkinliğini etkileyebilir.

Sonuç olarak, değer analizi yaklaşımı değerler eğitimi açısından birçok fayda sağlayabilirken, bazı zayıf yanları da vardır. Bu nedenle, ders planlaması ve öğretim stratejileri hem güçlü yanlarına odaklanmayı hem de zayıf yanları dikkate almayı gerektirir.

3.2.3 Değer Açıklama / Değer Belirginleştirme Yaklaşımı

Bu varsayım, insanların kişisel değerlerini etkileme olasılığı olan dış faktörlerin, özellikle televizyon ve akran grupları gibi unsurların, bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde ifade etmelerini engellediğini öne sürmektedir.⁶² Bu nedenle, bireylerin değerlerini anlamaya çalışmak ve açığa çıkarmak için özel bir çaba sarf edilmesi gerektiği ortaya konmuştur.

Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilere değerleri ve etik değerleri öğretmek ve onları değerli birer birey olarak yetiştirmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, öğrencilerin bireysel değerlerini keşfetmelerine, düşüncelerini ifade etmelerine ve başkalarının değerlerine saygı göstermelerine olanak tanır. Bu alanda yazılmış olan eserlerden biri olan “Değer Açıklama: Öğretmenler ve Öğrenciler İçin Pratik Stratejiler El Kitabı’dır. Kitap, bu yaklaşımı uygulamak isteyen öğretmenler ve eğitimciler için stratejiler sunarak onlara rehberlik etmektedir. Değer açıklama yaklaşımı, çeşitli toplumsal kurumlar ve eğitim kurumları tarafından kullanılmaktadır ve çeşitli konuları ele almaktadır. Bu konular arasında kariyer eğitimi, din eğitimi, sağlık eğitimi, cinsel eğitim ve uyuşturucu eğitimi gibi konular bulunmaktadır.⁶³ Bu yaklaşım, öğrencilere değerlerin önemini anlatmak ve onların değerli birer birey olarak yetişmelerine yardımcı olmak amacıyla önemli bir araç olarak kabul edilmektedir.

⁶²Welton- Mallon. 1999’dan (Akt.): Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Doktora Tezi, 98.

⁶³Kirschenbaum, “A Comprehensive Model for Values Education and Moral Education”, *Phi Delta Kappan*, 73(10), (1992), 772.

Bu yaklaşım, her bireyin kendine özgü değerler, tercihler ve eğilimlere sahip olduğunu savunur. İnsanların kararlarını alırken, içsel değerlerine ve kişisel tercihlerine dayandıklarını öne sürer. Bu nedenle, değer açıklama yaklaşımına göre, bireylerin davranışları ve seçimleri kişisel deneyimlerine, değerlerine ve tercihlerine bağlıdır. Ancak, bu yaklaşım eleştirilirken, dışarıdan etkilenmenin ve dış güçlerin de değerlerin oluşmasında etkili olduğu belirtilir. Değerler, gelenekler, toplumsal normlar, din gibi dış etkenler tarafından da şekillenir. Bu nedenle, bireysel tercihler ve değerlerin toplumsal ve kültürel faktörlerden tamamen bağımsız olmadığı savunulur. Bununla birlikte, değer açıklama yaklaşımı, diğer yaklaşımlardan farklı olarak değerlerin anlaşılması konusunda kişisel boyuta vurgu yapar.⁶⁴ Bireysel deneyimlerin, değerlerin oluşumunda ve anlaşılmasında önemli bir rol oynadığına dikkat çeker. Bu yaklaşım, her bireyin kendine özgü bir değer sistemi olduğunu ve bu değerlerin anlaşılmasında kişisel tecrübelerin büyük bir etkisi olduğunu savunur.

Değer açıklama yaklaşımı, değerlerin kişisel ve bireysel boyutunu vurgulayan bir yaklaşımdır. Ancak, dış güçlerin değerlerin oluşumunda etkili olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Değerlerin anlaşılması konusunda bireysel ve toplumsal faktörlerin bir arada ele alınması gerekmektedir.

Bu yaklaşıma göre, değerlerin kişisel ve bağımsız bir şekilde belirlenmesi önemlidir. Bireylerin değerlerini belirlerken, çeşitli alternatifleri değerlendirerek ve muhtemel sonuçları analiz ederek rasyonel bir karar verme süreci izlemeleri gerekmektedir. Başkalarının etkisiyle değil, kendi tercihleriyle ve özgür iradeleriyle değerlere yönelmeleri gerekmektedir.⁶⁵

Bu yaklaşım, bireyin kendi değerlerini belirlemesine ve kendi yaşam hedeflerini tespit etmesine odaklanır. Bireylerin kendi tercihlerine göre değerlerini belirlemeleri, bireyin özgürlüğü ve kişisel otonomisi açısından önemlidir.

Bu yaklaşımın temel metodu, bireylerin alternatifleri araştırması ve muhtemel sonuçları analiz etmesidir. Bireyler, farklı değerler arasında seçim yaparken, bu

---

⁶⁴ Elias, "Models of Values Education", *Journal of Moral Education*, 157.

⁶⁵ Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 238.

seçimlerin kendileri ve çevreleri üzerindeki etkilerini düşünmeli ve gelecekteki sonuçları değerlendirmelidir.

Bu yaklaşım, bireyin kendi değerlerini belirlemesine ve yaşamına yön vermesine büyük önem verir. Başkalarının telkini ya da dış etkilerle değerlere yönlendirilme yerine, bireyin kendi iradesiyle seçim yapması ve değerlerini belirlemesi esastır. Bu sayede, bireyin yaşamında anlam ve amaç bulması ve kendi mutluluğunu sağlaması mümkün olabilir.

Bu yaklaşıma göre, değerler bireyin etkileşimleri, deneyimleri ve düşünceleri sonucunda oluşur. Değerlerin doğası ve içeriği önemsizdir, önemli olan değerlerin nasıl oluştuğudur. Değer açıklama yaklaşımı, ahlaki değerlere belirli bir önem atfetmez ve etik kuralların nesnel bir temeli olduğunu iddia etmez. Bunun yerine, değerlerin bireylerin deneyimleri ve sosyal etkileşimlerinin ürünü olduğunu savunur.

Değer açıklama yaklaşımında, değerlerin oluşumunda üç süreç ve yedi alt süreç bulunmaktadır.⁶⁶ Bu süreçler, bireyin deneyimleri, tutumları, inançları ve sosyal etkileşimleriyle şekillenen bir değerler hiyerarşisi oluşturur. Bu süreçler, bireyin içsel ve dışsal faktörlerle etkileşim halinde olduğu bir süreç olarak değerlendirilir. Değer açıklama yaklaşımı, değerlerin nesnel bir gerçeklikten ziyade bir bireyin deneyimleri ve sosyal etkileşimlerin sonucu olduğunu vurgular. Bu yaklaşım, farklı kültürlerde ve toplumlarda farklı değerlerin oluşabileceğini ve her bireyin kendine özgü bir değer sistemi olduğunu kabul eder.

Değer açıklama yaklaşımında; çalışma kâğıtları, grup çalışması, rol oynama, düşünce kâğıtları, açık uçlu sorular, otobiyografi, oylama, görüşme, alıntılama(tarafsız), öğrenci raporları gibi yöntem ve teknikler kullanılır.⁶⁷ Çalışma kâğıtları, öğrencilerin derste veya evde yapacakları bireysel çalışmalar için kullanılır ve bilgilerin pekiştirilmesinde etkilidir. Grup çalışması, öğrencilerin bir araya gelerek bir konuyu derinlemesine anlamalarını sağlar ve iş birliği ve iletişim becerilerini geliştirir. Rol oynama, öğrencilere farklı rolleri deneyimleme ve empati yapma fırsatı verir. Düşünce kâğıtları, öğrencilerin düşüncelerini serbestçe ifade etmelerini sağlar ve

⁶⁶Louis Edward Raths, vd., (1978), 27-28' den (akt.): Elias, (1989), 157.

⁶⁷ (Bacanlı, *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, 25, Elias, *Moral Education Secular and Religious*, 173.

düşüncelerin organize edilmesine yardımcı olur. Açık uçlu sorular, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını teşvik eder ve derinlemesine düşüncelerini sağlar. Otobiyografi, öğrencilerin kendi yaşam hikâyelerini yazarak kendilerini tanımalarını sağlar ve öz-bilinçlerini artırır. Oylama, öğrencilerin bir konuda fikirlerini belirtmelerini ve diğerlerinin fikirlerini değerlendirmelerini sağlar. Görüşme, öğrencilerin bir konu hakkında tartışmalarını ve düşüncelerini ifade etmelerini teşvik eder. Alıntılama, tarafsız bir şekilde kaynaklardan bilgi derlemek için kullanılır ve öğrencilere araştırma ve analiz becerileri kazandırır. Öğrenci raporları, öğrencilerin öğrendikleri konuları özetlemelerini ve sunmalarını sağlar ve iletişim ve sunum becerilerini geliştirir. Bu yöntem ve teknikler, çeşitli öğrenme stillerine uygun bir şekilde öğrenmeyi teşvik eder ve öğrencilerin aktif katılımını sağlar.

Değer açıklama yönteminde kullanılan etkinlikler gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken davranışlar şunlardır:⁶⁸

1. Değer açıklama etkinlikleri sırasında öznel değer yargılarına dayalı olan ayrımcı veya hoşgörüsüz davranışlarda bulunulmamalıdır. Bu tür davranışlar, öğrenciler arasında ayrım yapılmasına ve gruplar arasında ayrılmaya yol açabilir.
2. Değer açıklama etkinliklerinde öğrencilerin inançlarına veya düşüncelerine saygısızlık edilmemelidir. Her öğrencinin farklı değerleri ve inançları olabilir ve bu değerleri eleştirel bir şekilde tartışmak veya reddetmek yerine, anlamaya ve kabul etmeye odaklanılmalıdır.
3. Değer açıklama etkinliklerinde öğrencilerin duygusal sağlığını tehdit eden veya onları rahatsız eden konular işlenmemelidir. Özellikle travmatik deneyimlere sahip öğrenciler açısından bu konular daha da hassas hale gelebilir ve onların psikolojik iyilik hallerini etkileyebilir.

---

⁶⁸Oliner, 1976'dan (akt.): Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 241.

4. Değer açıklama etkinlikleri sırasında tek bir doğruya odaklanıp, diğer farklı görüşleri reddetmek veya yok saymak yanlıştır. Öğrencilerin farklı bakış açılarını anlamak ve onları eleştirel düşünmeye teşvik etmek önemlidir.

5. Değer açıklama etkinliklerinde öğrencilerin kişisel değerleri ve düşünceleri üzerinde baskı kurulmamalıdır. Öğrencilerin kendi değerlerini ifade etme özgürlüğüne saygı duyulmalı ve eleştirel düşünce becerilerini geliştirmelerine destek olunmalıdır.

6. Değer açıklama etkinliklerinde politik veya ideolojik propaganda yapılmamalıdır. Öğrencilere tek bir siyasi veya ideolojik görüşü benimsemeleri dayatılmamalı, onların farklı görüşleri anlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olunmalıdır.

Değer açıklama yaklaşımı dört ana başlık altında toplanabilir:⁶⁹

1. Amaç: Değer açıklama yaklaşımı, insan davranışlarının altında yatan değerleri anlamak ve açıklamak amacıyla kullanılır. Değerler, insanların tutkuları, inançları, hedefleri ve motivasyonları üzerinde etkili olan önemli faktörlerdir.

2. Değerlerin analizi: Bu yaklaşım, değerlerin analizini ön planda tutar. Değerler, bireyin toplumdan ve kültürden aldığı etkilerin sonucunda şekillenir ve davranışları belirler. Değerlerin analiz edilmesi, insan davranışlarının anlaşılması için önemli bir adımdır.

3. Değerlerin ifadesi: Bu yaklaşım, değerlerin nasıl ifade edildiği üzerine odaklanır. Birey, değerlerini sözlü veya sözsüz yollarla ifade eder. Değerlerin ifadesi, bireyin davranışlarında ve tutumlarında görülebilir.

4. Değerlerin değişkenliği: Değer açıklama yaklaşımı, değerlerin zamanla değiştiğini ve farklı kişiler ve gruplar arasında değişebileceğini kabul eder. Değerler, toplumsal,

---

⁶⁹Leming, 1999'dan (akt.) Soner Aladağ. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi,2009, 29-30.

kültürel ve kişisel faktörlerin etkisi altında değişebilir ve farklı yönlerde varyasyon gösterebilir. Bu çeşitlilik, insan davranışlarını açıklamak ve anlamak için önemlidir.

Bu yaklaşımın eleştirileri, değerlerin nesnel bir temelden yoksun olması ve değerlerin içeriğine yeterince önem verilmemesini içerir. Ayrıca, bireyin deneyimlerinin ve sosyal etkileşimlerin değerlerin oluşumunda tek belirleyici faktör olduğunu iddia etmesi eleştirilir. Değer açıklama yaklaşımı, değerlerin toplumsal normlar ve ahlaki değerlerle bağlantısını zayıflatabilir ve bunun sonucunda ahlaki bir çöküşe yol açabilir.

Bu eleştirilerde, değer açıklama yaklaşımının öğrencinin gizlilik hakkını tehlikeye attığı vurgulanmaktadır. Değerlerin tartışılması ve sorgulanması, öğrencilerin kişisel düşüncelerini ifade etmelerini gerektirir ve bu da bazı öğrencilerin kendilerini açığa çıkarmaktan çekinmelerine neden olabilir. Ayrıca, öğretmenlerin danışman ya da psikiyatrist rolüne sokulması eleştirilmektedir. Değer açıklama yaklaşımı, öğretmenlerin öğrencilerin kişisel sorunlarına çözüm bulmalarını bekler, ancak bu öğretmenlerin alanları dışındaki konulara müdahil olmalarına yol açabilir.⁷⁰

Ahlaki ve ahlaki olmayan konuların araştırılmaması eleştirileri, değer açıklama yaklaşımının tüm değerleri eşit gördüğü düşüncesine dayanmaktadır. Bu yaklaşım, her türlü değeri tartışmaya açık tutar ve öğrencilerin özel değerlerine yaklaşımı destekler. Ancak, bazı değerlerin toplum tarafından kabul görmemesi veya etik olmaması eleştirilen noktalardır. Estetik ve etik değerlerin karıştırılması eleştirisi, değer açıklama yaklaşımının bu iki değeri birbirinden ayırt etmedeki zorluklarını vurgular. Estetik değerler, güzellik ve zevk üzerine odaklanırken, etik değerler doğru ve yanlış üzerine odaklanır. Bu yaklaşımın her iki değeri de aynı şekilde ele alması, bazı durumlarda değerlerin karıştırılmasına ve yanlış değerlendirilmesine yol açabilir.

Kirschenbaum'ın belirttiği popülaritesinin azalma nedenleri ise zamanın değişmesi, yeni kuramlara yönelme eğilimi, donuklaşma, yanlış uygulama ve teorinin kendisindeki temel eksiklik olarak sıralanmaktadır.⁷¹Zamanla değişen toplumsal ve

⁷⁰ Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 241.

⁷¹ Bacanlı, *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, 28.

eğitimsel ihtiyaçlar, yeni kuramların ortaya çıkması ve değer açıklama yaklaşımının uygulamada bazı sorunlara yol açması popülaritesinin azalmasına neden olmuştur. Ayrıca, yaklaşımın kendindeki bazı eksiklikler ve yanlış uygulamalar da eleştirilen noktalardır.

Değer açıklama / Değer belirginleştirme yaklaşımı etkinlik örneği

Etkinlik ismi: “Adımlarımızı doğruluk ve dürüstlük üzerine atalım.”

Amaç: Öğrencilerin doğru ve dürüst olmanın önemini anlamalarını sağlamak, değerlerini belirginleştirmek ve bunları hayatlarına uygulamalarını teşvik etmek.

Süre: Yaklaşık 45 dakika

Malzemeler:

1. Beyaz tahta veya flipchart
2. Renkli kalemler veya highlighterlar
3. Yapışkan not kağıtları

Etkinlik Aşamaları:

1. Giriş (10 dakika):

- Etkinliğe başlamadan önce öğrencilere doğruluk-dürüstlük kavramlarının ne anlama geldiğini sormak.
- Öğrencilerin cevaplarını dinleyip tartışmalarına izin vermek.
- Doğru-dürüst olma üzerine kısa bir tanımlama yapmak ve önemini vurgulamak.

2. Grup çalışması (20 dakika):

- Öğrencileri gruplara ayırmak. Her gruba birer beyaz tahta veya flipchart ve renkli kalemler vermek.

- Her grup, doğruluk-dürüstlük kavramlarını daha net bir şekilde açıklayan alt değerleri belirlemek için beyaz tahta veya flipchart üzerinde bir beyin fırtınası yapmalıdır. Örneğin, alt değerler şunları içerebilir: sözünü tutmak, dürüst olmak, başkalarının haklarına saygı göstermek, kendine ve başkalarına karşı dürüst olmak, yanıltıcı bir şekilde davranmamak vb.

- Her grup, belirledikleri alt değerleri renkli kalemlerle vurgulamalıdır.

3. Sunum (10 dakika):

- Her grup, beyaz tahta veya flipchart üzerinde belirledikleri alt değerleri sırayla sunmalıdır.

- Diğer öğrencilerin görüşlerini ve düşüncelerini paylaşmasını sağlamak.

4. Bireysel yansıtma (5 dakika):

- Her öğrenciye yapışkan not kâğıdı vermek.

- Öğrencilerin, kendileri için en önemli olan doğruluk-dürüstlük alt değerlerini yazmalarını istemek.

- Yaptıkları seçimi öğrencilere sesli olarak paylaşmalarını sağlamak.

5. Sonuç (5 dakika):

- Etkinliği tamamlamak için öğrencilere doğru-dürüst olmak konusundaki taahhütlerini paylaşmalarını istemek.

- Öğrencilerin yazdıkları yapışkan not kâğıtlarını bir panoya veya sınıfın duvarına yapıştırmalarını sağlamak.

- Son olarak, öğrencilere doğruluk-dürüstlüğü hayatlarına nasıl uygulayacaklarına dair birkaç örnek vermelerini istemek.

Bu etkinlik, öğrencilerin doğruluk-dürüstlük üzerine düşüncelerini, değerlerini belirginleştirmelerini ve bu değerleri günlük hayatlarına uygulamalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Öğrencilerin katılımına izin vermek, düşüncelerini paylaşmalarını teşvik etmek ve kendileriyle bir bağlantı kurmalarına yardımcı olmak önemlidir.

Değer açıklama / Değer belirginleştirme yaklaşımının güçlü ve zayıf yanları:

Değer açıklama / Değer belirginleştirme yaklaşımının, birçok güçlü ve zayıf yanı bulunmaktadır.

Güçlü yanları:

1. Değerlerin anlaşılmasını sağlar: Bu yaklaşım, öğrencilere değerleri anlama ve içselleştirme fırsatı sunar. Değerlerin neden önemli olduğunu ve nasıl bir rehberlik sağladığını anlamalarını sağlar.

2. Özbilinç oluşturur: Değer açıklama / Değer belirginleştirme yaklaşımı, öğrencilere kendi değerlerini düşünme, sorgulama ve ifade etme becerisi kazandırır. Bu, öğrencilerin daha bilinçli bir şekilde hareket etmelerini sağlar.

3. Tutarlılık ve tutku yaratır: Değer açıklama / Değer belirginleştirme yaklaşımı, değer temelli bir yaşam tarzını savunan öğrencilere tutku ve tutarlılık sağlar. Bu, öğrencilerin değerlerini hayatlarının her alanında uygulamalarını teşvik eder.

4. Öğrenci merkezli bir yaklaşımdır: Bu yaklaşım, öğrencilerin fikirlerine, deneyimlerine ve düşüncelerine değer verir. Öğrencilerin aktif bir şekilde katılımını teşvik eder ve kendi değerlerini keşfetmelerine olanak tanır.

Zayıf yanları:

1. Değerlerin göreceli olması: Değer açıklama / Değer belirginleştirme yaklaşımı, değerlerin göreceli olduğunu ve bireysel tercihlere dayandığını kabul eder. Bu, çeşitli değerlerin eşit olarak kabul edilmesine neden olabilir.

2. Öznellik: Bu yaklaşım, değerlerin öznedir ve kişiden kişiye farklılık gösterebileceği fikrini destekler. Bu, bir konuda ortak bir anlayışa ulaşmanın zor olabileceği anlamına gelir.

3. İnsanların yanıltıcı olabileceği: Değerlerin öznellik düzeyi, insanların değerlerini belirleme sürecinde kendi önyargılarına veya duygusal durumlarına dayanmasına izin verebilir. Bu, objektif bir değerlendirme yapmanın zor olduğu anlamına gelebilir.

4. Karmaşıklık: Değer açıklama / Değer belirginleştirme yaklaşımı, değerleri anlamayı ve ifade etmeyi karmaşık bir süreç haline getirebilir. Öğrencilerin başarılı bir şekilde değerlerini belirlemeleri ve ifade etmeleri için zaman, rehberlik ve pratik gerektirir.

3.2.4 Yansıtıcı Yaklaşım

Bu yaklaşımın amacı, ahlaki eğitimi temel insani değerleri ortaya koymak olarak tanımlanan bir yaklaşımdır. Clive Beck, bu yaklaşıma diğer değerler eğitimi yaklaşımlarının güçlü yanlarını da eklemiştir. Buna göre, bu yaklaşım üzerine kurulurken geleneğe eleştirel bir yaklaşım sergilenmelidir. Ancak, aynı zamanda tarafsızlık ilkesine de dikkat edilmelidir ve muhtemel tüm değerler karşısında tarafsız bir tutum sergilenmelidir.⁷²Elias'ın belirttiği gibi, bu yaklaşımın amacı herhangi bir değeri öne çıkarmak ya da belirli bir değer sistemi dayatmak değildir, bunun yerine öğrencilerin çeşitli değerlere objektif bir şekilde bakabilme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktır.

Beck'in değer eğitimi yaklaşımı, öğrencilere değerlere odaklanan bir eğitim sağlamayı hedefler. Değerler, ahlakın yanı sıra siyasi, sosyal ve kültürel değerleri de içerir. Beck, değerlerin bireylerin yaşamlarını şekillendirdiğine ve toplumsal ilişkileri

⁷² Elias, "Models of Values Education", *Journal of Moral Education*,182.

etkilediğine inanır. Bu nedenle, öğrencilere birey olarak değerlere önem vermelerini, değerlere saygı duymalarını ve değerlerini uygulamalarını öğretmek önemlidir.

Beck'in yaklaşımı, değer eğitimi sınıf öğretimi için bir çerçeve sağlar. Değerlerin nasıl tanımlandığını, değerlerin nasıl öğretildiğini ve değerlerin nasıl değerlendirildiğini içeren bir program sunar. Bu programa göre, değerlerin öğretimi, öğrencilerin değerleri anlamalarını, değerleri kişisel olarak benimsemelerini ve değerleri günlük yaşamlarında uygulamalarını sağlayacak şekilde yapılmalıdır.

Beck'in değer eğitimi yaklaşımı, öğrencilere değerleri keşfetme, değerleri eleştirel düşünme ve değerleri geliştirme becerilerini öğretmeyi amaçlar. Bunun için öğrencilere farklı değerler hakkında bilgi verilir ve tartışmalar yapılır. Öğrenciler, kendi değerlerini belirleme sürecine dâhil edilir ve değerlerini nasıl güçlendirebileceklerini öğrenirler. Bu yaklaşımın önemli bir yönü, değer eğitimi disiplinler arası bir yaklaşımla ele almasıdır. Değerler, sadece ahlaki bir perspektiften değil, siyasi, sosyal ve kültürel perspektiflerden de ele alınır. Bu sayede öğrenciler, farklı değerlerin nasıl etkileşimde olduğunu ve birbiriyle ilişkilendirildiğini anlayabilirler.

Sonuç olarak, Clive Beck'in değer eğitimi yaklaşımı, öğrencilere değerleri anlama, benimseme ve uygulama becerilerini öğretmeyi amaçlar. Bu yaklaşım, değerlerin sadece ahlaki boyutta değil, siyasi, sosyal ve kültürel boyutlarda da ele alındığı bir çerçeve sunar. Beck'in yaklaşımı, öğrencilerin değerlerin etkilerini anlamalarını ve kendi değerlerini benimsemelerini sağlamak için disiplinler arası bir yaklaşıma dayanır.

Beck'in yansıtıcı yaklaşımının üç temel ögesi şunlardır:

1. Bilişsel ifadeler: Beck, bilişsel ifadelerin insanların düşüncelerini, inançlarını ve değerlerini yansıttığını ve duygusal durumlarını etkilediğini savunur. Bilişsel ifadeler, insanların kendilerine yönelik inançları, düşünce süreçleri, değerlendirmeleri ve beklentileri gibi içsel düşünceleri kapsar.

2. Şema ve içsel modeller: Beck, bilişsel şemaların ve içsel modellerin, kişinin düşüncelerini organize ettiğini ve deneyimlerini anlamlandırdığını belirtir. Şemalar, kişinin dünya hakkındaki genel inançlarını ve düşünce kalıplarını temsil eder. İçsel modeller ise kişinin kendisi ve başkaları hakkındaki inançlarını ve değerlendirmelerini ifade eder.

3. Bilişsel yanılışlama ve öz-düzenleme: Beck, kişilerin bilişsel yanılışlamalar yoluyla gerçek dışı düşüncelere ve inançlara sahip olabileceğini söyler. Bilişsel yanılışlamalar, aşırı genelleme, kişiselleştirme, olumsuz filtreleme, katastrofik düşünce ve sezgisel yanılışmalar gibi bilişsel hataları ifade eder. Beck'e göre, kişilerin bu yanılışlama kalıplarını tanıması ve gerçekçi düşüncelerle değiştirmeye çalışması, duygusal durumlarını ve davranışlarını düzenlemelerine yardımcı olur.

Yansıtıcı yaklaşımın okullarda kullanılması için dört yol vardır:

1. Eğitimcilerin eğitimi ve farkındalığı: Okullarda yansıtıcı yaklaşımın kullanılması için en önemli adımlardan biri, eğitimcilerin bu kavram hakkında bilgi sahibi olmaları ve yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirmeleridir. Eğitimciler, yansıtıcı yaklaşımın temel prensiplerini anlamalı ve sınıf ortamında uygulayabilmek için gerekli becerileri kazanmalıdır. Bu amaçla, eğitimcilerin eğitimlerinin bir parçası olarak yansıtma teknikleri ve yöntemlerinin nasıl kullanılacağı konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri önemlidir.

2. Öğrencilerin katılımı ve motivasyonu: Yansıtıcı yaklaşımın etkili bir şekilde kullanılması için öğrencilerin katılımı ve motivasyonu önemlidir. Öğrencilerin kendi düşüncelerini ifade etmelerine ve farklı bakış açılarını paylaşmalarına imkân tanıyan etkileşimli dersler düzenlenmelidir. Ayrıca, öğrencilerin kendi öğrenmelerini takip etmelerine ve gelişmelerini değerlendirebilmelerine olanak sağlayacak öz değerlendirme araçları kullanılmalıdır. Bu şekilde öğrenciler, kendi öğrenme süreçlerini eleştirel bir şekilde değerlendirmeyi öğrenirken, öğretmenler de öğrencilerin ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilirler.

3. Grup çalışması ve iş birliği: Yansıtıcı yaklaşımın okullarda kullanılması için grup çalışması ve iş birliği önemlidir. Öğrencilerin birlikte çalışarak farklı

perspektiflerden öğrenmeye imkân tanıyan etkileşimli çalışmalar düzenlenmelidir. Bu şekilde öğrenciler, farklı düşüncelerin ve fikirlerin nasıl bir araya gelerek ortak bir anlam oluşturabileceğini deneyimleyebilirler. Ayrıca, grup çalışması sayesinde öğrenciler, birbirlerinin düşüncelerini anlama ve empati yapabilme becerilerini geliştirirler.

4. Sürekli geri bildirim ve değerlendirme: Yansıtıcı yaklaşımın okullarda kullanılması için sürekli geri bildirim ve değerlendirme yapılması önemlidir. Öğrenciler, kendi öğrenmelerini değerlendirme fırsatı bulmalı ve bu değerlendirmeler sonucunda eylem planları oluşturmalıdır. Öğretmenler ise öğrencilerin gelişimini izlemeli ve gerektiğinde yönlendirme yaparak öğrenme sürecini desteklemelidir. Böylelikle, öğrenciler hem kendi öğrenme süreçlerinde sorumluluk almayı öğrenirler hem de sürekli olarak gelişimlerini takip edebilirler.⁷³

Yansıtıcı yaklaşım etkinlik örneği

Etkinlik adı: “Ahlaki değerler panosu”

Amaç: Öğrencilerin ahlaki değerleri tanımalarını ve anlamalarını sağlamak, bu değerleri takdir etmelerini teşvik etmek, öz değerlendirme ve düşünce becerilerini geliştirmek.

Materyaller:

1. Karton veya büyük beyaz bir kutu (pano olarak kullanılacak)
2. Renkli karton veya kâğıt
3. Makas, yapıştırıcı, renkli kalemler ve süsleme malzemeleri
4. İnternet erişimi veya basılı kaynaklar (ahlaki değerleri açıklayan sözcükler ve örnekler için)

---

⁷³ Elias, “Models of Values Education”, *Journal of Moral Education*,184.

5. Kullanmak isteyen öğrenciler için fotoğraf makineleri veya cep telefonları

Etkinlik Adımları:

1. Önceden belirlenmiş bir zaman diliminde, öğrencilere ahlaki değerler hakkında bir sunum yapılabilir. Öğretmen veya öğrenciler, ahlaki değerleri tanımlayabilir ve örnekler verebilir. Örneğin: “dürüstlük, saygı, yardımseverlik, sorumluluk” vb.

2. Öğrencilere, ahlaki değerlerin kendileri için ne anlama geldiğini düşünmeleri için birkaç dakika verin.

3. Öğrencilere, yaratıcı bir şekilde ahlaki değerlerin bir listesini yapmaları için birkaç dakika daha verin. Bu değerleri tanımlayabilir ve örnekler verebilirler. Öğrenciler, internet erişimi olan bir bilgisayar veya el kaynakları kullanabilirler.

4. Öğrencilere, ahlaki değerleri temsil eden resimler çizmeleri veya karton veya kâğıttan kesip yapıştırılmaları için malzemeleri verin. Öğrenciler resimleri veya kesmeleri için boş renkli kâğıtlar kullanabilir ve daha sonra her bir resmin altına anlamlı bir cümle yazabilirler.

5. Her öğrenci, kendilerini temsil eden ve önemsedikleri ahlaki değerleri içeren bir resim veya yapboz parçası hazırlasın. Öğrenciler bu resmi veya yapboz parçasını panoya yapıştırsın.

6. Panonun ortasına “Ahlaki değerler panosu” veya öğrencilerin seçtiği bir başlık ekleyin.

7. Öğrenciler, panoya öğrencilerin resimlerini veya yapboz parçalarını, değerleri açıklayan cümleleri, örnekleri ve diğer öğrencilerin önemli olduğunu düşündüğü ahlaki değerleri ekleyin.

8. Panoyu sınıf içinde gösterin ve öğrencilerin ahlaki değerleri birbirleriyle paylaşmaları için bir süre ayırın. Öğrenciler, diğerlerinin düşüncelerini ve değerlerini takdir edip anlayabilmek için kendileri hakkında bilgi verebilirler.

9. Panoyu mümkünse tüm okula veya öğretmenin uygun gördüğü bir yere asın. Bu, diğer sınıflarda da ahlaki değerler üzerine konuşmaları teşvik edebilir.

Bu etkinlik, öğrencilerin düşünce becerilerini kullanmalarını, ahlaki değerleri anlamalarını ve takdir etmelerini sağlar. Aynı zamanda öğrencilerin diğerlerinin düşüncelerini anlamalarına ve farklı değerlere sahip kişilerle nasıl başa çıkacaklarını öğrenmelerine yardımcı olur.

Yansıtıcı yaklaşımın güçlü ve zayıf yanları:

Yansıtıcı yaklaşımın güçlü yanları şunlardır:

1. Duygusal yaklaşım: Yansıtıcı yaklaşım, bireyin duygusal tepkilerini anlama ve bunları kabul etme konusunda etkilidir. Bir kişiye duygusal olarak tepki veren bir durumu yansıtarak, kişinin duygusal deneyimini anlamasına yardımcı olur.
2. Empati kurma: Yansıtıcı yaklaşım, bir kişinin zorluklarına empatiyle yaklaşmasına olanak tanır. Bu yaklaşım, kişiyi dinlemek ve anlamak için zaman ayırmayı gerektirir. Empati kurma, bireyin duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olur ve güven ilişkisi geliştirmeye katkıda bulunur.
3. İçgörü ve farkındalık: Yansıtıcı yaklaşım, bireyin düşüncelerini ve duygusal durumunu fark etmesine yardımcı olur. İçgörü kazanma ve farkındalık geliştirme, kişinin kendini daha iyi anlamasını sağlar ve kişisel gelişimi destekler.

Yansıtıcı yaklaşımın zayıf yanları şunlardır:

1. Uzun süreli süreç: Yansıtıcı yaklaşım, bir kişinin duygusal durumunu anlamasını ve kabul etmesini sağlamak için zaman ve emek gerektirir. Bu süreç, bazen hızlı sonuçlar elde etme ihtiyacı olan kişiler için zorlayıcı olabilir.
2. İletişim becerisi gerektirir: Yansıtıcı yaklaşım, etkili bir iletişim becerisi gerektirir. Bir kişinin yansıtıcı bir şekilde yanıt vermesi, diğer kişinin duygusal durumunu tam

olarak anlamasını ve doğru bir şekilde yansıtmasını gerektirir. Bu beceri, bazı insanlar için geliştirilmesi zor bir yetenek olabilir.

3. Kişinin rahat hissetmemesi: Yansıtıcı yaklaşım, bazı kişileri konuşmaya zorlayabilir ve rahatsız edebilir. Bazı insanlar, duygusal deneyimlerini başkalarıyla paylaşmayı zor veya rahatsız edici bulabilirler. Bu durumda, yansıtıcı yaklaşımın etkili olması daha zor olabilir.

3.2.5 Ahlaki Gelişim Yaklaşımı

Kohlberg'in bu görüşüne göre, bireylerin ahlaki değerlerini kazanmaları, çevreleri veya başkaları tarafından dayatılan değerlerden ziyade, kendi düşünce süreçleri ve bilişsel gelişimlerine bağlıdır.⁷⁴ Kohlberg'e göre, ahlaki gelişim bir kişinin düşünce süreçlerinin evrimiyle ilerler ve farklı aşamalardan geçer.

Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek için kullandığı yöntem, çocuklara gerçek veya kurgusal ikilemlerle hikâyeler anlatmak ve onların bu hikâyelere verdiği cevaplara dayanmaktadır. Bu ikilemler, farklı değer ilkesinin çatıştığı gerçek yaşam problemlerini yansıtmaktadır.⁷⁵ Çocukların bu ikilemlere verdikleri cevaplar, ahlaki düzeylerini yansıtır ve onların ahlaki gelişim aşamalarını belirlemeye yardımcı olur.⁷⁶ Bu yöntem, çocukların sahip oldukları değerleri ve ahlaki düşünce süreçlerini anlamak için önemli bir araçtır. Çocukların bu ikilemlere verdikleri cevaplar, daha önce edindikleri ahlaki değerleri yansıtabilir ve onların hangi düzeyde olduğunu gösterebilir. Bu bilgi, eğitimcilerin ve yetişkinlerin çocukların ahlaki gelişimini desteklemek için uygun müdahaleler yapmalarına yardımcı olabilir.

Ahlaki ikilemin şu özellikleri taşıması gerekmektedir:⁷⁷

1. İkilem, gerçek yaşamda karşılaşılan ve akıl yürütme gerektiren bir problem olmalıdır.

⁷⁴ Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 243.

⁷⁵ Aladağ, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*, 25.

⁷⁶ Tuba Çengelci, *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*. (Eskişehir: Doktora Tezi, 2010), 17.

⁷⁷ Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Cemil Öztürk(ed.), 244.

2. İkilemde, farklı değer ilke ve normlarının çatışması gösterilmelidir.
3. İkilemde, alternatif çözümler ve seçenekler sunulmalıdır.
4. İkilem, kişiyi karar verme ve eyleme geçme konusunda zorlayıcı olmalıdır.
5. İkilemin sonuçları ve etkileri insanların yaşamlarını etkileyecek önemli sonuçları yansıtmalıdır.
6. İkilem, kişinin ahlaki değerlerini ve düşünce yapılarını yansıtılabilmelidir.

Ahlaki ikilem yaklaşımında, bireylerin ahlaki sorunlarla karşılaştıklarında karar verme süreçlerini anlamaya çalışılır. Kohlberg'in kuramında ahlaki gelişim evrelerine göre farklı yöntemler ve yaklaşımlar kullanılmaktadır. Kohlberg, ahlaki gelişimi farklı düzeylere bölmüştür. İlk düzey ön-conventional (ön-ahlaki) düzeydedir ve ahlak kurallarını dışsal ödüller ve cezalar temelinde belirler. İkinci düzey conventional (toplumsal) düzeydedir ve birey, toplumun ahlaki normlarına uymaya başlar. Üçüncü düzey ise post-conventional (son-ahlaki) düzeydir ve birey, ahlaki değerleri ve ilkeleri bağımsız olarak kabul eder.

Ahlaki ikilem yaklaşımında, bireylere ahlaki ikilemler sunularak, bu ikilemlerle nasıl başa çıktıkları ve hangi nedenlere dayanarak seçim yaptıkları incelenir. Örneğin, bir kişiye haksızlık eden bir eylemi rapor etme veya susturma seçeneği sunulabilir. Bireyin bu ikilemi nasıl çözdüğü, kendi ahlaki değerlerini ve ilkelerini nasıl belirlediği gözlemlenir.

Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramı, bireylerin ahlaki düşünce ve davranışlarını anlamaya yardımcı olur. Ahlaki değerlerin kazanımı, bireyin zihinsel yetenekleri ve ahlaki düşüncesinin gelişimiyle ilişkilendirilir. Bu kuram, ahlaki karar vermeyi anlamak ve ahlaki gelişimi desteklemek açısından önemlidir.

Hasta kadın örneği, Lawrence Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisiyle ilgili olarak sıklıkla kullanılan bir örnektir. Bu örnek, bireylerin hangi seviyede ahlaki düşünceye sahip olduğunu anlamak için kullanılır. Kohlberg, ahlaki gelişimin altı aşamadan

oluşturduğunu öne sürer. Bu altı aşama, üçer aşama içeren iki aşamalı bir düzenleme şeklinde sıralanır. İlk aşamalar, daha ilkel ahlaki düşünceleri temsil ederken, son aşamalar daha sofistike ve karmaşık düşünceleri temsil eder. Hasta kadın örneği, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisinin ikinci aşaması olan vahşi ahlaki düşünceyi temsil eder. Bu aşamada, bireyler ahlaki eylemleri bencilce çıkarlarına göre değerlendirirler. Hasta kadın örneği şu şekildedir:

Bir kadın hasta ve ölüm tehlikesiyle karşı karşıyadır. Doktor, hastanın hayatta kalabilmesi için bir ilaca ihtiyacı olduğunu bilmektedir, ancak bu ilaç çok pahalıdır. Kadın, ilacı ödeyebilecek kadar güçlü bir maddi duruma sahip değildir. Kocasını Heinz bu durumda ne yapmalı? Neden?⁷⁸

İkinci aşama düşünen bir kişi, bu durumu kendisiyle bağdaştırır ve kendi çıkarlarını öncelikli hale getirir. Eğer bu kişi sosyal seviye aşamasından birine ulaşırsa; bu durumda, doktorun görevi, hasta kadına maliyetleri göz ardı ederek ilacı ücretsiz olarak sağlamaktır. Çünkü sosyal seviye aşamasında bulunan bir kişi, başkalarının çıkarlarını da gözetir ve toplumsal adaleti sağlamaya çalışır.

Ancak, Kohlberg'in teorisi, ahlaki gelişimin son aşamalarında daha karmaşık ve ileri düşünceleri içermektedir. Bu nedenle, hasta kadın örneği, sadece ahlaki düşüncenin ikinci aşamasını temsil eder.

Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisine göre, bu durumda kadının kocasını olan Heinz'in ahlaki değerlendirme seviyesine bağlı olarak farklı seçenekleri vardır.

1. İlk seviye- İtaat ve ceza: Heinz bu seviyede ise, eczacının isteğine uymalı ve ilacı çalmamalıdır. Çünkü ahlaki değerlendirmesi sadece dışsal otoritelerin kurallarına uyma üzerine odaklanarak, suç işlemenin yanlış olduğunu düşünür.

2. İkinci seviye- Bireysel çıkarı takası: Heinz bu seviyede ise, ilacı çalmayı meşru bir hareket olarak değerlendirebilir. Çünkü kocasını olarak, karısını kurtarmak için borç almaya çalıştığı halde, eczacının aşırı kar hırsı yüzünden ilacı alamadığını düşünür.

---

⁷⁸Lawrence Kohlberg, 1963:379'dan (akt): Nuray Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramından Uygulamaya*, (Ankara: Pegem Akademi, 2011), 64.

3. Üçüncü seviye- Toplumun normlarına uyum: Heinz bu seviyede ise, bireysel çıkarları ve toplumun normları arasında bir denge bulmaya çalışabilir. Örneğin, oturdukları kasabanın yardımseverlik geleneği veya empati duygusu gibi faktörler Heinz'i böyle bir harekete yönlendirebilir. Ancak yine de ilacı çalmanın doğru bir hareket olmadığını düşünebilir.

Sonuç olarak, Heinz'in yapacağı seçim Heinz'in ahlaki değerlendirmesine bağlı olacaktır. Ancak genel olarak, toplumda kabul gören etik normlar ve ahlaki değerlerle uyumlu bir şekilde hareket etmek ön plana çıkar. Hislerini ve duygusal durumunu yönlendiren suç işlemek değil, meşru yollarla çözüm bulmaya çalışmak daha ahlaki bir davranış olacaktır.

Ahlaki gelişim yaklaşımı etkinlik örneği

Etkinlik: Empati gücü

Amaç: Öğrencilerin empati becerilerini geliştirmek ve başkalarının duygularını anlayabilmelerini sağlamak.

Aşamalar:

1. Adım: Öncelikle, öğrencilere empati kavramını anlatın ve örnekler verin. Empatinin, başkalarının duygularını anlama ve onları paylaşma yeteneği olduğunu açıklayın.

2. Adım: Öğrencilere birer partner verin ve birlikte çeşitli senaryolar oluşturun. Örneğin, “*Bir arkadaşınızın atıştırmalıklarının çalındığını düşünün, nasıl hissedersiniz?*”, “*Bir çocuğun oyuncaklarının kırıldığını görünce ne hissedersiniz?*” gibi senaryolar oluşturabilirsiniz.

3. Adım: Öğrencilere senaryoları canlandırmalarını ve partnerlerinin duygularını anlamalarını isteyin. Öğrenciler, duygusal tepkileri ve empati gösterme becerileri üzerinde çalışırken senaryoları oynamalıdır.

4. Adım: Öğrencilerin performanslarını gözlemleyin ve geri bildirim sağlayın. Empati becerilerinin eksik olduğu durumlarda, daha fazla destek ve örnekler vererek öğrencilere yardımcı olun.

5. Adım: Son olarak, sınıf olarak tartışma yapın. Öğrencilerin deneyimledikleri senaryolar hakkındaki hislerini ve partnerlerinin duygularını nasıl anladıklarını konuşun. Empati becerilerinin önemini vurgulayın ve günlük yaşamda nasıl kullanılabileceğini örneklerle açıklayın.

Bu etkinlik, öğrencilerin empati becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak için iş birliği ve tartışma becerilerini kullanmalarına olanak sağlar. Ayrıca insanlar arasında daha iyi iletişim kurmayı, anlayışlı olmayı ve başkalarının perspektifini anlamayı teşvik eder.

Ahlaki gelişim yaklaşımının güçlü ve zayıf yanları

Ahlaki gelişim yaklaşımının güçlü ve zayıf yanları şunlardır:

Güçlü yanları:

1. Bireysel farklılıkları dikkate alır: Ahlaki gelişim yaklaşımı, bireyler arasındaki ahlaki farklılıkları ve gelişim düzeylerini dikkate alır. Bu yaklaşım, bireylerin ahlaki düşünce ve davranışlarının yaşa, deneyime ve gelişim düzeyine bağlı olduğunu kabul eder. Bu nedenle, ahlaki gelişim süreci her birey için farklı olabilir.

2. Ahlaki duyarlılığı artırır: Ahlaki gelişim yaklaşımı, bireylere etik ve ahlaki değerleri tanımayı ve takdir etmeyi öğretir. Ahlaki düşünce ve davranışların önemini vurgular ve bireyleri ahlaki bir şekilde hareket etmeye teşvik eder. Bu yaklaşım, bireylerin ahlaki duyarlılıklarını artırır ve onları başkalarının ihtiyaçlarına daha hassas hale getirir.

3. Karakter gelişimine odaklanır: Ahlaki gelişim yaklaşımı, bireylerin ahlaki karakterlerini geliştirmeye odaklanır. Bu yaklaşım, ahlaki değerlerin kazanılmasının

ve ahlaki davranışların teşvik edilmesinin önemini vurgular. Bireyleri dürüstlük, sorumluluk, adalet gibi ahlaki değerleri benimsemeye teşvik eder.

Zayıf yanları:

1. Kültürel farklılıkları göz ardı eder: Ahlaki Gelişim yaklaşımı genellikle Batı kültürünün etik normlarına dayanır. Bu nedenle, bu yaklaşım diğer kültürlerin etik değerlerini ve farklı ahlaki perspektifleri göz ardı edebilir. Ahlaki değerlerin kültürel bağlamlara göre değişebileceğini ve yorumlanabileceğini unutabilir.

2. Ahlaki eğitimin etkinliği tartışmalıdır: Ahlaki Gelişim yaklaşımının etkinliği tartışmalıdır. Bazı araştırmalar, ahlaki eğitim programlarının bireylerin ahlaki davranışlarını geliştirmede etkili olabileceğini gösterirken, diğer çalışmalar bu etkinin sınırlı olduğunu iddia etmektedir. Bireylerin ahlaki gelişimi birçok faktörden etkilenir ve sadece eğitimle sağlanması zor olabilir.

3. Aşırı heteronomik odaklanma: Ahlaki Gelişim yaklaşımı, bireylerin ahlaki düşünce ve davranışlarını belirlemek için dışarıdan gelen otoriteye büyük önem verir. Bu, bireylerin ahlaki kararlarına dış etkilerin ağır bastığını ve kendi değerlerine ve vicdanlarına dayanmak yerine dış etkilere güvendiklerini gösterebilir. Bu aşırı heteronomik odaklanma, bireylerin özgür irade ve bağımsız düşünceye dayalı ahlaki kararlar almasını engelleyebilir.

Kohlberg'in ahlaki ikilem yaklaşımına göre, öğretmenin rolü ahlaki konularda öğrencilere rehberlik etmek ve düşüncelerini kolaylaştırmaktır. Ahlaki ikilem, bireyin karşı karşıya kaldığı ahlaki bir sorunu çözme sürecidir. Öğretmen, öğrencilere farklı ahlaki sorunları anlatarak onların bu sorunlar hakkında düşüncelerini sağlar. Bu süreçte öğretmen, farklı fikir ve düşünceleri teşvik ederek öğrencilerin kendi ahlaki değerlerini keşfetmelerini sağlar.⁷⁹

Öğretmen ayrıca öğrencilere ahlaki konularda eleştirel düşünme becerisi kazandırmaya çalışır. Öğrencilere, farklı perspektifleri değerlendirmeyi ve ahlaki

---

⁷⁹ Leming, 1999'dan akt: Aladağ, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*, 25.

durumları objektif bir şekilde analiz etmeyi öğretir. Ayrıca, öğretmen ahlaki konuları öğrencilerin kişisel deneyimleri ve yaşantılarıyla ilişkilendirmelerine yardımcı olur. Öğrencilerin, ahlaki kararlarına etki eden faktörlerin farkında olmalarını sağlar. Öğretmen ahlaki konuları tartışmalar ve etkileşimli aktiviteler yoluyla ele alabilir. Bu şekilde öğrenciler, farklı düşünceleri paylaşabilir, tartışabilir ve kendilerini ifade edebilirler.

Son olarak, öğretmen öğrencilere ahlaki değerleri ve ilkeleri modelleyerek örnek olur. Öğretmen, etik davranışlar sergiler ve öğrencilere ahlaki düşünce ve davranışlarını nasıl uygulayabileceklerini gösterir. Tüm bu süreçlerde öğretmen, öğrencilerin ahlaki düşünce becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur ve onları ahlaki sorunları çözme konusunda yetkin bireyler haline getirmek için destek sağlar.

3.3 Bazı Değerler Eğitimi Yaklaşımlarının Doğruluk-Dürüstlük Değeri Öğretimine Uygulanması

Doğruluk-dürüstlük değerinin öğretilmesi, bireylerin karakter gelişiminde olduğu kadar toplumsal huzurun korunmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bu değerlerin, eğitim yaklaşımları aracılığıyla öğrencilere aktarılması, gelecek kuşakların daha sağlıklı bireyler olarak yetişmesine katkı sağlayacaktır.

3.3.1 Değer Aktarımı Yaklaşımının Doğruluk-Dürüstlük Değeri Öğretimine Uygulanması

7. Sınıf ahlaki davranışlar ünitesi

7. sınıf üçüncü ünite olan “ahlaki davranışlar” ünitesinin kazanımları:

7.3.1. Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar.

7.3.2. Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir.

7.3.3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir.

Yukarıdaki kazanımlar, değer aktarımı yaklaşımı doğruluk-dürüstlük değerinin öğretimine uygun bir şekilde değerlendirilebilir.

7.3.1. Kazanımında güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklamak, doğruluk-dürüstlük değerinin nasıl yaşanması gerektiğini öğrencilere göstermeyi hedefler.

7.3.2. Kazanımında örnek tutum ve davranışların ahlaki gelişime olan katkısının değerlendirilmesi, doğruluk-dürüstlük değerinin birey ve toplum üzerindeki etkilerini anlatmaya yardımcı olur.

7.3.3. Kazanımında ölçülü olmaya özen gösterme, doğruluk-dürüstlük değerinin aşırılıklardan kaçınılması gerektiğini öğretmeyi hedefler.

Bu değerler, doğruluk-dürüstlük değeri ile uyumlu olarak öğrencilere aktarılabilir. Değer aktarımı yaklaşımı kullanılarak gerçek hayattan örnekler verilerek, doğruluk-dürüstlüğü'nün önemi anlatılabilir. Ayrıca öğrencilere nasıl doğru ve dürüst davranışlarda bulunacaklarıyla ilgili farklı senaryolar ve roller oynatarak uygulamalı olarak öğretim yapılabilir.

Bu yaklaşımda birey, doğruluk-dürüstlük değerini dışsal etkenlerin etkisiyle öğrenir ve uygular. Değerin neden önemli olduğunu sorgulamadan kabul eder ve bu değerini uygulanmasında dışsal ödüller veya cezalar etkilidir. Örneğin, bir birey doğruluk-dürüstlük değerini para veya övgü gibi dışsal motivasyonlarla uygulayabilir. Bu yaklaşım, bireylere değerleri dikkate alarak doğru ve dürüst bir şekilde hareket etmeyi teşvik etmek amaçlıdır.

Bu verilecek değerler, bireyin ahlaki gelişimine katkı sağlamak amacıyla seçilmiştir. Bireyin doğruluk-dürüstlük, yardımseverlik, adalet, sevgi, saygı ve dostluk, vatan sevgisi ve sabır gibi ahlaki davranışları benimsemesi ve uygulaması hedeflenir.⁸⁰ Bu değerler, onların ahlaki bir birey olmalarını teşvik ederken, aynı zamanda toplumda pozitif bir etki yaratmalarına da yardımcı olur. Bireyin bu değerleri benimsemesi ve

---

⁸⁰Selahattin Çamyar- Hacer Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, (Ankara: Gün Yayıncılık- Ada Matbaacılık, 2022), 60-73.

uygulaması, onların ahlaki bir yaşam tarzı benimsemesini sağlar ve toplumda daha etkili ve ahlaki bir rol oynamalarına yardımcı olur.

Doğruluk-dürüstlük, her türlü ilişkinin temelini oluşturur. Toplumda güveni korumak için insanlar arasında dürüstlüğün sağlanması gerekir. Eğitim alanında, öğretmen-öğrenci ilişkisinde doğruluk-dürüstlük, her iki taraf için de önemlidir. Öğrenciler, öğretmenlerine güven duyarak onlardan doğru bilgi ve rehberlik beklerler. Öğretmenler ise öğrencilere adaletli ve dürüst bir şekilde davranmalıdır.

Aile ortamında doğruluk-dürüstlük, aile üyeleri arasında sevgi ve saygıyı sağlar. Aile üyeleri arasında yalan söylemek veya verilen sözleri tutmamak, güvenin sarsılmasına ve ilişkilerin zedelenmesine yol açabilir. Aile içinde dürüstlük ve güven sağlandığında, herkes birbirine daha açık ve samimi olabilir.

Ticaret alanında doğruluk-dürüstlük, müşterilerle işletmeler arasında güvenin sağlanması için önemlidir. İnsanlar alışveriş yaptıkları yerde dürüst bir hizmet ve ürünle karşılaşmak isterler. İşletmeler de müşterilerinin güvenini kazanmak için dürüst ve adil ticaret yapmalıdır.

Arkadaşlıklar arasında doğruluk-dürüstlük, dostlukların sağlam temellere dayanmasını sağlar. Arkadaşlar arasında yalan söylemek, güvensizlik ve kırgınlıklara neden olabilir. Birbirine dürüst davranarak, arkadaşlar arasında daha derin ve sağlam ilişkiler kurulabilir.

Toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için doğruluk-dürüstlük esastır. İnsanlar arasında güvenin sağlanması, dürüst ve doğru davranışlarla mümkün olur. Toplumun temel değerleri arasında yer alan bu kavramlar, insanların birbirleriyle daha sağlıklı ve içten ilişkiler kurmasını sağlar.

Dinimizde doğru sözlülük ve dürüstlük önemli bir değerdir. Müslümanlar için, yalan söylemek, hile yapmak ve başkalarını aldatmak kesinlikle yasaklanmıştır. Allah (c.c.) bizim dürüst olmamızı ve doğruluğu ilke edinmemizi istemektedir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette doğruluktan ve yalandan kaçınmamız gerektiği vurgulanır.

Örneğin, “*Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz*”?⁸¹ ayeti ile yalan söylemekten kaçınmamız gerektiği hatırlatılır. Ayrıca Ahzâb suresinde de “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın...*”⁸² ayetiyle doğruluktan ayrılmamamızın önemi vurgulanır.

Rabbimiz bizi yalan, hile ve benzeri kötülüklerden uzak durmaya ve dürüst bir hayat sürmeye yönlendirir. Bizler de bu değerleri özümsemeli ve dürüst, güvenilir bir insan olmaya gayret etmeliyiz.

Hz. Muhammed bir hadisinde doğruluğu-dürüstlüğü önemli bir değer olarak vurgulamıştır. Dürüst olmanın iyiliğe, iyilik yapmanın ise cennete götürdüğünü ifade etmiştir. Aynı şekilde yalan söylemenin kötülüğe ve kötülük yapmanın ise cehenneme götürdüğünü belirtmiştir.⁸³ Hz. Muhammed bu sözleriyle doğruluğundürüstlüğü insanların ahiret hayatını etkileyen bir etkisi olduğunu dile getirmiştir. Dürüstlüğü ilke edinmenin ve yalan söylemekten kaçınmanın insanların ahiretteki kaderini belirleyebileceği bilincini aşlamıştır. Bu nedenle Hz. Muhammed, kendisi dürüstlüğü ilke edinmiş olduğu gibi, toplumun da dürüst olmasını teşvik etmiştir.

İslam Peygamberi, her alanda olduğu gibi doğruluk-dürüstlük konusunda da en güzel örnektir. Şaka bile olsa insanları aldatmanın uygun olmadığını belirtmiştir. Kadın-erkek, yaşlı-genç, küçük-büyük herkese karşı dürüst olmamız gerektiğini öğütlemiştir. Bir olayda, bir kadın çocuğunu çağırmış ve ona bir şey vereceğini söylemiştir. Hz. Muhammed, kadına ne vereceğini sormuş ve kadın çocuğa hurma vereceğini söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Muhammed, eğer kadın çocuğa bir şey vermeseydi, hakkında yalan söylemiş olduğunun yazılacağını belirtmiştir.⁸⁴ Bu olay, çevremizdeki herkesle her zaman dürüst olmamız gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu olaydan hareketle öğrencilere aşağıdaki konuları öğretebiliriz:

---

⁸¹el-Sâff, 61/2.

⁸²el-Ahzâb, 70-71.

⁸³Buhârî, “Edeb”, 69 (No. 6161).

⁸⁴Ebu Davud es-Sicistâni, *Sünen-i Ebu Davud*, “Edeb”, 88 (No. 4991).

1. Doğruluk-dürüstlük değerinin önemi: Hz. Muhammed'in çocuğa hurma vermediğinde kadının yalan söyledi diye yazılacağını belirtmesi, doğruluk-dürüstlük değerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Öğrencilere, her zaman doğruyu söylemeleri ve başkalarını kandırmamaları gerektiği öğütlenmelidir.

2. Herkese eşit davranma: Hz. Muhammed'in herkese dürüst olunması gerektiği öğütünde bulunması, insanların ırk, cinsiyet, yaş gibi özelliklerine bakmaksızın herkese eşit ve adil davranılması gerektiğini vurgular. Öğrencilere, insanların dış görünüşüne veya özelliklerine bakmadan herkese saygılı ve adil davranmaları gerektiği öğütlenmelidir.

3. İnsanları aldatmamak: Hz. Muhammed'in insanların aldatılmasını uygun bulmaması, öğrencilere başkalarını aldatmanın yanlış olduğunu gösterir. Öğrencilere, yalan söylemenin etik olmadığı ve başkalarını aldatmaktan kaçınılması gerektiği öğütlenmelidir.

- Sözlerimize dikkat etme: Hz. Muhammed'in kadının çocuğa ne vereceğini açıklamasını istemesi, öğrencilere sözlerine dikkat etmeyi ve söz verdiğimizde bunu yerine getirmeyi öğretir. Öğrencilere, verilen sözlerin tutulması ve sözlerimizi dikkatli bir şekilde kullanmamız gerektiği öğütlenmelidir.

Bu olayın üzerinden hareketle, öğrencilere hem ahlaki değerlerin önemi hem de Hz. Muhammed'in doğruluk-dürüstlük konusundaki örnekliği aktarılarak, onların benzer şekilde davranmaları hedeflenmelidir.

3.3.2 Değer Açıklama Yaklaşımının Doğruluk-Dürüstlük Değerinin Öğretimine Uygulanması

Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilere değerlerin ne olduğunu, neden önemli olduğunu ve nasıl uygulanacağını öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşımın doğruluk-dürüstlük değeri ile uyumlu bir şekilde uygulanması, öğrencilere etik ve ahlaki değerleri anlamalarını, takdir etmelerini ve uygulamalarını sağlar. Bu değerlendirme çerçevesinde yedinci sınıf "Ahlaki Davranışlar" ünitesinin yaklaşımla ilgili kazanımları şunlardır:

7.3.1 Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar.

7.3.2 Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir.

7.3.3 Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir.

Yukarıdaki kazanımlar çerçevesinde değerlendirme yaptığımızda değer açıklama yaklaşımının öğrencilere kazandırdıkları hakkında şunları söyleyebiliriz;

1. Değerlerin önemi ve etkisi hakkında fikir belirtme: Öğrencilerin bu yaklaşımla değerlerin toplumsal ve bireysel hayatta nasıl bir etkisi olduğunu tartışabileceklerdir. Değerlerin insan ilişkilerinde, toplumsal düzenin sağlanmasında ve kişisel gelişimde ne kadar önemli olduğunu anlayabileceklerdir.

2. Değerleri savunma becerisi: Öğrenciler, ilgili değeri savunmak ve gerekçeler sunmak için kanıt üretme becerisi kazanacaklar. Farklı düşüncelere saygı duyarken kendi fikirlerini etkili bir şekilde ifade etme yeteneği geliştireceklerdir.

3. Değerlerin uygulanması: Sadece teoride kalmayan bir yaklaşım olduğu için öğrenciler, ilgili değeri günlük hayatta nasıl uygulayabileceklerini düşünecekler. İyi ahlakın nasıl yaşanması gerektiği, etik davranışların ne olduğu gibi konular üzerinde düşünerek değerleri pratiğe dökebileceklerdir.

4. Empati ve hoşgörü: Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilerin farklı değerleri anlamaya ve kabul etmeye yönelik bir anlayış geliştirmelerini sağlayacaktır. Toplumda farklı inanç, kültür ve değerlere sahip olan insanları anlama ve hoşgörü gösterme becerisini kazanacaklardır.

5. Değerlerin sorgulanması: Bu yaklaşımda öğrenciler, ilgili değerın neden önemli olduğunu, toplumsal ve bireysel hayata katkılarını sorgulayacaklardır. Eleştirel düşünme becerisini kullanarak değerlerin neden ve nasıl belirlendiğini, insanların değerlere nasıl bağlılık gösterdiğini analiz edebileceklerdir.

7.sınıf "ahlaki davranışlar" ünitesindeki bu yaklaşım, öğrencilerin değerleri anlama, değerlere saygı gösterme, düşüncelerini ifade etme ve değerleri pratikte kullanma becerilerini geliştirmelerini sağlayarak ahlaki bilinçlerini artırır.

Doğruluk, değer açıklama yaklaşımında önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin, doğruyu yanlıştan ayırt etmelerini, gerçeklere dayalı açıklamalar yapmalarını ve içinin ve dışının örtüşmesi fikrini anlamalarını sağlar. Öğrenciler doğruyu öğrenirken, yanlış bilgilerin değerlendirmesini yaparak, kendilerini ve başkalarını yanlış düşmekten korumayı öğrenirler.

Dürüstlük ise dürüst bir biçimde düşünmek, hissetmek ve davranmaktır. Değer açıklama yaklaşımıyla, öğrencilere dürüstlük kavramı ve önemi öğretilir. Öğrencilere, samimi bir şekilde ifade etme, diğer insanlarla doğru iletişim kurma ve sorumluluk alma becerileri kazandırılır. Ayrıca, dürüstlük inancının getirdiği güven ve saygı duygusunun önemi vurgulanır.

Bu yaklaşımın uygulanmasıyla, öğretmenler öğrencilere, değerlerin hayatlarında nasıl etkili olabileceğini gösterirken, neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlamalarına yardımcı olurlar. Öğrenciler, değerleri hakkında düşünmeye ve onları nasıl uygulayabileceklerini keşfetmeye teşvik edilirler. Aynı zamanda, değerlerin kişisel ve toplumsal düzeyde nasıl bir etkisi olabileceği de öğrencilere aktarılır.

Değer açıklama yaklaşımı, doğruluk-dürüstlük değerinin öğretiminde etkili bir yol olarak kullanılabilir. Öğrencilere değerlerin anlamı, önemi ve uygulanması hakkında bilgi vererek, onları etik ve ahlaki değerler konusunda bilinçli bir şekilde düşünmeye ve karar vermeye teşvik eder. Böylelikle, öğrenciler değerlerin önemini kavrar ve hayatlarında bunları daha sağlam bir temel üzerine inşa etmek için gereken becerileri kazanır.

3.3.3 Değer Analizi Yaklaşımının Doğruluk-Dürüstlük Değerinin Öğretimine Uygulanması

Değer analizi yaklaşımı, öğrencilerin değerlerini anlamalarını ve değerlerine uygun davranışlar sergilemelerini teşvik etmeyi hedefleyen bir öğretim yaklaşımıdır. Bu

yaklaşım, doğruluk-dürüstlük gibi evrensel değerlerin öğretilmesi için öğrencilere fırsatlar sunar. Yaklaşımın ilgili kazanımlar şunlardır:

1. Empati yeteneği gelişir ve başkalarının duygularını anlamaya başlar.
2. Eşitlik, adalet, dürüstlük gibi değerleri benimser ve bu değerlere uygun davranır.
3. Problemleri çözmek ve çatışmaları yönetmek için uygun stratejiler geliştirir.

Değer analizi yaklaşımının doğruluk-dürüstlük değeri öğretimine nasıl uygulanabileceğini bir örnek üzerinde değerlendirecek olursak;

Öğrencilere, “*Sınavda kopya çekmek doğruluk-dürüstlük değerine uygun bir davranış mıdır?*” şeklinde bir soru sorulabilir. Bu soruyu değer analizi yaklaşımıyla ele almak için aşağıdaki adımlar takip edilebilir:

1. Soruyu tartışma: Öğrencilere soru ile ilgili fikirlerini belirtmeleri için zaman verilir. Farklı görüşlerin ortaya çıkması teşvik edilir.
2. Doğruluk değeri: Öğrencilerle birlikte kopya çekmek konusunda doğru olup olmadığını değerlendirebiliriz. Yasa ve kuralların kopya çekmeyi yasakladığını, bu nedenle bu davranışın doğru olmadığını açıklayabiliriz.
3. Dürüstlük değeri: Öğrencilere dürüstlük değerinin kopya çekmekle nasıl bağlantılı olduğu açıklanır. Kopya çekmenin başkalarının emeğini çalma ve haksız rekabete neden olma anlamına geldiği ifade edilir. Bu nedenle dürüstlük değeriyle uyumlu olmadığı belirtilir.
4. Sonuç çıkarma: Yukarıdaki değerlendirmelerin sonucunda öğrencilerle beraber “*Sınavda kopya çekmek doğruluk-dürüstlük değerine uygun değildir*” sonucuna varılabilir.

Bu şekilde değer analizi yaklaşımıyla doğruluk-dürüstlük değerinin öğretimine uygulama yaparak öğrencilere değerleri anlamaları ve uygulamaları konusunda yardımcı olabiliriz.

Doğruluk-dürüstlük, toplumun temel değerlerinden biridir ve insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde güveni sağlar. Bu değerlerin öğretilmesi, öğrencilerin karakter gelişimlerine katkıda bulunur. Değer analizi yaklaşımı, öğrencilere doğruluk-dürüstlük gibi değerlerin neden önemli olduğunu anlatarak başlar. Örneğin, doğruluk-dürüstlüğün insan ilişkilerinde nasıl bir role sahip olduğu ve bu değerlere uygun davranmanın kişisel gelişimlerine nasıl katkıda bulunabileceği konularında bilgi verilir.

Değer analizi yaklaşımı, öğrencilerin değerleriyle ilgili içsel düşüncelerini ve inançlarını keşfetmelerini sağlar. Öğrenciler, doğru-dürüst bir birey olmanın ne anlama geldiğini kendi perspektifleriyle düşünerek değerlerini daha iyi anlayabilirler. Ayrıca, öğrencilere doğruluk-dürüstlük gibi değerlere uygun davranışlar sergileme konusunda fırsatlar sunularak, bu değerleri pratiğe dökme becerileri kazandırılır.

Doğruluk-dürüstlük değeri öğrencilere sadece sözlü olarak anlatılmaz, aynı zamanda örnek davranışlarla da öğretilir. Öğretim sürecinde, öğretmenlerin doğru-dürüst davranması, öğrencilere uygulamada da bu değerleri gösterilmesine yardımcı olur. Ayrıca, öğrencilere doğruluk-dürüstlük değerleriyle ilgili senaryolar sunularak, öğrencilerin bu değerlere uygun davranışları nasıl sergileyebileceklerini düşünmeleri teşvik edilir.

Değer analizi yaklaşımının doğruluk-dürüstlük değeri öğretimine uygulanması, öğrencilerin karakter gelişimlerine ve toplumda sorumlu bireyler olmalarına katkıda bulunur. Bu yaklaşım, öğrencilerin içsel değerlerini keşfetmelerini sağlarken, aynı zamanda bu değerleri pratiğe dökme becerilerini de geliştirir. Doğruluk-dürüstlük gibi değerlerin öğretimi, öğrencilerin sosyal ilişkilerinde ve gelecekteki yaşamlarında önemli bir rol oynar.

3.4 Yapılandırmacı Yaklaşım Açısından Değerler Eğitimi

Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencilerin aktif bir şekilde katılımını teşvik ederek öğrenmeyi daha anlamlı ve kalıcı hale getirmeyi hedefler. Öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmelerine, eleştirel düşüncelerini sağlamalarına ve bilgiyi günlük hayatta kullanmalarına olanak sağlayan bu yaklaşım, öğrencilerin öğrenmeye olan motivasyonunu artırarak onların potansiyellerini tam anlamıyla ortaya çıkarmayı amaçlar.

Yapılandırmacı yaklaşımın temel özelliklerinden biri, öğrencilerin öğrenme sürecini kendi ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillendirebilmelerine olanak tanımasıdır. Öğretmenler, öğrencilere rehberlik ederken onların aktif katılımını teşvik eder ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurlar. Bu sayede öğrenciler, kendi öğrenme süreçlerini yönlendirme ve kontrol etme becerilerini kazanırken aynı zamanda öğrenmeye olan tutkuları da artar.

Yapılandırmacı yaklaşımın bir diğer önemli özelliği de öğrencilerin grup çalışmalarına ve iş birliği içinde öğrenmelerine önem vermesidir. Bu sayede öğrenciler, farklı perspektiflerden bakma ve iş birliği yapma becerilerini geliştirerek günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunları daha etkili bir şekilde çözebilirler.

Yapılandırmacı yaklaşım eğitim sistemlerinde öğrenci merkezli bir yaklaşımı benimsemiş ve öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına daha duyarlı bir şekilde eğitim vermeyi amaçlamıştır. Bu yaklaşım sayesinde, öğrencilerin motivasyonu artar, öğrenme süreçleri daha anlamlı hale gelir ve bilgiyi günlük hayatta kullanma becerileri gelişir. Bu nedenle, eğitim sistemlerinde yapılandırmacı yaklaşımın daha yaygın bir şekilde uygulanması ve öğrencilerin potansiyellerini tam anlamıyla ortaya çıkaracak şekilde desteklenmesi önemlidir.

Bu yaklaşıma göre, öğrencilerin önceden sahip oldukları bilgi ve deneyimler öğrenme sürecinde önemli bir rol oynar.⁸⁵ Öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgileri yeni bilgilerle ilişkilendirerek anlamaları ve bu şekilde bilgiyi

---

⁸⁵Muhiddin Okumuşlar, *Yapılandırmacı Yaklaşım ve Din Eğitimi*, (Konya: Yediveren Kitap, 2008), 52.

yapılandırmaları teşvik edilir. Öğrencilere kendilerini aktif olarak katıldıkları, tartıştıkları ve problem çözdükleri bir öğrenme ortamı sunularak, öğretmenler sadece bilgiyi aktarmakla değil, öğrencilerin öğrenme sürecini desteklemekle görevlidir.

Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencilere sadece bilgiyi vermekle kalmaz, aynı zamanda onların düşünme becerilerini geliştirmeyi hedefler. Öğrencilerin bilgiyi sadece ezberlemek yerine, onu anlamaları, yorumlamaları ve günlük hayata uygulamaları teşvik edilir. Bu sayede öğrenciler bilgiyi daha kalıcı bir şekilde öğrenirler ve daha derinlemesine anlarlar.⁸⁶

Yapılandırmacı yaklaşım öğrencilere sadece bilgiyi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda onların aktif bir şekilde öğrenmelerini sağlar. Öğrencilerin önceden sahip oldukları bilgi ve deneyimlerin değerinin farkında olarak, onları öğrenme sürecinin merkezine koyar ve böylece daha etkili bir öğrenme ortamı oluşturur.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını savunanların öğretmenin görevleri hakkında dikkat çektikleri konulardan bazıları şunlardır:⁸⁷

1. Öğretmen, öğrencilerin mevcut bilgilerini ve deneyimlerini dikkate alarak öğrenme sürecini yönlendirmelidir.
2. Öğretmen, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yönetmelerine ve kendi kendilerine öğrenme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmalıdır.
3. Öğretmen, öğrencilerin farklı öğrenme stillerini ve ihtiyaçlarını anlamalı ve buna göre öğretim stratejilerini belirlemelidir.
4. Öğretmen, öğrencilerin eleştirel düşüncelerini teşvik etmeli ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine destek olmalıdır.
5. Öğretmen, öğrenciler arasında iş birliğini teşvik etmeli ve grup çalışmaları gibi etkileşimli öğrenme yöntemlerini kullanmalıdır.

⁸⁶David Perkins, 1999'dan (akt): Okumuşlar, *Yapılandırmacı Yaklaşım ve Din Eğitimi*, 53.

⁸⁷Hasan Aydın, *Felsefi Temelleri Işığında Yapılandırmacılık*, (Ankara: Nobel Yayınları, 2007),62.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını savunanlar, öğretmenin sadece bilgi aktarıcısı değil aynı zamanda rehber, mentor ve destekleyici bir rol üstlenmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bu sayede öğrencilerin daha etkili bir şekilde öğrenmelerini sağlayabileceklerini düşünmektedirler.

Yapılandırmacı yaklaşım açısından eğitim konusunda bazı ilkeler önerilebilir:⁸⁸

1. Öğrenci merkezli yaklaşım: Öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak eğitim programlarının ve öğretim süreçlerinin öğrencilerin gereksinimlerine uygun şekilde yapılandırılması gerekmektedir.
2. İşbirlikçi öğrenme ortamları: Öğrenciler arasındaki iş birliği ve etkileşimin teşvik edildiği, grup çalışmalarının ve tartışmaların sıkça gerçekleştirildiği öğrenme ortamları oluşturulmalıdır.
3. Problem temelli öğrenme: Öğrencilerin aktif olarak problem çözme becerilerini geliştirebilmeleri için problemlere dayalı öğrenme yöntemleri kullanılmalıdır.
4. Günlük yaşamdan bağlantılar: Öğrencilerin günlük yaşamlarındaki deneyimlerini ve bilgilerini okul derslerine bağlantılandırarak öğrenme motivasyonlarının artırılması sağlanmalıdır.
5. Gerçek hayattan uygulamalar: Öğrencilerin öğrenme süreçlerinde teorik bilgilerin yanı sıra pratik uygulamaların da önemli olduğu vurgulanmalı ve bu yönde çalışmalar yapılmalıdır.
6. Öğrenci değerlendirme: Öğrencilerin performanslarının değerlendirilmesinde sadece sınav notlarına dayalı değil, öğrencilerin gelişimini destekleyici ve teşvik edici bir değerlendirme süreci oluşturulmalıdır.

Değerler eğitimi yaklaşımının nasıl uygulanacağı konusunda tutarlı bir yaklaşım benimsemek önemlidir. Değerler eğitiminde, öğrencinin kendi değerlerini keşfetmesi ve bu değerler doğrultusunda karar vermesi önemlidir. Ancak aynı zamanda

---

⁸⁸ Aydın, *Felsefi Temelleri Işığında Yapılandırmacılık*, 65-67.

öğrencinin farklı değerleri anlaması, değerleri sorgulayabilmesi ve kendi değerleri ile diğerlerinin değerleri arasındaki ilişkiyi görebilmesi de önemlidir.

Değerler eğitimi programlarının öğrencilere sadece belirli değerleri kabul ettirme amacı taşımaması, aksine öğrencilere farklı değerleri anlama ve saygı gösterme becerisi kazandırması gerekmektedir. Bu sayede öğrenciler, kendi değerleriyle uyum içinde olmayan değerleri anlayabilir ve doğru kararlar verebilme becerisini geliştirebilir. Öte yandan, değer aktarımı, yansıtıcı ve karakter eğitimi yaklaşımlarındaki yapılandırmacılığa karşı çıkabilirken, öğrencilerin değerleri keşfetmeleri ve doğru kararlar vermeleri için yapılandırmacı yaklaşımın da bazı yönleri kullanılabilir. Özellikle öğrencilere problem çözme becerileri kazandırarak, kendi değerlerini sorgulamalarına ve doğru kararlar almalarına yardımcı olunabilir.

Değerler eğitimi yaklaşımlarının tutarlı bir şekilde uygulanması ve öğrencilerin değerlerini keşfetmeleri ve doğru kararlar almaları konusunda desteklenmeleri önemlidir. Bu sayede öğrenciler, kendi değerlerinin farkında olarak, etik ve ahlaki kararlar alabilirler.

Yapılandırmacı yaklaşım başta olmak üzere diğer öğrenen merkezli eğitim yaklaşımlarını din eğitimi alanında kullanırken dikkat edilmesi gereken noktalar vardır.⁸⁹ Bu noktalar şunlar olabilir:

1. Öğrencilerin önceki bilgi düzeyleri ve öğrenme stilleri göz önünde bulundurulmalıdır. Her öğrencinin öğrenme süreci farklı olabilir, bu yüzden öğretim yöntemleri bireysel farklılıklara uygun olmalıdır.
2. Öğrencilerin ilgilerine ve ihtiyaçlarına uygun konular seçilmelidir. Din öğretimi başlı başına hassas bir konu olduğu için öğrencilerin rahatsız olabileceği veya ahlaki değerlerine uymayan içeriklerden kaçınılmalıdır.

---

⁸⁹Nurullah Altaş, “Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi”, Recep Kaymakcan(ed.), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programlarının Amaç-İçerik İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2011), 151.

3. Öğrencilerin dinî duygularını ve inançlarını saygıyla karşılamak önemlidir. Din öğretimi sırasında öğrencilerin fikirlerine ve düşüncelerine değer verilmeli ve onların dinî kimliklerini güçlendirecek yöntemler kullanılmalıdır.

4. Eğitim materyalleri seçilirken dikkatli olunmalı ve doğru kaynaklar kullanılmalıdır. Din öğretiminde yanlış veya eksik bilgilerin verilmesi, öğrencilerin yanlış anlamalarına ve kafa karışıklığına yol açabilir.

5. Eğitim sürecinde öğrencilerin sorularına açık olunmalı ve onların dinî inançlarını sorgulamalarına izin verilmelidir. Bu şekilde öğrencilerin düşünme becerileri geliştirilebilir ve derinlemesine öğrenme sağlanabilir.

Sonuç olarak, yapılandırmacı eğitim ve diğer öğrenen merkezli yaklaşımların din öğretimi alanında kullanılırken özenle uygulanmalı ve yukarıda belirtilen noktalara dikkat edilmelidir. Bu şekilde öğrencilerin dinî bilgileri doğru ve etkili bir şekilde öğrenebilecekleri ve dinî kimliklerini güçlendirebilecekleri bir eğitim sağlanabilir.

Yapılandırmacı yaklaşım ile değerler eğitimi yaklaşımlarının karşılaştırılmasını şu şekilde özetleyebiliriz:

Yapılandırmacı yaklaşım ve değerler eğitimi yaklaşımları farklı pedagojik anlayışlara sahiptir ve farklı hedeflere yöneliktir. İki yaklaşımı karşılaştırmak için aşağıdaki kriterler üzerinden değerlendirebiliriz:

1. Temel felsefe: Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencinin öğrenme sürecini aktif olarak katıldığı, deneyimlediği ve kavradığı bir süreç olarak görür. Değerler eğitimi ise öğrencilere belirli değerleri öğretmeyi hedefler.

2. Öğrenme yöntemleri: Yapılandırmacı yaklaşımda öğrencilerin deneyimleri ve keşfetmeleri ön plandadır. Değerler eğitiminde ise genellikle öğretmen tarafından belirlenen değerler belirli yöntemlerle öğrencilere aktarılır.

3. Öğrenci rolü: Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenci merkezlidir ve kendi öğrenme sürecini yönlendirir. Değerler eğitiminde ise öğrenciler genellikle pasif bir rol oynamaktadır.

4. Değerlerin içselleştirilmesi: Yapılandırmacı yaklaşımda öğrencilerin değerleri içselleştirmesi ve kendi değer sistemlerini oluşturması önemlidir. Değerler eğitiminde ise öğrencilere belirlenmiş değerlerin öğretilmesi ve benimsetilmesi hedeflenir.

Karşılaştırma sonucunda, yapılandırmacı yaklaşımın daha öğrenci odaklı, katılımcı ve özgürleştirici bir pedagojik yaklaşım olduğu söylenebilir. Değerler eğitimi ise belirli değerleri aktarmayı hedefleyen bir yöntem olarak daha öğretmen merkezli ve direktif bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak her iki yaklaşımın da eğitimde önemli birer rolü olduğu ve karşılaştırma yapılırken bu farklılıkların dikkate alınması gerektiği unutulmamalıdır.

4. ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK DEĞERİ

Din ve Ahlak Bilgisi dersi 18 Ekim 1982 Anayasasının konuyla ilgili 24'üncü maddesinin dördüncü fıkrası şöyle demektedir:

“Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.” Bu madde, din ve ahlak eğitimine ilişkin devletin rolünü düzenlemektedir. Devletin denetimi altında yapılması gereken din ve ahlak eğitimi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulmaktadır. Ancak, bu derslerin dışında kalan din eğitim ve öğretimi ise kişilerin kendi isteğine veya kanuni temsilcilerinin talebine bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu düzenleme, bireylerin din ve ahlak konularında bilgi sahibi olmalarına olanak sağlarken, zorunlu dersler aracılığıyla ise toplumun temel değerlerinin öğretilmesini amaçlamaktadır. Bu şekilde, bireyin dini ve ahlaki değerlere sahip bir birey olarak yetişmesi hedeflenmektedir. Bu düzenleme ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi zorunlu olarak okutulan bir ders haline gelmiş ve Türkiye'deki eğitim sisteminin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Ancak bu dersin içeriği ve nasıl işleneceği konusunda halen birçok tartışma devam etmektedir. Özellikle din eğitimiyle ilgili olan bu dersin laiklik ilkesine uygun bir biçimde verilmesi ve farklı dini inançlara sahip öğrencilerin haklarının korunması konusunda kaygılar bulunmaktadır. Bu nedenle, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersiyle ilgili programlar ve müfredat sürekli olarak gözden geçirilmekte ve güncellenmektedir.

Ülkemizde din eğitimi konusundaki tartışmaların devam etmesi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin uygulamasının zaman zaman eleştirilmesi, eğitim sisteminin genel bir sorunu olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda yapılan tartışmaların uzun vadede daha kapsamlı ve sağlıklı bir eğitim sistemi oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma ile MEB tarafından hazırlanan öğretim programları ve bu programlar çerçevesinde yazılan ders kitaplarının incelenmesi üzerine yoğunlaşmıştır.

4.1 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Değer Öğretimi ve Doğruluk-Dürüstlük Değeri

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın geliştirilmesinde; yapılandırmacı öğrenme modelini destekleyen çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme, beceri temelli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınmıştır. Beceri temelli öğrenme, öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve hayata aktarılması tasarlanan bilgi, tutum ve beceriler bütünü ifade etmektedir. Bu bağlamda temel becerileri ön planda tutan, öğrenme sürecinde öğrencinin aktif katılımına ve öğretmen rehberliğine imkân veren, öğrencilerin araştırma yapabilecekleri, keşfedebilecekleri, problem çözebilecekleri, çözüm ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilecekleri ortamların sağlanmasının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca programda gelişim düzeyini göz önünde bulunduran, öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçiren, anlamlı öğrenmelerin gerçekleşebileceği, farklı öğrenme stillerine uygun öğretme ortamlarının sağlanması hedeflenmiştir.⁹⁰ Bu yaklaşımlar ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarındaki gelişimlerini desteklemesi ve onları hayata hazırlaması amaçlanmıştır. Bu sayede öğrenciler bilgiyi sadece ezberlemekle kalmayacak, aynı zamanda farklı beceriler kazanacak ve bu becerileri günlük hayatta uygulama fırsatı bulacaklardır. Ayrıca öğrenci merkezli öğrenme sayesinde öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yönlendirmeleri ve kendi öğrenme ihtiyaçlarına göre çalışmalarını teşvik edilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin bu şekilde düzenlenmesi, öğrencilerin dinî ve ahlaki değerlerin yanı sıra problem çözmeye, eleştirel düşünme, iletişim becerileri gibi temel yetkinlikleri de kazanmalarını sağlayacaktır. Bu da onların sadece akademik başarıları değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal becerilerini de geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yapılandırmacı öğrenme modelini destekleyen ve öğrenci merkezli bir yaklaşımla işlenmesi

⁹⁰MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, (Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2010), 7.

önemlidir. Bu sayede öğrencilerin sadece bilgi öğrenmekle kalmayıp, bu bilgileri anlamlandırmaları ve hayatlarına uygulamaları da sağlanacaktır. Bu sayede öğrenciler hem ders başarısı hem de hayat başarısı elde edebileceklerdir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programı'yla; 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri" ne uygun olarak öğrencilerin;

1. Dinî ve ahlaki kavramları tanımaları,
2. Dinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet unsurları üzerindeki etkilerini kavramaları,
3. Farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları,
4. Çevresindeki dinî davranış, yorum, tutum ve deneyimlerin farkında olmaları,
5. Ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri,
6. İslam dininin ana kaynaklarını tanımaları,
7. Hz. Muhammed'in hayatını ve örnek ahlakını tanımaları,
8. İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini açıklamaları,
9. Bazı dua ve surelerin muhtevasını ana hatlarıyla tanımaları,
10. İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisinin farkına varmaları amaçlanmaktadır.⁹¹

Yukarıdaki maddeler çerçevesinde değerlendirme yaptığımızda programın amaçları doğrultusunda öğrencilere dini ve ahlaki kavramlarla ilgili temel bilgilerin yanı sıra, farklı dinler ve inançlar hakkında da bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin

---

⁹¹ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, 7.

çevrelerindeki dinî çeşitliliği anlamaları ve buna saygı duymaları teşvik edilmektedir. Ayrıca öğrencilerin ahlaki değerleri tanınması ve içselleştirilmesi, İslam dininin temel ilkelerini anlamaları ve Hz. Muhammed'in hayatından örnek alınacak ahlaki değerleri öğrenmeleri hedeflenmektedir. Program, öğrencilerin ibadet ve inançlarının günlük hayatlarına olumlu etkilerini fark etmelerini sağlayarak, din ve ahlak bilgisinin günlük yaşantılarına entegre edilmesini desteklemektedir.

Değerler, insanları toplum içinde bir arada tutan ve onların davranışlarını şekillendiren önemli kavramlardır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda değer öğretimi, öğrencilere doğruluk-dürüstlük gibi temel değerleri kazandırmayı amaçlar. Bu değerler, öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunmanın yanı sıra, toplum içinde sağlıklı ilişkiler kurmalarına da yardımcı olur.

Doğruluk değeri, insanların doğruyu söylemeleri, başkalarını kandırmamaları ve yanıltmamaları anlamına gelir. Ortaokul öğrencilerine doğruluk-dürüstlük değerinin önemi anlatılmalı ve örnek olaylar üzerinden bu değer nasıl yaşamımıza yansıtılabileceği öğretilmelidir. Öğrencilere sadece doğruluğun ne olduğu değil, aynı zamanda nasıl doğruyu söyleyebilecekleri ve nasıl doğruyu ayırt edebilecekleri de öğretilmelidir. Dürüstlük değeri ise insanların her durumda doğruluktan taviz vermeden davranmaları, sözlerinde ve eylemlerinde samimi olmaları anlamına gelir. Ortaokul öğrencilerine dürüstlük değerinin önemi vurgulanmalı ve bu değer gerekliliği üzerinde durulmalıdır. Öğrencilere dürüstlüğün kişisel ve toplumsal ilişkilerde nasıl önemli bir role sahip olduğu anlatılmalı, örnek olaylarla bu değer nasıl yaşamımıza yansıtılabileceği gösterilmelidir.

Değerlerin önemini kavramış, doğruluk-dürüstlük gibi temel değerleri benimsemiş bireyler, toplum içinde daha sağlıklı ilişkiler kurabilirler. Bu nedenle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda değer öğretimi, doğruluk-dürüstlük gibi temel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında önemli bir role sahiptir. Bu değerlerin hayatlarına yansınmasıyla öğrenciler, daha olumlu bireyler olacak ve topluma daha fazla katkı sağlayacaklardır.

4.2 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına / Kitap Yazımına İlişkin İlke ve Açıklamalar Bölümünde Değer Öğretimi ve Doğruluk-Dürüstlük Değeri

DKAB Öğretim Programı, programın uygulanmasına/kitap yazımına ilişkin ilke ve açıklamalar kısmında değerler eğitimi hakkında “Sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendiren; vatan, millet, bayrak, şehitlik, gazilik gibi millî birlik ve beraberliği pekiştiren değerlerin öğrencilerin zihninde güçlü bir şekilde yer etmesine özen gösterilir.”⁹² denmektedir. Bu çerçeveden değerlendirecek Değerler eğitimi, genç nesillerin kişilik gelişimlerine katkıda bulunarak toplumda daha iyi birer birey olmalarını sağlar. Bu eğitim sayesinde öğrenciler, doğru ile yanlış ayırt edebilme yeteneği kazanır, empati kurabilme becerisini geliştirir ve sorumluluk duygusu kazanır. Aynı zamanda millî ve manevî değerlere sahip çıkma bilincini artırarak vatan sevgisi ve millî birlik duygularını güçlendirir. Değerler eğitimi, öğrencilere sadece akademik başarıyı hedeflemeyi değil, aynı zamanda içinde buldukları topluma faydalı bireyler olmayı öğretir. Bu sayede öğrenciler, sosyal sorumluluk duygusunu pekiştirir, başkalarına yardım etme isteği ve paylaşma kültürünü geliştirir.

Değerler eğitimi sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda öğrencilerin karakter ve kişilik gelişimlerini destekleyen bir süreçtir. Bu eğitim sayesinde gençler, hayata pozitif bir bakış açısıyla, doğru değerleri benimseyerek, etik değerlere sahip birer birey olarak yetişirler. Bu da toplumdaki bireylerin daha sağlıklı ve mutlu bir şekilde gelişmesine katkıda bulunur.

Değer öğretimi ve doğruluk-dürüstlük değeri, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın temel ilkelerinden biridir. Bu değerler, öğrencilere ahlaki değerlerin önemini kavratmayı ve onları doğru ve dürüst bir şekilde davranmaya teşvik etmeyi amaçlar. Değer öğretimi, öğrencilerin insan olarak sahip olmaları gereken temel değerleri öğrenmelerini sağlar. Bu değerler arasında adalet, merhamet, sabır, hoşgörü, saygı ve sevgi gibi değerler bulunmaktadır. Doğruluk-

⁹² MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, 7, madde 11.

dürüstlük değeri ise öğrencilere yalan söylememeyi, başkalarını kandırmamayı ve dürüst olmayı öğretir.

Öğrencilere değer öğretimi ve doğruluk-dürüstlük değerini kazandırmak, onların sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmalarını sağlar. Bu değerler, öğrencilerin karakter gelişimine katkıda bulunur ve toplumda saygın bireyler olmalarını sağlar. Bu nedenle, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda değer öğretimi ve doğruluk-dürüstlük değerine özel önem verilmelidir.

Bu değerlerin uygulanmasına yönelik olarak, öğrencilere örnek olacak davranışlar sergilemek, onların değerleri anlamaları ve içselleştirmeleri için çeşitli etkinlikler düzenlemek ve öğrenciler arasında iş birliği ve dayanışmayı teşvik etmek önemlidir. Ayrıca, öğretmenlerin de bu değerlere sahip olmaları ve öğrencilere doğru örnek olmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda değer öğretimi ve doğruluk-dürüstlük değerine önem verilmesi, öğrencilerin ahlaki değerleri öğrenmelerini ve doğru dürüst bireyler olarak yetişmelerini sağlayacaktır. Bu sayede, toplumda daha saygın ve değerlerine bağlı bireyler olmaları sağlanacaktır.

4.3 Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Doğruluk-Dürüstlük Değeri ve Öğretim Programı ile Uyumluluğunun Değerlendirilmesi

İlköğretim DKAB Öğretim Programı'nın değerlendirilmesinden sonra bu bölümde ders kitapları (5-6-7-8. sınıf DKAB) doğruluk-dürüstlük değeri açısından incelenecektir. Öncelikle ders kitaplarında doğruluk-dürüstlük değerine ilişkin öğretim programında belirtilen konuların yer alıp almadığı incelenecektir. Doğruluk-dürüstlük değeri ile ilişki kurulan konu başlıkları ve çeşitli bilgiler sıralanarak ilgili içerik değerlendirilecektir. Daha sonra ders kitaplarında yer alan etkinlik örnekleri incelenecek ve bu etkinliklerin öğrencilere doğruluk-dürüstlük değerini öğretmeye

yönelik olup olmadığı değerlendirilecektir. Etkinliklerde öğrencilere verilen görevlerin doğruluk-dürüstlük üzerine odaklanıp odaklanmadığına ve öğrencilerin bu değerleri nasıl uygulayabileceğine ilişkin yönlendirmelerin bulunup bulunmadığına dikkat edilecektir. Doğruluk-dürüstlük değerinin verilmesi hedeflenmesine rağmen konu ve çeşitli bilgilerde doğruluk-dürüstlük değerine rastlanılmadığı yerlerde ise kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

Son olarak, ders kitaplarındaki örnekler ve içerikler üzerinden doğruluk-dürüstlük değeriyle ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır. Eğer ders kitapları bu değerleri öğrencilere kazandırmak için yeterli içerik ve örnekler sağlamıyorsa, öğretim programıyla uyumlu olarak güncellenmesi gerekecektir. Bu şekilde, ders kitaplarının güncellenerek doğruluk-dürüstlük değeri üzerine daha etkin bir eğitim öğretim sağlanacaktır.

Tablo 4.1 5.sınıf ramazan ve oruç ünitesi

5. Sınıf, “Ramazan ve Oruç” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Konuda Verilecek Değerler Arasında Doğruluk-Dürüstlük var mı?	İçerikte Doğruluk-Dürüstlük Değeri Var mı?	Doğruluk-Dürüstlük Değerine İlişkin Etkinlik Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum var mı?
1. Ramazan Orucu ve Önemi	Yok	Var	Var	Yok
2. Ramazan ve Oruç ile ilgili Kavramlar	Yok	Yok	Yok	Yok
3. Kültürümüzde Ramazan ve Oruç	Yok	Yok	Yok	Yok
4. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Davud (a.s.)	Yok	Yok	Yok	Yok
8. Bir Dua Tanıyorum: Rabbena Duaları ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok
Ünitemizi Değerlendirelim	Yok	Yok	Var	Yok
Performans Görevi Örneği	–	–	Yok	–
Proje Görevi Örneği	–	–	Yok	–

5.sınıf “ramazan ve oruç” ünitesinde Ramazan orucu ve önemi konu başlığının

içeriğini incelediğimizde içerik bakımından doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Hz. Muhammed “*Her kim yalan söylemeyi ve yalanla amel etmeyi bırakmazsa, o kimsenin yemesini içmesini bırakmasına Allah için hiçbir ihtiyaç yoktur.*”⁹³ hadisi şerifi doğruluk-dürüstlük değerine vurgu yapmaktadır.⁹⁴

Doğruluk-dürüstlük değerine ilişkin etkinlik olarak ise “Oruçlu bir kimsenin yapması ve yapmaması gerekenler nelerdir?” Aşağıdaki kutulara yazınız. Etkinlikte oruçlu Müslüman sabırlı olmalı, dürüst davranmalı, doğru sözlü olmalı vb. şeklinde doğruluk-dürüstlük değerine yer verildiği söylenebilir.⁹⁵

“Ramazan ve oruç” ünitesinde bu değerlerin önemi vurgulanarak, oruç tutan bir Müslüman’ın sadece fiziksel açlığı değil, aynı zamanda manevi açlığı da gidermesi gerektiği ve bunun da doğruluk-dürüstlük gibi erdemlerle mümkün olacağı vurgulanmalıdır. Bu şekilde çocuklar hem oruç tutmanın sadece yemek yememekle değil, aynı zamanda doğru-dürüst olmakla da ilgili olduğunu öğrenmiş olacaklardır. Bu da onların karakter gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır.

Bu değerlerin önemi üzerinde durularak öğrencilerin sadece fiziksel açlıklarını değil, aynı zamanda manevi açlıklarını da fark etmeleri ve bu değerlerle donanmaları sağlanmış olacaktır. Bu sayede öğrencilerin sosyal ve manevi gelişimleri desteklenmiş olacaktır. Bu değerlere sahip bireyler olarak topluma olumlu katkılar sağlayabilecekleri ve daha sağlıklı ilişkiler kurabilecekleri vurgulanmalıdır. Bu da çocukların geleceğe daha donanımlı ve kendine güvenen bireyler olarak hazırlanmalarını sağlayacaktır. Bu değerlerin önemi vurgulanarak öğrencilerin hayatları boyunca bu değerleri benimsemeleri ve uygulamaları teşvik edilmelidir. Bu sayede çocuklar insan olarak doğru-dürüst olmanın önemini kavrayacak ve hayatları boyunca bu değerleri koruyacaklardır. Bu da toplumda daha sağlıklı ilişkilerin ve daha güvenilir bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle Ramazan ve Oruç ünitesinde yer alan doğruluk-dürüstlük değeri, çocukların manevi gelişimlerine katkı sağlayarak onların daha bilinçli ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini

---

⁹³Buhârî, “Savm”, 1937.

⁹⁴Hulusi Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5*, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2022), 41.

⁹⁵ Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5*, 41.

destekleyecektir.

“Ünitemizi değerlendirelim” kısmında doğruluk-dürüstlük değerine açık bir şekilde olmasa da bir soruda yer verilmiştir diyebiliriz. Doğruluk-dürüstlük değeri kapsamında değerlendirdiğimiz soruda; “Oruç tutarken davranışlarımızda nelere dikkat etmeliyiz?”açıklayınız. Sorusunu cevaplarken oruç tutan kişinin yalan konuşmaması, özü ve sözüyle doğru, dürüst bir kişilik örneği göstermesi; orucu sadece bedenine değil de davranışlarına da tutturması gerektiği vurgulanarak doğruluk-dürüstlük değeri bu soru kapsamında açıklanabilir diyebiliriz.

Tablo 4.2 5.sınıf adap ve nezaket ünitesi

5. Sınıf, “Adap ve Nezaket” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Konuda Verilecek Değerler Arasında Doğruluk-Dürüstlük var mı?	İçerikte Doğruluk-Dürüstlük Değeri Var mı?	Doğruluk-Dürüstlük Değerine İlişkin Etkinlik Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum var mı?
1. Nezaket Kuralları	Yok	Yok	Yok	Yok
2. Selamlaşma Adabı	Yok	Yok	Yok	Yok
3. İletişim ve Konuşma Adabı	Yok	Var	Var	Yok
4. Sofra Adabı	Yok	Yok	Yok	Yok
5. Hz. Lokman’dan (a.s.) Öğütler	Yok	Yok	Yok	Yok
6. Bir Sure Tanıyorum: Tahiyat Duası ve Anlamı	Var	Yok	Yok	Yok
Ünitemizi Değerlendirelim	Yok	Yok	Yok	Yok
Performans Görevi Örneği	–	–	Yok	–
Proje Görevi Örneği	–	–	Yok	–

5.sınıf “iletişim ve konuşma adabı” konu başlığı altında konularda verilecek değerler arasında doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmemiştir. Fakat içerik

olarak doğruluk-dürüstlük değerine şu şekilde yer verilmiştir: “Konuşma adabına uygun davranmanın ilk şartı doğru sözlü olmaktır. Konuşmalarımızda yalandan uzak durmalı, dürüstlükten vazgeçmemeliyiz.”⁹⁶ Doğruluk-dürüstlük hayati öneme sahiptir ve iletişimde temel bir değerdir. Çünkü sadece doğru-dürüst bir iletişim sayesinde insanlar arasında sağlıklı ve güvenilir ilişkiler kurulabilir. Yalan söylemek, karşımızdaki insanları kandırmak ve güvenlerini sarsmak demektir. Bu nedenle, her zaman doğru-dürüst olmak önemlidir. Doğruluk-dürüstlük değeri hakkında yer verilen hadiste Hz. Muhammed Müslüman’ı, “*Müslüman dilinden, elinden Müslümanların selâmette kaldığı kimsedir...*”⁹⁷ şeklinde tanımlayarak doğru sözlü ve güvenilir olmanın önemini işaret etmiştir.⁹⁸ Bu hadis, Müslümanların birbirlerine karşı güvenilir ve dürüst olmaları gerektiğini vurgulamaktadır. İslam dininde doğruluk-dürüstlük çok önemli bir değerdir ve Müslümanlar bu değerlere uygun davranışlar sergilemelidirler.

Dürüstlük, insanlar arasında güvenin oluşmasını sağlar ve ilişkilerin sağlam temeller üzerine kurulmasına yardımcı olur. Bir insanın sözüne güvenilir olması, karakterinin güvenilir olduğunu ve başkalarını kandırmak gibi kötü niyetinin olmadığını gösterir. Hz. Muhammed’in bu hadisi, Müslümanların birbirlerine karşı sözlerine ve davranışlarına dikkat etmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır. Güvenilir ve doğru sözlü olmak, insanın karakterini ve ahlakını yansıtır ve toplum içinde saygın bir konuma sahip olmasını sağlar.

Bu nedenle, her Müslüman’ın doğruluk-dürüstlük değerini önemsemesi ve bu değerlere uygun davranışlar sergilemesi gerekmektedir. Bu şekilde, toplum içinde güvenilir ve saygın bir kişi olabilir. Doğruluk-dürüstlük değerine ilişkin etkinlik olarak ise “*Doğruluk göster, yalanla uyuşma. Abartarak konuşma, doğruyu söylemekten geri durma. Kendine uygun görmediğini başkalarına da uygun görme.*”⁹⁹ Hacı Bektaşî Veli’nin bu sözünü konuşma adabı açısından yorumlayınız etkinliği de doğruluk-dürüstlük değerinin önemine işaret ederek öğrencilerin bu konuyu yorumlamasına fırsat vermiştir diyebiliriz. Hacı Bektaşî Veli’nin bu sözü,

⁹⁶ Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* 5, 65.

⁹⁷ Buhârî, “İman”, 4 (No. 10).

⁹⁸ Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* 5, 66.

⁹⁹ Hacı Bektaş Veli, Çev: Ahmet Tekin, *Makalat- Kitabü'l-Fevaid*, (İstanbul: Kelam Yayınları, 2014), 29.

konuşma adabı açısından oldukça önemlidir. Bir insanın doğruluk-dürüstlük ilkesine sahip olması, iletişiminde de doğruluk-dürüstlüğü esas alması gerektiğini vurgular. Yani insanların birbirleriyle iletişim kurarken yalan söylememesi, abartmamaları ve her zaman doğruyu söylemeleri gereklidir. Bu söz aynı zamanda insanların başkalarına karşı da dürüst olmalarını ve kendi değerlerine uygun davranmalarını öğütler. Kendi değerlerine ve ilkelere bağlı kalmayan bir insanın başkalarına karşı da dürüst olması beklenemez. Bu etkinlik, öğrencilere doğruluk-dürüstlük değerinin önemini kavratmak ve bu değerleri hayatlarına uygulamaları konusunda onları teşvik etmek amacıyla düzenlenmiştir diyebiliriz. Doğru-dürüst bir iletişim ortamı, insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına, güven duymalarına ve daha sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olacaktır. Bu nedenle konunun anlaşılıp öğrencilerde akılda kalıcı yer edinebilmesi için öğrencilerin, Hacı Bektaşî Veli'nin bu önemli sözünü dikkate alarak günlük iletişimlerine yansıtmaları önemlidir.

Ünitemizi değerlendirelim kısmında doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmemiştir.

Tablo 4.3 5.sınıf Hz. Muhammed ve aile hayatı ünitesi

5. Sınıf, “Hz. Muhammed ve Aile Hayatı” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Konuda Verilecek Değerler Arasında Doğruluk-Dürüstlük var mı?	İçerikte Doğruluk-Dürüstlük Değeri Var mı?	Doğruluk-Dürüstlük Değerine İlişkin Etkinlik Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum var mı?
1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Evliliği ve Çocukları	Yok	Var	Yok	Yok
2. Bir Eş Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)	Yok	Yok	Yok	Yok
3. Bir Baba Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)	Yok	Yok	Yok	Yok
Tablo 4.3'ün devamı				
4. Bir Dede Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)	Yok	Yok	Yok	Yok
5. Hz. Muhammed (s.a.v.)				

ve Ailesinin Örnek Davranışları	Yok	Yok	Yok	Yok
6. Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.)	Yok	Yok	Yok	Yok
Ünitemizi Değerlendirelim	Yok	Yok	Yok	Yok
Proje Görevi Örneği	-	-	Yok	-

5.sınıf “Hz. Muhammed ve aile hayatı” ünitesinde Hz. Muhammed’in evliliği ve çocukları konusunda sadece içerik bakımından doğruluk-dürüstlük değerine değinilmiştir. Kitapta geçen ilgili bölümde “Ebu Talip geçimini ticaretle sağlıyordu. Amcasının yanında çocukluk ve gençlik dönemini yaşayan Hz. Muhammed ticaretle uğraştı. Kendini geliştirdi ve tecrübe sahibi oldu. Yaptığı her işte doğru ve dürüst olduğundan ona Mekke’de güvenilir anlamına gelen “el-Emin” denilirdi.”¹⁰⁰ Hz. Muhammed ve ailesi, doğruluk-dürüstlük konusunda örnek bir hayat sürdürdüler. Hz. Muhammed’in yaşamı ve aile ilişkileri, Müslümanlar için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle kitaplarda ve derslerde doğruluk-dürüstlük değerinin Hz. Muhammed ve ailesi üzerinden anlatılması, öğrencilere bu değerleri özümsemeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Konunun devamında doğruluk-dürüstlük değerine şu şekilde değinilmiştir: “Hz. Hatice kervanını işletmesi için birini arıyordu. Hz. Muhammed’in güvenilir, dürüst, güzel ahlaklı ve erdemli bir kişiliğe sahip olduğunu işiten Hz. Hatice, ona ticari ortaklık teklif etti. O da bu teklifi kabul etti. “¹⁰¹ Bu konu anlatılırken şu ayrıntılara da değinilerek öğrencilere değer aktarımı ve konunun daha iyi ve kalıcı anlaşılması sağlanmış olacaktır. Hz. Muhammed ve Hz. Hatice arasındaki ortaklık, sadece ticari değil aynı zamanda da sevgi ve saygı temelliydi. Hz. Muhammed işinde başarılı oldu ve ticaretten elde edilen kazancın büyük bir kısmını fakirlere ve muhtaçlara yardım olarak harcadı. Bu ortaklık, ikisinin de dürüstlükleri ve güvenilirliklerinin kanıtı oldu. Hz. Muhammed ve Hz. Hatice birbirlerine olan saygı ve sevgileriyle işlerini sürdürürken, aynı zamanda birbirlerine destek oldular ve birlikte büyük başarılar elde ettiler. Bu ortaklık sadece maddi kazançlar sağlamakla kalmadı, aynı zamanda onların arasındaki sevgi, saygı ve

¹⁰⁰ Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5*, 80.

¹⁰¹ Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5*, 80.

dayanışmayı da pekiştirdi. Hz. Muhammed ve Hz. Hatice arasındaki bu güzel ortaklığın örnek alınması gereken bir model olduğu herkes tarafından kabul edildi. Bunun yanı sıra, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e olan destek ve inancı da konunun vurgulanması gereken bir diğer önemli noktadır. Hz. Muhammed'in ilk vahyi aldığı anda korku ve endişe içinde olan Hz. Muhammed, Hz. Hatice'nin sakinleştirici ve destekleyici tutumuyla güç bulmuş ve ona olan inancı sayesinde zorlu süreçleri atlatmıştır. Bu örnekte de görüldüğü gibi, birlikte çalışırken birbirlerine olan destek, güven ve inanç büyük başarıya giden yolda önemli bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, Hz. Muhammed ve Hz. Hatice arasındaki ortaklık sadece ticari başarılarıyla değil, aynı zamanda doğruluk-dürüstlük, sevgi, saygı ve dayanışma duygularıyla da örnek bir modeldir. Bu ortaklık, birbirlerine olan güven, destek ve inancın başarının anahtarı olduğunu göstermektedir. Bu değerleri içselleştiren ve birlikte çalışma kültürünü benimseyen bireylerin hem iş hayatlarında hem de sosyal ilişkilerinde başarılı olabileceklerini unutmamak önemlidir.

Ünitemizi değerlendirelim kısmında doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmemiştir.

Tablo 4.4 6.sınıf Peygamber ve ilahi kitap inancı ünitesi

6. Sınıf, “Peygamber ve İlahi Kitap İnancı” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Konuda Verilecek Değerler Arasında Doğruluk-Dürüstlük var mı?	İçerikte Doğruluk-Dürüstlük Değeri Var mı?	Doğruluk-Dürüstlük Değerine İlişkin Etkinlik Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum var mı?
1. Allah'ın (c.c.) Elçileri: Peygamberler	Yok	Yok	Yok	ok
2. Peygamberlerin Özellikleri ve Görevleri	Yok	Var	Var	Var
3. Peygamberler İnsanlar İçin En Güzel Örnektir Tablo4.4'ün devamı	Yok	Var	Var	Var
4. Vahiy ve Vahyin Gönderiliş Amacı	Yok	Yok	Yok	Yok
5. İlahi Kitaplar	Yok	Yok	Yok	Yok

6. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Âdem (a.s)	Yok	Yok	Yok	Yok
7. Bir Dua Tanıyorum: Kunut Duaları ve Anlamları	Yok	Yok	Yok	Yok
Ünitemizi Değerlendirelim	Yok	Var	Yok	Yok
Performans Görevi Örneği	-	-	Yok	-
Proje Görevi Örneği	-	-	Yok	-

6.sınıf Peygamber ve ilahi kitap ünitesinde konuda verilecek değerler arasında doğruluk-dürüstlük değeri yoktur. İçerik bakımından Peygamberlerin özellikleri ve görevleri konusunu incelediğimizde doğruluk-dürüstlük değerine şu şekilde yer verilmiştir: Peygamberlerin sıfatları arasında; “Sıdk: Doğru olmak demektir. Peygamberler doğru sözlü ve dürüst kimselerdir. Onlar her zaman doğruyu söylemişler, davranışlarında dürüstlüğü ilke edinmişlerdir. İşlerine hile karıştırmamışlar ve yalan söylememişlerdir.”¹⁰² Bu değerler, Peygamberlerin insanlara örnek olmaları ve onlara doğru yolu göstermeleri açısından oldukça önemlidir. Doğruluk-dürüstlük, insanların birbirlerine karşı güven duymalarını sağlayarak toplumun huzur ve barış içinde yaşamasına katkı sağlar. Peygamberler de bu değerleri yaşayarak ve insanlara öğreterek toplumları doğru yola yönlendirmişlerdir. Bu açıdan, doğruluk-dürüstlük değeri, Peygamberlerin özellikleri ve görevleri konusunun önemli bir parçasını oluşturur. Nitekim Hz. İdris ile ilgili bir ayette, “*Kitap'ta İdris'i de an. Şüphesiz o doğru sözlü bir kimse, bir nebi idi.*”¹⁰³ buyrulur. Başka bir ayette de Hz. Yusuf ile ilgili olarak, “(Zindana varınca), *Yusuf! Ey doğru sözlü! ...*”¹⁰⁴ ifadesi yer alır.¹⁰⁵ Bu ayetler bize doğruluk ve sadakatin önemini vurgular. Hz. İdris ve Hz. Yusuf, Allah'ın doğru yolunda davranan, doğru sözlü peygamberlerdi. Onların örnekleri, inananlar için rehber olmalıdır. Doğruluk-dürüstlük, İslam'ın temel prensiplerindendir ve müminlerin yaşamlarında önemli bir yer tutar. Bu ayetler, bize Allah'ın doğruluğu-dürüstlüğü

¹⁰²Sadullah Macit, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, (Ankara: Fcm Yayıncılık, 2021), 12.

¹⁰³Meryem, 19/56.

¹⁰⁴Yusuf, 12/46.

¹⁰⁵ Macit, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, 12.

---

sevdiğini ve bu özellikleri taşıyan kullarını övdüğünü gösterir. Bu nedenle, bizler de Peygamberler gibi doğru-dürüst olmaya gayret etmeliyiz.

Doğruluk-dürüstlük değerine yer verilen aşağıdaki ayeti etkinlik açısından örnek verebiliriz.¹⁰⁶ “Hiçbir peygamberin, emanete hıyanet etmesi düşünülemez...”¹⁰⁷ Bu ayet, peygamberlerin doğruluk-dürüstlük değerlerine ne kadar önem verdiğini vurgulamakta ve onların hiçbir zaman emanete ihanet etmeyecekleri üzerinde durmaktadır. Bu ayeti örnek olarak vererek, çocuklara dürüstlüğün ve emanete sahip çıkmanın önemini anlatmak ve onlara bu değerleri öğretmek mümkündür. Bu sayede toplumda daha güvenilir ve kararlı bireyler yetişmesine katkı sağlanabilir.

“Emanete ihanet etmek ne demektir? Bu ayetin vermek istediği mesaj hakkında arkadaşlarınızla konuşunuz.”¹⁰⁸ Emanete ihanet etmek, güvenilen bir şeyi kötüye kullanmak, korumak yerine zarar vermek anlamına gelir. Şu ayet konunun önemine işaret etmek için verilebilir: Kuran-ı Kerim’de “*Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin. Bile bile kendi (aranızdaki) emanetlerinize de hainlik etmeyin.*”¹⁰⁹ ayeti bize “*emanete verilen şeylere doğru şekilde sahip çıkmamız gerektiğini, adaletle davranmamız gerektiğini ve verdiğimiz sözleri tutmamız gerektiğini hatırlatır. Bu ayet bize emanete ihanet etmenin Allah'ın hoşnut olmadığı bir davranış olduğunu vurgular. Arkadaşlarımızla konuşurken bu ayetin bize emanetlere karşı sorumluluklarımızı hatırlattığını ve güvenilir olmanın önemini vurguladığını dile getirebiliriz.*” şeklinde örnek verilebilir.

“Peygamberler insanlar için en güzel örnektir.” konu başlığının içeriğinde hem içerik hem de etkinlik açısından doğruluk-dürüstlük değerine yer verildiği görülmektedir.

Peygamberler her zaman doğruluğu ilke edindiler. Hiçbir zaman yalan söylemediler, insanları aldatmadılar. Nitekim Peygamberimiz bir hadisinde, “*Ben*

---

¹⁰⁶ Macit, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, 13.

¹⁰⁷ Âl-i İmrân, 3/161.

¹⁰⁸ Macit, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, 13.

¹⁰⁹ Enfâl, 8/27.

şakalaşırken bile ancak gerçekleri ve doğruları söylerim.”¹¹⁰ buyurmuştur. Bu sebeple de insanlar onlara güven duydular.¹¹¹ Konuya şu şekilde devam edilebilir: “Peygamberler, sadece sözleriyle değil, davranışlarıyla da insanlara en güzel örnek olmuşlardır. İnsanların hayatlarını doğruluk-dürüstlük, adalet ve iyilik gibi değerler üzerine kurmaları için gayret göstermişlerdir. Örneğin, Peygamberimiz Hz. Muhammed, herkesin hakkını korumuş, doğruluk-dürüstlük ve adaleti her zaman en üstün değer olarak benimsemiştir. ” diyebiliriz.

Doğruluk-dürüstlük değerini insanlara öğretmeye çalışan peygamberler, aynı zamanda kendileri de bu değerleri en güzel şekilde yaşamışlardır. Onların özverili ve fedakârca davranışları, insanlara örnek olacak nitelikteydi. Bu yüzden peygamberler, insanlar için en güzel örnektir denilmiştir.

Bizler de “Peygamberlerin hayatlarından örnek alarak, doğruluk-dürüstlük gibi değerleri önemsemeli, günlük hayatımızda da bu değerleri uygulamaya çalışmalıyız. Bu sayede hem kendimizi hem de çevremizdeki insanları doğru yönlendirebilir, toplumumuzu daha güzel bir hale getirebiliriz.” diyerek konuyu tamamlayabiliriz.

Ölçme değerlendirme kısmında bir soruda doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Peygamberlerin sıfatlarının sorulduğu soruda;

“Aşağıda, peygamberlerin sıfatlarından hangisinin anlamı yanlış verilmiştir”?

- a) Sıdk: İş ve davranışlarda doğru olmak.
- b) Fetanet: Üstün bir zekâya ve anlayış gücüne sahip olmak.
- c) İsmet: Dürüst ve güvenilir olmak.
- d) Tebliğ: Allah’tan aldığı vahiyleri, olduğu gibi insanlara tebliğ etmek.

Sıdk Peygamberlerin doğru ve dürüst kimseler olduğunu gösteren sıfattır. İsmet ise Peygamberlerin günahsız olduğuna, peygamberlerin günah işlemediklerini ifade eden sıfattır. Sorunun doğru cevabına değinecek olursak İsmet dürüst ve güvenilir olmak değil, Peygamberlerin günahsız olduklarını ifade eden sıfattır. İsmet, peygamberlerin Allah’ın seçtiği günahsız kullar olduğunu belirtirken, dürüstlük ise genel anlamda doğruluk ve güvenilirlikle ilgilidir. Her ikisi de önemli sıfatlardır

---

¹¹⁰Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et- Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, “Bir”, 57 (No. 2121).

¹¹¹ Macit, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, 15.

ancak farklı özellikleri ifade için kullanılır.

Tablo 4.5 7.sınıf ahlaki davranışlar ünitesi

7. Sınıf, “Ahlaki Davranışlar” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Konuda Verilecek Değerler Arasında Doğruluk-Dürüstlük mi?	İçerikte Doğruluk-Dürüstlük Değeri Var mı?	Doğruluk-Dürüstlük Değerine İlişkin Etkinlik Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum var mı?
1. Güzel Ahlaki Tutum ve Davranışlar	Var	Var	Var	Var
2. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Salih (a.s.)	Yok	Yok	Yok	Yok
3. Bir Sure Tanıyorum: İhlâs Suresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok
Ünitemizi Değerlendirelim	Var	Var	Yok	Yok
Proje/ Performans Görevi Örneği	–	–	Yok	–

7.sınıf ahlaki davranışlar ünitesinde konuda verilecek değerler arasında doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Üniteyi içerik bakımından incelediğimizde güzel ahlaki tutum ve davranışlar konusunda doğruluk-dürüstlük değerine “*Güzel ahlaklı bir insanda bulunması gereken bazı davranışları görelim*” diyerek konuya giriş yapılmış ve ilk değer olarak doğruluk-dürüstlük değerine konu başlığı olarak yer verilmiştir.¹¹²Konunun girişinde toplumsal ilişkilerin güven üzerine kurulduğundan bahsedilmiştir. Dürüst kişilerin karşındaki kişiden de beklediği ahlaki davranışın doğruluk-dürüstlük olduğu, bu değerlerin hayatın her alanına yansıtılması gerektiği vurgulanmıştır.¹¹³

Doğru-dürüst olmak, başkalarına saygılı davranmak ve verdiği sözleri tutmak, toplum içinde güvenilir bir birey olmanın temel unsurlarıdır. Güvenin sarsılması, ilişkilerin zedelenmesine ve toplumda bireylerin birbirlerine güvenememe durumuna yol açar. Bu nedenle, her bireyin doğruluk-dürüstlük ilkesine bağlı kalması,

¹¹² Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 61.

¹¹³ Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 61.

toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devam etmesini sağlar. Ayrıca, güvenin olmadığı bir ortamda insanlar kendilerini güvende hissetmezler ve bu da toplumun huzurunu bozar. Bu nedenle, toplumsal ilişkilerde güvenin önemi büyüktür. Güven duygusu, insanları bir arada tutar, iş birliği ve dayanışma duygularını güçlendirir. Dolayısıyla, toplumsal ilişkilerde doğruluk-dürüstlük ilkesine bağlı kalarak, etik değerlere önem vererek hareket etmek, toplumda huzur ve uyumun sağlanmasına katkıda bulunur. Bu nedenle, her bireyin güvenilir olmaya özen göstermesi ve başkalarına güven duygusunu vermesi önemlidir.

Konunun devamında dinimizin yasaklamış olduğu davranışlardan yalan söylemek, hile yapmak, başkalarını aldatmanın yanlış olduğu ve bu davranışların Allah tarafından yasaklanmış olduğuna, Müslümanların doğruluk-dürüstlüğü ilke edinmelerini ve söz ve davranış tutarlığına sahip olmaları gerektiğine değinilmiştir.¹¹⁴

İslam'da doğruluk-dürüstlük değeri çok önemli bir yer tutar. Müslüman, her zaman doğruları söylemeli, verdiği sözleri tutmalı ve başkalarını kandırmamalıdır. Yalan söylemek, hile yapmak, yalancı şahitlik etmek gibi kötü davranışlar İslam'ın öğretilerine aykırıdır. Yüce Allah, doğruluk-dürüstlüğü emretmiş ve bu konuda Müslümanlara rehberlik etmiştir. Müslümanlar Allah'ın emirlerine uymalı, doğru-dürüst olmalıdır. Bu sayede hem dinimizi doğru yaşamış oluruz hem de toplumda güven ve saygılığımızı koruruz.

Verdiğimiz sözleri tutmak, sözlerimizi dikkatli seçmek ve karşımızdaki insanlara doğruyu söylemek, İslam'ın öğretilerine uygun davranışlardır. Allah'a karşı sorumluluklarımızı yerine getirmek ve insanlarla ilişkilerimizi dürüstlükten taviz vermeden sürdürmek önemlidir. İslam'ın öğretileri doğrultusunda yaşamak için doğruluk-dürüstlük ilkelerine bağlı kalmalı, yalan söylemek, hile yapmak gibi kötü alışkanlıklardan kaçınmalıyız. Bu sayede hem dünya hayatında hem ahirette huzurlu ve mutlu bir yaşam sürebiliriz.

---

¹¹⁴ Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 62.

Konunun daha iyi anlaşılması için şu ayetlere yer verilmiştir: “*Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?*”¹¹⁵ “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır.*”¹¹⁶ “*...Yalan sözden kaçının.*”¹¹⁷

Bu ayetlerde verilen öğütlerden de anlaşılacağı gibi, söz verirken dikkatli olmalı ve verdiğimiz sözleri tutmaya çalışmalıyız. Eğer bir sözü tutamayacağımızı biliyorsak, o sözü vermektense vermeyip açık ve net bir şekilde durumu ifade etmeliyiz. Bu şekilde hem karşıımızdakilerin beklentilerini yönlendirmemiş oluruz hem de kendimize karşı doğru ve dürüst bir şekilde davranmış oluruz. Yani sözlerimiz doğru ve güvenilir olmalıdır ki, doğruluktan ve dürüstlükten ayrılmayarak Allah'ın razı olacağı bir yaşam sürdürebilelim.

Konu hakkında Peygamberimizin hayatından da örnekler verilmiş ve “not edelim” bölümünde Hz. Muhammed'in peygamber olmadan önce “Muhammed'ül Emin (Güvenilir Muhammed)” olarak tanındığına işaret edilmiştir.¹¹⁸

Konu hakkında yer verilen hadiste Peygamberimiz; “*Doğruluk insanı halis iyiliğe götürür, halis iyilik de cennete kılavuzluk eder. İnsan doğruluk ede ede nihayet bu seciyesiyle siddik olur. Yalancılık da insanı fucûra, şerre götürür. Şerr de cehenneme götürür. İnsan yalancılık ede ede nihayet Allah katında bir kezzâb (yâni çok yalancı bir kimse sıfatıyla) yazılır.*”¹¹⁹ buyurmuştur. Hz. Muhammed'in bu sözleri bize düşünme ve davranma şeklimizi belirlemede rehberlik ediyor. Doğruluk-dürüstlük, insan ilişkilerinde en önemli değerlerden biridir. Bu değerleri koruyarak ve günlük hayatımızda uygulayarak hem kendimize hem de çevremize fayda sağlayabiliriz. Yalan söylemek, insanların birbirine güvenini zedeleyebileceği gibi, toplumda da olumsuz etkiler yaratabilir. Bu yüzden, Hz. Muhammed'in öğütlerine dikkat ederek dürüstlük ilkesini hayatımızın merkezine koymalıyız. Konunun devamında şaka bile olsa yalan söylemenin yanlış olduğuna değinilerek Peygamberimizin şu hadisine yer

¹¹⁵Sâff, 61/2.

¹¹⁶el-Ahzâb, 33/70-71.

¹¹⁷el-Hac, 22/30.

¹¹⁸Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 62.

¹¹⁹Buhari, “Edeb”, 69 (No. 6161).

verilmiştir. Hz. Muhammed Bir keresinde, “*Buraya gel, yanıma gel, sana bir şey vereceğim.*” diyen bir kadın görür. Kadına, “*Ona ne vermek istiyorsun?*” diye sorar. Kadın da çocuğa hurma vereceğini söylemiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz: “*Dikkat et, eğer ona bir şey vermemiş olsaydın (bu), senin hakkında bir yalan olarak yazılacaktı.*”¹²⁰ Bu hadis, çocuk olsun, yetişkin olsun İnsanlara karşı her zaman doğru-dürüst olmamız gerektiğini bizlere bildirmektedir.¹²¹

İnsanlarla olan iletişimimizde doğruluk-dürüstlük en önemli prensiplerimizden biri olmalıdır. Küçük yalan gibi görünen şeyler dahi, sonuçta bir güvensizlik oluşturabilir ve insanlar arasındaki ilişkileri zedeler. Dolayısıyla, her zaman doğru-dürüst olmak, etik bir davranış biçimidir ve insanlar arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devam etmesini sağlar. Peygamberimizin bu hadisi, doğruluk-dürüstlüğün ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple, hayatımızın her alanında doğru olmalı, insanlarla iletişimimizde yalan söylemekten kaçınmalı ve her zaman dürüst davranmalıyız. Bu sayede hem kendi iç dünyamızla hem de çevremizdekilerle mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşayabiliriz. İnsanlar arasındaki ilişkilerde de güveni sağlayan en önemli unsurlardan biri doğruluk-dürüstlüktür. Dolayısıyla, şaka bile olsa yalan söylemekten kaçınarak her zaman doğruluk-dürüstlük prensibine uygun davranmalıyız. Bu şekilde hem karşımızdaki kişilere saygı duyarız hem de kendi içsel huzurumuzu koruruz. Allah'ın ve Peygamberimizin hoşnutluğunu kazanabilmek için doğruluk-dürüstlük ilkesini hayatımızın merkezine koymalıyız.

Doğru-dürüst insanda bulunması gereken nitelikler konu içeriğinde şöyle sıralanmıştır: “Doğruluğa önem veren insan; dürüst ve güvenilir olmalı, verdiği sözleri tutmalı, emanetleri de titiz bir şekilde korumalıdır. Dinimiz de bizlerden bu konuda duyarlı olmamızı ister. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de; Verdiğimiz sözleri tutmayı, yaptığımız antlaşmalara sadık kalmayı, emanetleri korumayı emreden birçok ayet bulunur.”¹²² Bu konuya örnek olarak verilen ayette Müminlerde bulunması gereken özellikler sıralanırken “*Müminler... Yine onlar ki, emanetlerine*

¹²⁰Ebu Davud, “Edeb”, 88 (No. 4991).

¹²¹ Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 62.

¹²² Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 63.

ve verdikleri sözlere riayet ederler.”¹²³buyrulmuştur.

Doğruluk-dürüstlük, insan ilişkilerinde temel öneme sahiptir. Bir insanın doğruluğa-dürüstlüğe önem vermesi, o kişinin karakterinin sağlam olduğunu ve başkalarının da ona güvenilebileceğini gösterir. Emanetlere titizlikle sahip çıkmak, başkalarının güvenini kazanmanın ve saygınlığını korumanın bir yolu olarak görülmelidir. Doğruluk-dürüstlük, sadece dini açıdan değil, sosyal ve toplumsal ilişkilerde de büyük bir önem taşır. İnsanlar arasındaki etkileşimlerde doğruluk-dürüstlük olmadığı takdirde, ilişkilerde sorunlar ortaya çıkabilir ve güven kaybı yaşanır. Bu nedenle, herkesin doğruluk-dürüstlük konusunda duyarlı olması, sağlıklı ve sürdürülebilir ilişkiler kurmak için temel bir gerekliliktir.

Doğruluk-dürüstlük, insanın içsel bir özelliği olmalı ve dışarıdan gelen baskılarla değil, kendi içindeki değerlerle belirlenmelidir. Bir insanın doğruluk-dürüstlüğe olan bağlılığı, onun karakterinin bir yansımasıdır ve bu özellikleri koruyarak, çevresindeki insanlara da iyi bir örnek olabilir.

Doğruluk-dürüstlük, bir insanın kişisel gelişiminde ve toplumsal ilişkilerinde önemli rol oynar. Doğruluk-dürüstlük ilkesine bağlı kalarak, insanlar arasındaki ilişkilerin daha sağlam ve sağlıklı bir temele oturmasını sağlayabiliriz. Bu nedenle, Doğruluk-dürüstlük değerlerine önem vererek, daha mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürebiliriz. Konunun devamında doğruluk-dürüstlük konusunda peygamberimizin hayatından şu örneğe yer verilmiştir: Doğruluk-dürüstlük konusunda peygamberin bize örnek olduğu vurgulanmış, verdiği her sözü tuttuğu, kendisine emanet edilen şeyi korumayı bir görev saydığı bildirilmiştir. “Hicret etmek için yola çıkmak zorunda kaldığında ise Mekkelilerin kendisine emanet olarak bıraktıkları eşyaları sahiplerine teslim etmesi için ise Hz. Ali’yi Mekke’de bıraktığı ve Hz. Ali’nin emanetleri sahiplerine teslim ettikten sonra Medine’ye gelmesini istemiştir.”¹²⁴ Emanetleri koruma konusunda ise şu hadisi şerif örnek olarak verilmiştir: “*Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiğinde, sözünde durmaz. Kendisine bir şey*

---

¹²³El-Mü’minûn, 23/1- 8.

¹²⁴ Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 63.

emanet edildiğinde (ise) korumaz, ihanet eder.”¹²⁵

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in hayatından bu örnekle, doğruluk-dürüstlüğün ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz. Onun yaşantısından aldığımız bu derslerle, biz de doğruluk-dürüstlüğü hayatımızın vazgeçilmez bir parçası yapmalı ve insanların bize güvenmesini sağlamalıyız. Allah'ın izniyle, doğruluk-dürüstlük örnekleri vererek, peygamberimizin yolundan gitmeye çalışmalıyız. Bu şekilde hem dünya hem de ahiret mutluluğunu kazanabiliriz.

Konunun son bölümünde doğruluk-dürüstlüğü ilke edinen insanda bulunması gereken ilkeler şeması çizilerek bir etkinliğine yer verilmiştir.¹²⁶ “Kimseyi aldatmamalı, hiçbir zaman yalan söylememeli” maddeleri verilmiş diğer kısımlar boş bırakılarak öğrencilerin akıl yürüterek diğer maddeleri öğrencilerin bulması istenmiştir. Bu ilkeler şunlardır:

1. Doğruluk: Doğruluk, insanın sözlerinin ve davranışlarının gerçeği yansıtmasıdır. Doğru olmak, başkalarına karşı güvenilir ve saygın olmanın temelidir.
2. Dürüstlük: Dürüstlük, insanın içinde bulunduğu durumu tam olarak göstermesi ve başkalarını kandırmamasıdır. Dürüstlük, insanın karakterinin temel taşlarından biridir ve diğer insanlarla olan ilişkilerini güçlendirir.
3. Şeffaflık: Şeffaf olmak, insanın düşüncelerini ve duygularını açıkça ifade etmesi ve diğer insanlarla açık iletişim kurması anlamına gelir. Şeffaflık, insanın samimiyet ve güvenilirlik kazanmasına yardımcı olur.
4. Sorumluluk: Sorumluluk, insanın kendi eylemlerinden ve sözlerinden sorumlu olduğunu kabul etmesidir. Sorumluluk sahibi olmak, başkalarıyla olan ilişkilerde kararlılık ve güven vermeyi sağlar.
5. Güvenilirlik: Güvenilirlik, insanın sözlerinde ve davranışlarında tutarlılık ve istikrar göstermesidir. Güvenilirlik, başkalarının insanın sözlerine ve davranışlarına

¹²⁵Buhârî, “Kitabul Vesaya”,8 (No. 2787).

¹²⁶ Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 63.

güvenmesini sağlar ve ilişkilerde karşılıklı güveni güçlendirir.

Doğruluk-dürüstlük, insanın karakterini şekillendiren ve ilişkilerinde sağlam bir temel oluşturan temel ilkelere dir. Bu ilkeleri benimsemek ve hayatımızda uygulamak, bize hem kişisel gelişim hem de sosyal ilişkilerimizde başarı ve mutluluk getirecektir.

“Ünitemizi değerlendirelim” kısmında 2 soruda doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Klasik soru olarak doğruluk-dürüstlük değerine 3.soruda “dinimizin dürüstlüğe verdiği önemi ayet ve hadislerle anlatınız” diyerek yer verilmiştir. Yine çoktan seçmeli soru olarak 4.soruda “Aşağıdakilerden hangisi Hz. Muhammed’in dürüst ve güvenilir olduğunu ifade etmek için kullanılır?”

- a) Muhammedü'l-Emîn
- b) Âlemlere rahmet
- c) Allah Resulü
- d) Son Peygamber

Bu soru ile Peygamberimizin doğruluk-dürüstlüğünden dolayı Mekkeliler tarafından kendisine verilen “el emin” sıfatı hatırlatılmıştır. Genel olarak üniteyi değerlendirdiğimizde doğruluk-dürüstlük değerine yeterince yer verildiği görülmektedir diyebiliriz.

Tablo 4.6 7.sınıf Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed ünitesi

7. Sınıf, “Ahlaki Davranışlar” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Konuda Verilecek Değerler Arasında Doğruluk-Dürüstlük var mı?	İçerikte Doğruluk-Dürüstlük Değeri Var mı?	Doğruluk-Dürüstlük Değerine İlişkin Etkinlik Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum var mı?
1. Allah'ın Kulu Hz. Muhammed (S.a.v.)	Yok	Var	Yok	Var
2. Allah'ın Elçisi Hz. Muhammed (S.a.v.)	Yok	Yok	Yok	Yok
3. Bir Sure Tanıyorum: Kafirun Suresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok
Ünitemizi Değerlendirelim	Yok	Yok	Yok	Yok
Performans Görevi Örneği	–	–	Yok	–
Proje Görevi Örneği	–	–	Yok	–

7.sınıf “Allah'ın kulu ve elçisi: Hz. Muhammed” ünitesi konuda verilecek değerler arasında doğruluk-dürüstlük değeri yoktur. İçerik bakımından Allah'ın kulu Hz. Muhammed konusunu incelediğimizde doğruluk-dürüstlük değerine şu şekilde yer verilmiştir: “Peygamberimiz toplumda herkesin sevgisini, saygısını, takdirini kazanmış, dürüst ve güvenilir bir insandı. Her zaman doğruyu söylerdi. Herkese karşı şefkatli ve merhametliydi. İnsanların iyiliği ve mutluluğu için çalışırdı.”¹²⁷ Bu cümleler çerçevesinde değerlendirme yaparsak Peygamberimiz, insanlara adaleti, sabrı, hoşgörüyü ve yardımlaşmayı öğretmiştir. Onun örnek yaşamı, insanlara

¹²⁷ Çamyar- Yıldız, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*, 83.

rehberlik etmiş ve onlara nezaket, saygı ve sevgiyle yaklaşmayı öğretmiştir. Peygamberimiz, insanların manevi ve fiziksel ihtiyaçlarına özen göstermiş, onlara yardımcı olmuş ve her türlü sorunlarına çözüm bulmaya çalışmıştır.

Kısacası, Peygamberimiz, insanlığa en büyük miras olan İslam'ı tebliğ etmek ve insanları doğru yola yönlendirmek amacıyla yaşamıştır. O, her zaman doğruluk-dürüstlükten ayrılmamış ve insanlığa örnek olmuştur. Sonuç olarak, Peygamberimizin yaşamı ve öğretileri, insanlık için bir rehber ve ilham kaynağı olmaya devam edecektir.

Ünitenin diğer konularında doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmemiştir. Allah'ın kulu ve elçisi: Hz. Muhammed ünitesinde doğruluk-dürüstlük değerine sadece birkaç cümle yer verilmesi bir eksiklik olarak görülse de ahlaki davranışlar ünitesinde ayrı bir başlık altında doğruluk-dürüstlük değeri işlendiği için bu durum göz ardı edilebilir diye düşünülmektedir.

“Ünitemizi değerlendirelim” kısmında ayrı bir soru şeklinde doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmemiştir. 7.sınıf“Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed” ünitesinde Hz. Muhammed'in Ahlaki yönünü ifade edecek bir soruya yer verilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.7 8.sınıf Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnekliliği ünitesi

8. Sınıf, “Hz. Muhammed'in Örnekliliği” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Konuda Verilecek Değerler Arasında Doğruluk-Dürüstlük var mı?	İçerikte Doğruluk-Dürüstlük Değeri Var mı?	Doğruluk-Dürüstlük Değerine İlişkin Etkinlik Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum var mı?
1. Hz. Muhammed'in Doğruluğu ve Güvenilir Kişiliği	Var	Var	Var	Var
2. Hz. Muhammed'in Merhametli ve Affedici Oluşu	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo 4.7'nin devamı

3. Hz. Muhammed'in İstişareye Önem Vermesi	Yok	Yok	Yok	Yok
4. Hz. Muhammed'in Davasındaki Cesaret ve Kararlılığı	Yok	Yok	Yok	Yok
5. Hz. Muhammed'in Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti	Yok	Yok	Yok	Yok
6.Hz. Muhammed'in İnsanlara Değer Vermesi	Yok	Yok	Yok	Yok
7. Bir Sure Tanıyorum: Kureyş Suresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok
Ünitemizi Değerlendirelim	Yok	Var	Var	Yok
Performans Görevi Örneği	-	-	Yok	-
Proje Görevi Örneği	-	-	Yok	-

8.sınıf“Hz. Muhammed’in örnekliliği” ünitesinde ilk konu başlığı olarak Hz. Muhammed’in doğruluğu ve güvenilir kişiliğine yer verilmiştir. Konunun içeriğini incelediğimizde öğrencileri güdülemek amacıyla şu soruya yer verilerek konuya giriş yapılmıştır: “Sizce güvenilir insanda hangi özellikler bulunur?” Konunun devamında peygamberlerde bulunması gereken sıfatlardan “sıdk” sıfatının tanımı yapılmıştır. “Peygamberlerin doğru sözlü olmalarına, her türlü yalandan sakınmalarına sıdk denir.”¹²⁸ Sıdk; “kişinin özü ile sözünün, sözü ile davranışlarının birbirine uyması, insanın olduğu gibi görünüp görüldüğü gibi olması demektir.”¹²⁹ Konunun devamında peygamberimizin güzel ahlakına şu cümlelerle değinilmiştir: Diğer peygamberler gibi Peygamberimiz Hz. Muhammed de her zaman doğru sözlü, dürüst, güvenilir bir kişi olmuştur. O hem peygamber olmadan önce hem de

¹²⁸Fikri Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*, (Ankara: Anka Kuşu Yayınevi, 2019), 68.

¹²⁹Dini Terimler Sözlüğü, Haz: Ahmet Nedim Serinsu, vd., (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010), 330.

peygamberliğinde her zaman dosdoğru yaşamış, dürüstlüğe çok önem vermiştir. Düşünce, söz ve davranışlarında hiçbir zaman doğruluktan ayrılmamıştır.¹³⁰ Konu ile alakalı olarak Kuran'ı Kerim'den "... *Emrolunduğun gibi dosdoğru ol...*"¹³¹ ayetine yer verilmiştir.

Peygamberimizin kendisine peygamberlik görevi verilmeden önce Mekke'de "Muhammed'ül Emin" lakabıyla tanındığına, kendisine inanmayan insanların Peygamberimize çeşitli iftiralar attıklarına fakat hiçbir zaman onu yalancılıkla suçlayamadıklarına, böyle bir iftira atıldığı takdirde hiç kimsenin bu yalana inanmayacağı vurgusu yapılarak Peygamberimizin doğruluk-dürüstlüğü bir kez daha gözler önüne serilmiştir.¹³²

Konunun etkinlik bölümünü incelediğimizde ise Peygamberimizin akrabalarını İslam'a davet için yaptığı şu konuşmaya yer verilmiştir: Hz. Muhammed peygamber olduktan sonra Safa Tepesi'ne çıkarak "*Ey Kureyşliler!*" diye seslendi. Orada bulunanlar etrafında toplandılar. Hz. Muhammed onlara, "*Size, şu tepenin arkasından bir düşman ordusu var, birazdan size saldıracak desem bana inanır mısınız?*" dedi. Orada bulunanlar, "*Evet, inanırız. Çünkü sen yalan söylemezsin.*" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, onlara, kendisinin Allah tarafından peygamber olarak seçildiğini söyledi ve insanları bir olan Allaha inanmaya çağırdı.¹³³ Verilen bu örnek olaydan sonra Hz. Muhammed'in kişilik özellikleri hakkında öğrencilere bir soru yöneltilmiştir. Bu soru şu şekilde genişletilerek öğrencilerin beyin fırtınası yapması sağlanabilir: "Hz. Muhammed'in kişilik özellikleri nelerdir? Hangi özellikleri onun peygamberlik görevini en iyi şekilde yerine getirebilmesine imkân sağlamıştır?" Bu konuda sınıfta öğrencilere söz hakkı verilerek kendi düşüncelerini paylaşma fırsatı verilebilir. Ayrıca, Hz. Muhammed'in daveti ve tebliği sırasında kullandığı iletişim ve liderlik becerileri hakkında da öğrencilerin fikirlerini söylemelerine fırsat verilebilir.

---

¹³⁰ Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*, 68.

¹³¹ Hûd, 11/112.

¹³² Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*, 68.

¹³³ İbn-i Sa'd, *Tabakât*, 1 Cilt, 187.

Sorunun devamında; “Dürüst ve güvenilir bir insan olmanın, peygamberlik görevini yerine getirmedeki rolü ve önemi nedir?” tartışınız.¹³⁴ Sorusuyla Peygamberlik görevini yerine getirirken doğruluk-dürüstlüğün önemine dikkat çekilmiştir.

Dürüst ve güvenilir bir insan olmanın, peygamberlik görevini yerine getirmedeki rolü oldukça önemlidir. Peygamberlik, insanlara Allah'ın emirlerini tebliğ etmek, insanları doğru yola yönlendirmek ve ahlaki değerleri insanlara aktarmak görevidir. Bir insanın peygamberlik görevini yerine getirebilmesi için öncelikle doğru, dürüst ve güvenilir olması gerekmektedir. Zira insanlar, bir liderin sözlerine inanmıyor ve ona güvenmiyorsa, onun tebliğ ettiği mesajları da kabul etmeyeceklerdir. Dolayısıyla, peygamberlik görevini yerine getiren bir kişinin, toplum nezdinde itibarını koruması için doğruluk-dürüstlük ilk şarttır. Doğru, dürüst ve güvenilir bir insanın, peygamberlik görevini yerine getirirken karşılaşılabileceği zorluklarla da başa çıkabilme becerisine sahip olması önemlidir. Çünkü peygamberlik görevi, insanlara doğruluğu ve doğru olanı yapmaya teşvik eden mesajları iletmeyi içerir ve bu durum bazen toplumun alıştığı davranış ve düşüncelere karşı çıkması durumunu ortaya çıkarmıştır. Ancak doğruluk-dürüstlük sayesinde peygamberler, bu zorlukları aşmış ve insanları doğruya yönlendirmişlerdir.

Sonuç olarak, doğru, dürüst ve güvenilir bir insan olmanın, peygamberlik görevini yerine getirmedeki rolü oldukça önemlidir. Doğruluk-dürüstlük, bir peygamberin toplum nazarında kabul görmesini ve mesajlarını doğru bir şekilde ulaştırabilmesini sağlamıştır. Bundan dolayı, peygamberlik görevini yerine getirirken doğru ve dürüst olmak, Peygamberlerin en başta gelen niteliklerinden olmuştur.

Doğruluk-dürüstlük değeri ile alakalı olarak “değerlendirme çalışmaları” başlığı altında üç değerlendirme cümlesi kullanılmıştır. İlkinde, öğrenciden “Mekkeliler, Peygamber Efendimize gençliğinde “Muhammedü'l Emin” derlerdi. Bunun sebebi neydi?.” sorusuyla Peygamberimizin doğruluk-dürüstlük ve güvenilir oluşundan dolayı bu isimle anıldığını öğrencilere hatırlatarak bu çerçevede öğrencilerin yorum yapmaları istenmiştir. İkincisinde ise doğru/yanlış şeklinde sorulan soruda “Hz. Muhammed'in dürüst ve güvenilir olması, onun herkes tarafından sevilmesinde

---

¹³⁴ Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*, 69.

önemli bir rol oynamıştır.”cümlesine yer verilerek Hz. Muhammed’in herkes tarafından sevilmesinde doğru, dürüst ve güvenilir olmasının önemi vurgulanmıştır. Üçüncü cümle ise bir tablo sorusu şeklinde verilmiştir. “Peygamberimizi örnek alan bir mümin, insanlara değer verdiğini ne gibi davranışlarıyla gösterebilir?” Aşağıdaki şemaya örnekler yazınız. Şeklinde verilen soruda öğrencilerin akıl yürüterek (beyin fırtınası vb.) Peygamberimizin ahlaki özelliklerinden olan doğruluk-dürüstlük değerine ulaşması amaçlanmıştır diyebiliriz.

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz toplumunun temelleri XVI. yüzyılda başlayan Rönesans ve Reform hareketleriyle atılmaya başlanmıştır. Sosyal ve bilimsel alanda yaşanan ilerlemelerin yanında modern toplumun temelleri atılırken insanın manevi değerlerinin daha da önemli hale gelmesi gerekmektedir. Aksi durumda hakiki manada insanlık adına bir ilerlemeden söz edemeyiz. XX. yüzyıla gelindiğinde ise özellikle teknoloji alanında çok hızlı mesafe kat edilmiştir. Ancak, bu ilerleme ahlaki açıdan eksik kalmıştır. Teknolojik gelişmelerin yanında insanların ahlaki, etik ve manevi değerlerini de geliştirmesi, böylece daha insancıl bir dünya yaratması gerekmektedir. Günümüz toplumlarının manevi değerlere daha fazla önem vermesi, bireylerin ilişkilerini güçlendirmesine, toplumsal dayanışmayı artırmaya ve insanlığın ortak değerlerini oluşturmasına zemin hazırlayacaktır.

Bunun yanında, bilim ve teknolojinin insanlığın faydası ve refahı için kullanılması, yaşadığımız çevreye zarar vermeyecek şekilde ilerlemesi ve adaletli bir şekilde paylaşılması da ayrıca önemlidir. Sosyal adaletin sağlanması, yoksulluk, açlık, sağlık sorunları gibi küresel sorunların çözümünde insanlık için önemli katkılar sağlayacaktır. Modern toplumun ilerlemesi sadece teknolojik açıdan değil, insanın manevi, ahlaki ve sosyal anlamda da ilerlemesiyle mümkün olacaktır. Bu nedenle, birey ve toplum olarak bu değerlere daha fazla önem verilmesi, insanlık için daha yaşanabilir bir dünya sunulabilmesi için önem taşımaktadır. Eğitim sistemleri, insanları sadece bilgiyle değil, aynı zamanda ahlaki değerlerle de donatmalıdır. Daha yaşanabilir ve adil bir dünya oluşturmak, geçmişten gelen dersleri öğrenmek ve geleceğe yönelik sorumlu adımlar atmakla mümkün olacaktır. Bu bağlamda, bireylerin ve toplumların bu değerlere sahip çıkması, hem bireysel hem de ortak bir sorumluluktur.

Toplumunu her açıdan etkileyen değişimler göz önüne alındığında, yerel düzeyde ortaya çıkan sorunların, insanlar arasındaki ilişkilerin sağlıklı olmamasından kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Yerelde ortaya çıkan bu problemler evrensel boyuta taşındığında savaşlara, işgallere, insan ticaretine, alkol ve madde bağımlılığına, hastalıklara, açlık ve kuraklık gibi problemlere, küresel anlamda insanlığa zarar

veren durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunların aşılabilmesi açısından insanlığın ortak harekete geçmesi önem arz etmektedir. Bu ise, tüm insanların paylaştığı evrensel değerlerin yeniden hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır. Her toplumun benimsediği ortak değerler, insanlığın ortak hedefi olduğunda, bu sorunlar aşılabilecek, zor gibi görünen bu idealizm hayat bulduğunda ise kazanan yine insanlık olacaktır.

Doğruluk-dürüstlük, toplumun temel değerlerinden biridir ve bireylerin karakter gelişiminde önemli bir rol oynar. Çocuklar ve gençler, doğru-dürüst olmanın önemini anlamalı ve hayatları boyunca bu değerleri yaşam tarzlarına tatbik etmelidirler. Eğitimciler ve ebeveynler, çocuklara doğruluk-dürüstlüğün sadece bir ahlaki zorunluluk değil, aynı zamanda yaşam kalitesini artıran bir özellik olduğunu göstermelidirler. Örneğin, dürüst davranışların sonuçlarını ve bu davranışların toplumsal ilişkilerde nasıl bir etki yarattığını açıklamak, gençlerin bu değerlere sahip çıkmalarını destekleyecektir. Aynı zamanda, toplum olarak da bu değerleri teşvik eden bir kültür yaratmak önemlidir. Medya, liderler ve diğer etkileyici unsurlar, doğruluk-dürüstlüğün yayılmasına katkıda bulunarak bireylerin bu değerlere bağlı kalmasını sağlama konusunda örnek olmalıdır.

Doğruluk-dürüstlük, bireylerin karakter gelişiminde ve toplumun sağlıklı bir şekilde ilerlemesinde temel taşlardır. Bu değerleri genç nesillere aktarmak, daha adil ve güvenilir bir toplum oluşturmanın temellerini atmak demektir.

Okullarda eğitim gören öğrencilere bu değerleri kazandırmak, toplumda daha sağlıklı ve güvenilir bireyler yetiştirmek için son derece önemlidir. Doğruluk-dürüstlük, kişinin kendi iç huzurunu ve mutluluğunu sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bireyin toplumda güven ve saygınlık kazanmasını da sağlar. Öğrencilere doğru-dürüst olmanın faydalarını ve önemini öğretmek, onların yaşantılarında doğru kararlar almalarına ve etik değerlerine bağlı kalmalarına yardımcı olacaktır. Bu değerlerin hayatlarındaki etkilerini ve toplumsal faydalarını anlamaları, gelecekte karşılaşabilecekleri zorluklar karşısında daha doğru ve etik davranmalarını sağlayacaktır. Dolayısıyla okullarda doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmesi, genç neslin ahlaki değerlerle donanmasına ve toplumda daha güvenilir bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Bu değerlerin önemi vurgulanarak öğrencilere örnek

davranışlar sergilenmeli ve onların bu değerleri benimsemeleri teşvik edilmelidir.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nı doğruluk-dürüstlük değeri açısından inceledik. Öğretim programından hareketle Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarını doğruluk-dürüstlük değeri ve değer eğitim yaklaşımları açısından değerlendirdik. Bu inceleme ve değerlendirme sonucunda şu sonuçlara ulaştık:

1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın doğruluk-dürüstlük değerini önemseydiğini ve bu değerleri öğrencilere kazandırmayı hedeflediğini fakat bunun yeterli düzeyde ders kitaplarındaki ünitelere yeterli seviyede yansımadağını söyleyebiliriz.

2. Ders kitaplarında bazı üniteler bu değerlere uygun olarak hazırlanmış ve öğrencilere doğruluk-dürüstlük konularını öğretmeyi amaçlamıştır. 5.6.7. ve 8. sınıf ünitelerinden değerler eğitimi ile ilgili olan üniteler incelenmiş ve hangi konuda doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmesi gerekirken, yer verilmeyen üniteler tablo şeklinde incelenmiş ve eksik olan yerlere ders kitaplarının incelenmesini yaptığımız bölümde değinilmiştir. Genel bir değerlendirme olması açısından doğruluk-dürüstlük değerini konu ve içerik olarak toparlayacak olursak;

5.sınıf "Ramazan ve oruç" ünitesinde doğruluk-dürüstlük değerine konu olarak yer verilmemiştir. Ramazan orucu ve önemi konu başlığı altında içerik olarak Hz. Muhammed'in "*Yalanı ve yalana göre hareket etmeyi terk etmeyenin yemeyi, içmeyi bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur*"¹³⁵ hadisi şerifi doğruluk-dürüstlük değerine işaret etmektedir. Etkinlik olarak ise "Oruçlu kişinin yapması ve yapmaması gereken davranışlar nelerdir?"¹³⁶ etkinliği de doğruluk-dürüstlük değerine vurgu yapması açısından değerlendirilebilir.

Bu ünite de doğruluk-dürüstlük değerine yeterince yer verilmediği tespit edilmiş ve bu eksikliğin nasıl giderileceği konusunda görüşümüzü şu şekilde ifade edebiliriz;

---

¹³⁵Buhari, "Savm", 8.

¹³⁶ Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* 5, 41.

“Ramazan ve oruç” ünitesine doğruluk-dürüstlük değerinin dâhil edilmesi oldukça önemlidir. Hz. Muhammed’in hadisi, oruç tutmanın sadece fiziksel aç kalmakla ilgili olmadığını, aynı zamanda ruhsal ve ahlaki bir tutum sergilemenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Oruç sadece yemek ve içmekten feragat etmek değil, aynı zamanda kötü konuşmaktan, yalan söylemekten ve diğer olumsuz davranışlardan uzak durmayı içermektedir.

Önerilen etkinlikler:

İkili tartışma: Öğrenciler gruplara ayrılarak, *"Doğruluk ve dürüstlük niçin önemlidir?"* sorusu üzerinde tartışabilir. Farklı görüşlerini paylaşarak, bu değerlerin günlük yaşamda ve Ramazan'da nasıl uygulanabileceğini keşfedebilirler.

Hadis analizi: Öğrenciler Hz. Muhammed’in hadisini okuyup, bunun doğruluk-dürüstlük ile olan bağlantısını tartışabilir. Bu etkinlik, öğrencilerin hadisleri anlamalarına ve manevi değerleri içselleştirmelerine yardımcı olur.

Davranışlar listesi: "Oruçlu kişinin yapması ve yapmaması gereken davranışlar" etkinliği sırasında, öğrenciler doğru ve dürüst davranışların neler olduğu üzerine düşünme fırsatı bulur. Bu listenin ortasında, "doğru konuşmak" ve "yalan söylememek" gibi maddelere yer verecek şekilde zenginleştirilebilir.

Rol oynama: Öğrenciler farklı durumlarda doğru ve dürüst davranışı sergileyen veya aksini yapan karakterleri canlandırabilir. Bu, öğrencilerin bu değerlerin pratikte nasıl uygulanacağını görmelerine yardımcı olur.

Değerler pankartı: Sınıfta, “Doğruluk-dürüstlük” temalı bir pankart hazırlanabilir. Öğrenciler, Ramazan ayı boyunca karşılaştıkları durumlar hakkında düşündüklerinde, bu değeri nasıl yerleştirdiklerine dair güncellemeler yapabilir.

Bu tür etkinlikler, öğrencilerin Ramazan orucunun ruhsal boyutunu anlamalarına, aynı zamanda doğruluk-dürüstlük değerinin önemini keşfetmelerine yardımcı olabilir. Böylece, Ramazan ayının manevi atmosferi içerisinde bu değerlere vurgu yapılarak daha bütünsel bir öğrenme deneyimi sağlanmış olur.

5.sınıf “adap ve nezaket” ünitesinde iletişim ve konuşma adabı konu başlığının altında içerik ve etkinlik olarak doğruluk-dürüstlük değerine değinilmiştir. Ünitenin

değerlendirmesi yapılırken konunun içeriğine değindiğimiz için burada içerik kısmında tekrar değinmeyeceğiz. “Ünitemizi değerlendirelim” kısmında doğruluk-dürüstlük değeriyle ilgili herhangi bir soruya yer verilmemesi bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu kısımda doğruluk-dürüstlük hakkında bir soruya yer verilebilirdi.

Ünite hakkındaki görüş ve önerimizi belirtmek gerekirse "Adap ve nezaket" ünitesinde "Ünitemizi değerlendirelim" kısmında, doğruluk-dürüstlükle ilgili bir soru ekleyerek öğrencilerin bu değerleri düşünmeleri ve tartışmaları teşvik edilebilir. Örneğin:

Soru Önerisi: *"Doğruluk-dürüstlük, iletişimimizde neden bu kadar önemlidir? Bu değerleri günlük hayatınızda nasıl uygulayabilirsiniz?"*Bu tür bir soru, öğrencilerin hem konuyu pekiştirmelerine hem de kendi yaşamlarında bu değerleri nasıl hayata geçirebileceklerine dair düşünmelerine yardımcı olabilir. Aynı zamanda, grup tartışmaları veya yazılı cevaplar şeklinde etkinliklere de dönüştürülebilir. Bu, öğrencilerin iletişim becerilerini ve sosyal duyarlılıklarını artıracaktır.

5.sınıf “Hz. Muhammed ve aile hayatı” ünitesinde Hz. Muhammed’in ahlaki yönüne hitap edecek bir konuya yer verilmemiştir. Doğruluk-dürüstlük değeri açısından üniteyi değerlendirdiğimizde sadece Hz. Muhammed’in evliliği ve çocukları konusunda içerik olarak sadece bir cümlede doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Bu da peygamberimizin ticaret hayatındaki dürüstlüğü hakkındadır.¹³⁷“Ünitemizi değerlendirelim” kısmında da herhangi bir soru ya da etkinliğe yer verilmemiştir.

Bu durum "Hz. Muhammed ve aile hayatı" ünitesinin ahlaki değerler açısından zenginleştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ahlaki değerler, özellikle öğrencilerin karakter gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Hz. Muhammed’in hayatının bu yönünü daha ayrıntılı incelemek, öğrencilerin doğruluk-dürüstlük, gibi kavramları anlamalarına yardımcı olabilir.

Bizim görüşümüze göre, Eğitim materyaline bazı öneriler ekleyerek bu durumu

---

¹³⁷ Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* 5, 80.

geliştirmek mümkündür:

Doğruluk-dürüstlük teması: Hz. Muhammed'in hayatından örnekler ile doğruluk-dürüstlük konusunda ondan nasıl örnek alınabileceğine dair bir bölüm eklenebilir. Örneğin, Peygamberimizin gençliğinde ticaret yaptığı dönemdeki dürüstlüğü ile ilgili hikâyeler paylaşılabilir.

Sınıf tartışmaları: Öğrencilere, "*Hz. Muhammed'in yaşamında dürüstlüğün nasıl bir rol oynadığını düşünüyorsunuz?*" gibi sorular sormak, sınıf içerisinde tartışmalara yol açabilir. Bu, öğrencilerin konuyu daha derinlemesine araştırmalarına ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanır.

Rol oynama etkinliği: Öğrenciler, Hz. Muhammed'in hayatından bir olayı canlandırarak, doğruluk-dürüstlük temalarını yaşayarak öğrenebilirler. Örneğin, bir ticaret olayını canlandırarak, nasıl adil ve dürüst davranmaları gerektiğini deneyimleyebilirler.

Ahlaki değerler üzerine yazılı çalışma: Öğrencilerden, Hz. Muhammed'in hayatından bir örnek üzerinden doğru davranışın ve dürüst olmanın önemine dair kısa bir kompozisyon yazmaları istenebilir. Bu, öğrencilerin düşünme ve yazılı ifade etme becerilerini geliştirir.

Özdeğerlendirme: "*Benim için doğruluk-dürüstlük ne anlama geliyor?*" gibi sorularla, öğrencilerin kendi yaşamlarında bu değerleri ne kadar uygulayabildiklerini düşünmeleri sağlanabilir.

Bu tür etkinlik ve tartışmalar, "Hz. Muhammed ve aile hayatı" ünitesinde, ahlaki değerlerin daha iyi anlaşılmasını ve içselleştirilmesini sağlayacaktır görüşüdeyiz.

6. sınıf "Peygamber ve ilahi kitap inancı" ünitesinde konuda verilecek değerler arasında doğruluk-dürüstlük değeri yoktur. Üniteyi içerik ve etkinlik bakımından incelediğimizde peygamberlerin özellikleri ve görevleri ve Peygamberler insanlar için en güzel örnektir konu başlıkları altında hem içerik hem de etkinlik olarak doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Ünitimizi değerlendirelim kısmında da doğruluk-dürüstlük değeriyle ilgili soruya yer verilmiştir. Bu açıdan baktığımızda ders kitabı ile öğretim programı arasında uyum olduğunu söyleyebiliriz.

Ünite içeriğine baktığımızda "Peygamber ve ilahi kitap inancı" ünitesinde, içerik ve etkinliklerin incelenmesi neticesinde doğruluk-dürüstlük değerinin önemli bir yer tuttuğunu gösteriyor. Peygamberlerin yaşamları ve özellikleri, onları örnek alarak öğrencilerin bu değerleri benimsemelerine yardımcı olabilir. Özellikle Peygamberlerin dürüstlükleri ve adalet anlayışları, bu değerlerin eğitimde nasıl yer bulduğunu gösteren önemli unsurlardır.

Ders kitabında "Peygamber ve ilahi kitap inancı" ünitesinde ve öğretim programında bu değerlerin işlenmesi, öğrencilerde ahlaki gelişimi destekleyici bir etki yaratabilir. Bu bağlamda, ders kitabının içeriği ve etkinlikleri ile öğretim programı arasında bir uyum olduğuna katılıyoruz. Bu uyum, öğrencilerin sadece bilgiyi öğrenmelerine değil, aynı zamanda bu bilgiyi günlük yaşamlarında nasıl uygulayabileceklerine dair bir anlayış geliştirmelerine de katkı sağlar.

Eğitmcilerin, bu değerleri derinlemesine işlemeleri ve sınıf içinde tartışmaları teşvik etmeleri, öğrencilerin karakter gelişimine katkı sağlamak açısından önemlidir. Dolayısıyla, Peygamberlerin özellikleri ve örneklikleri üzerinden doğruluk-dürüstlük değerlerinin vurgulanması, eğitim sürecinde etkili bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

7.sınıf "Ahlaki davranışlar" ünitesinde güzel ahlaki tutum ve davranışlar konusunda konu, içerik ve etkinlik olarak doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Yine ünitimizi değerlendirelim kısmında bu değerlerle ilgili soruya yer verilmiştir. Bu açıdan bu ünite de öğretim programı ile ders kitabı arasında uyum olduğunu söyleyebiliriz.

7.sınıf "Allah'ın kulu ve elçisi Hz. Muhammed" ünitesinde konu olarak doğruluk-dürüstlük değeri yoktur. Allah'ın kulu Hz. Muhammed konusunda içerik olarak doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir.

7.sınıf "Allah'ın kulu ve elçisi Hz. Muhammed" ünitesinde, buradaki eksikliği gidermek amacıyla Hz. Muhammed'in doğruluk-dürüstlük ve özellikleri üzerine bir konu ve içerik oluşturmak mümkündür. Bu bağlamda, Hz. Muhammed'in hayattaki duruşu ve bu değerlere verdiği önem vurgulanabilir. Bu açıdan konu içeriğine

ekleme yapılarak bu eksiklik giderilebilir. Bu konuyu ele alacak şekilde birkaç başlık ve içerik eklemek gerekirse öneri olması açısından:

1. Hz. Muhammed'in dürüstlük anlayışı

Sıddıklık unvanı: Hz. Muhammed, genç yaşlarından itibaren "Sıddık" (doğru, dürüst) unvanıyla anılmıştır. Bu unvanın arka planı, onun sürekli olarak doğru söylemesi ve güvenilir bir kişi olarak tanınmasındandır.

Ticaret hayatı: Gençliğinde ticaretle uğraşan Hz. Muhammed, ticaretinde her zaman doğruluk prensiplerine sadık kalmış, insanlara adaletli davranmıştır. Bu durum, ona müşteri ve ticaret ortakları arasında büyük bir itibar kazandırmıştır.

2. Hz. Muhammed'in örnek davranışları

Allah'ın Elçisi olarak: Peygamberlik vazifesini üstlendiğinde, başkalarına güven vermeye devam etmiştir. İnsanlar, ona "emin" ismi ile hitap ederek güvenlerini ifade etmişlerdir.

Bütünlük ve dürüstlük: Hz. Muhammed, sözlerinde ve eylemlerinde tutarlı olmuş, asla iki yüzlülük yapmamıştır. Kur'an'da da doğruluk üzerine sıkça vurgular yapılmaktadır.

3. Doğruluk ve adalet teması

Kur'an'da doğruluk: Kur'an-ı Kerim'de, doğruluk-dürüstlük üzerine pek çok ayet bulunmaktadır. Hz. Muhammed, bu ayetleri hayatında örnek almış ve insanlar arasında bu değerleri yaymaya çalışmıştır.

Topluma etkisi: Hz. Muhammed'in dürüstlüğü, onu takip edenlerin de aynı değerlere sahip olmasını teşvik etmiştir. Müslüman toplumu için dürüstlük, ahlaki bir gereklilik haline gelmiştir.

4. Günümüzde doğruluk -dürüstlük

Model olma: Bugün, Hz. Muhammed'in dürüstlüğü, bireylerin ve toplumların izlemesi gereken bir model sunmaktadır. Gençlere, bu değerleri hayatlarında nasıl uygulayabilecekleri üzerine örnekler verilebilir.

5. Değerlerin eğitimi

Ahlaki eğitim: Doğruluk-dürüstlük değeri, genç yaşta öğrenilmeli ve hayat boyu benimsenmelidir. Öğrencilere Hz. Muhammed'in hayatından derslerle bu değerlerin önemi öğretilmelidir.

Bu başlıklar altında Hz. Muhammed'in doğruluk-dürüstlük değeri üzerine kapsamlı bir öğretim süreci oluşturulabilir. Öğrencilere, bu değerlerin bireysel ve toplumsal hayattaki önemini kavratmak için interaktif etkinlikler ve tartışmalar da düzenlenebilir.

8.sınıf "Hz. Muhammed'in örnekliliği" ünitesinde konu, içerik ve etkinlik olarak doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmiştir. Ünitenin ilk konusu Hz. Muhammed'in doğruluğu ve güvenilir kişiliğidir. Konuda verilecek değerler arasında doğruluk-dürüstlük değerinin olması, içerikte bu değerlere yer verilmesi ve etkinlik olarak da doğruluk-dürüstlük değerine yer verilmesi açısından baktığımızda öğretim programı ile ders kitabı arasında uyum olduğu anlaşılmaktadır.

3. Değer eğitimi yaklaşımı olarak ise program ve ders kitaplarında öğrencilere doğruluk-dürüstlük değerini içselleştirmeleri için bazı ünitelerde örnek olaylar, hikâyeler ve uygulamalara yer verildiği görülmüştür. Fakat etkinliklerin ve görsellerin çeşitlendirilerek çoğaltılması gerekmektedir.

Değer eğitimi yaklaşımı, öğrencilerin öz değerlerini geliştirmeleri ve toplumsal normlara uygun davranışlar sergilemeleri açısından son derece önemlidir. Program ve ders kitaplarında doğruluk-dürüstlük değerinin içselleştirilmesine yönelik örnek olaylar, hikâyeler ve uygulamaların yer alması bu süreci desteklemek adına olumlu bir adımdır. Ancak, bu etkinliklerin ve görsellerin daha da çeşitlendirilmesi ve çoğaltılması gerekmektedir.

Bizimde bu alanda katkımız olması açısından önerebileceğimiz bazı yöntemler şunlar olabilir:

1. Farklı medya araçları kullanmak: Video, podcast ya da animasyon gibi çeşitli medya araçları ile doğruluk-dürüstlük konularını işleyecek içerikler üretmek,

öğrencilerin dikkatini çekebilir.

2.Rol oyunları ve simülasyonlar: Öğrencilerin çeşitli senaryolarla karşılaşacakları rol oyunları düzenlemek, bu kavramları daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Örneğin, bir durumun etik boyutunu tartışarak dürüstlük ile ilgili kararlar almalarını sağlamak.

3.Gerçek hayattan örnekler: Öğrencilerin çevresindeki topluluklardan, haberlerden ya da tarihi olaylardan gerçek yaşam örnekleri sunarak derslerde bu konuları tartışmak.

4.Yaratıcı yazma aktiviteleri: Öğrencilerin kendi hikâyelerini ya da durumlarını yazmaları teşvik edilerek, doğruluk-dürüstlük temalarını nasıl kavradıklarını göstermeleri sağlanabilir.

5.Görsel sanatlar: Doğruluk-dürüstlük kavramlarını ele alan resim, heykel ya da diğer sanat eserlerinin oluşturulması için proje tabanlı etkinlikler düzenlemek.

6.Etkileşimli uygulamalar: İnteraktif dijital oyunlar veya yarışmalar ile öğrencilerin bu değerleri öğrenirken aynı zamanda eğlenceli bir yöntemle katılımlarını artırmak.

Bütün bu yöntemler, öğrencilerin değer eğitimi kapsamındaki doğruluk-dürüstlük kavramını daha etkili bir şekilde içselleştirmelerine yardımcı olabilir. Günümüz teknoloji çağında Eğitimin bu yönü, genç bireylerin topluma güçlü, etik değerlerle dolu bireyler olarak katılım sağlamaları için kritik bir işlemdir.

4.İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile ders kitapları arasındaki uyum sağlanmalı ve buradaki eksiklikler giderilmelidir. Devamında değerler eğitimi açısından farklı etkinliklere yer verilerek öğrencilerin yaşatılması gereken değerlere sahip çıkması hedeflenmelidir.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile ders kitapları arasındaki uyumun sağlanması, eğitim sürecinin etkinliği açısından oldukça önemlidir. Program ve kitaplar arasındaki uyum, öğretim hedeflerinin

gerçekleştirilmesine yardımcı olurken, öğretmenlerin derslerini daha etkili bir şekilde planlamasını sağlayacaktır. Bu nedenle, mevcut müfredat ve ders kitaplarındaki eksiklikler bizim görüş öneri ve eleştirilerimiz de dikkate alınarak belirlenmeli ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Değerler eğitimi açısından farklı etkinliklerin programa dâhil edilmesi ise, öğrencilerin hem bireysel hem de sosyal hayatta bu değerlere sahip çıkmalarını sağlamak için kritik bir adımdır. Tavsiye olması açısından şunlar yapılabilir:

1. Pekiştirme etkinlikleri: Değerler eğitimi kapsamında öğrencilerin katılabileceği drama, oyun ve grup etkinlikleri düzenlenebilir. Bu tür çalışmalar, öğrencilerin empati geliştirmelerine ve grup dinamiklerini anlamalarına yardımcı olacaktır.

2. Proje tabanlı öğrenme: Öğrencilerin gerçek hayatta karşılaştıkları sorunlara değerler perspektifinden çözüm bulmaya teşvik eden projeler düzenlenmelidir. Bu, öğrencilerin değerleri aktif olarak deneyimlemelerini ve uygulamalarını sağlayacaktır.

3. Toplumsal sorumluluk projeleri: Öğrencileri sosyal sorumluluk projelerine yönlendirmek, onları toplumun bir parçası olarak hareket etmeye teşvik eder. Bu tür projeler aracılığıyla dayanışma, yardımlaşma ve adalet gibi değerler pekiştirilebilir.

4. Tartışma ve değerlendirme: Değerler üzerinde tartışmalar yaparak, öğrencilerin farklı bakış açılarını anlama ve kendilerini ifade etme becerilerini geliştirmelerine ortam hazırlanmalıdır. Farklı değer ve inançları anlayan öğrenciler, hoşgörü ve saygı gibi değerleri de benimseyeceklerdir.

5. Aile ve toplum iletişimi: Velilerin de sürece dâhil edilmesi önemlidir. Ailelerin değerler eğitimi konusunda bilgilendirilmesi ve bu konuda desteklenmesi, öğrencilerin değerleri içselleştirmesine yardımcı olur.

Bu tür etkinliklerle, müfredatın amaçları doğrultusunda öğrencilerin sadece akademik bilgi değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal beceriler kazanmaları da sağlanabilir. Böylece, değerlerine sahip çıkan, sorumluluk sahibi bireyler

yetiştirilmesine katkı sağlanmış olur.

5.Günümüz şartlarında öğrencilerin kalıcı öğrenmeler elde edebilmeleri için İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda yapılandırmacı yaklaşımla uyuşmayan etkinlik ve uygulamalar yeniden değerlendirilip düzenlenerek, değer eğitimi yaklaşımlarına uygun etkinlikler oluşturulmalı ve ders kitaplarına eklenmelidir.

Günümüz eğitim anlayışı, öğrencilerin aktif öğrenme süreçlerine katılımlarını ve bilgiyi kalıcı bir şekilde içselleştirmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın yapılandırmacı yaklaşımlara uygun hale getirilmesi, öğrencilere daha etkili bir eğitim sunma fırsatı sunmaktadır. Bu konuda bizim bakış açımızdan yapılması gerekenler şunlardır:

1. Mevcut etkinliklerin gözden geçirilmesi: Programda yer alan mevcut etkinlikler, öğrenci merkezli bir yaklaşımın sağladığı fırsatlarla yeniden gözden geçirilmeli. Öğrencilerin katılımını artıracak, merak uyandıracak ve tehdit hissettirmeyen aktiviteler ön planda olmalıdır.

2. Değer eğitimi yaklaşımları: Etkili değer eğitimi, sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda öğrencilere değerler hakkında düşünme, tartışma ve uygulama fırsatı sunmalıdır. Bu bağlamda, öğrencilere çeşitli değerlerle ilgili senaryolar, grup çalışmaları ve rol oyunları gibi interaktif etkinlikler sunulabilir.

3. Ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi: Günümüz ihtiyaçlarına ve yapılandırmacı yaklaşıma uygun materyallerin oluşturulması için ders kitapları gözden geçirilmeli. Kitaplar, farklı öğrenme stillerine hitap eden çoklu eğitim araçları (video, animasyon, oyunlar) içermelidir.

4. Öğrenci katılımını artırma: Öğrencilerin aktif katılımını sağlamak amacıyla grup çalışmaları, projeler ve tartışmalar gibi etkinlikler ders programına dâhil edilmelidir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin kendi fikirlerini ifade etmeleri ve başkalarıyla etkileşim kurmaları için fırsatlar sunacaktır.

5. Aile ve toplum işbirliği: Değer eğitiminde ailelerin ve toplumun rolünü göz ardı etmemek önemlidir. Aile katılımını artırmak için öğrencilerle birlikte aile etkinlikleri düzenlenebilir, toplum projelerine dâhil edilmeleri sağlanabilir.

6. Öğretmen eğitimi: Yapılandırmacı yaklaşıma uygun yöntemleri uygulamak için öğretmenlerin mesleki gelişimleri desteklenmelidir. Eğitim seminerleri ve atölye çalışmaları, öğretmenlerin bu yaklaşıma yönelik bilgi ve becerilerini artırabilir.

Bu adımlar, öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi alanında kalıcı öğrenmeler elde etmelerini sağlarken, aynı zamanda onların sosyal, duygusal ve etik gelişimlerine de katkıda bulunacaktır. Eğitim programının sürekli olarak gözden geçirilmesi ve yenilenmesi, bu hedeflere ulaşmak için önemlidir.

6. Öğretmenlerimize tavsiye niteliğinde olması temennisiyle Öğrencilere doğruluk-dürüstlük değerlerini öğretmek için sadece bilgi aktarmak yerine örnek davranışlar gösterilmesi ve öğrencilerin bu değerleri yaşam biçimleri haline getirmeleri teşvik edilmelidir.

Öğrencilere doğruluk-dürüstlük değerlerini öğretmek, sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, öğretmenlerin bu değerleri kendi davranışlarıyla örneklemeleriyle daha etkili hale gelir. Öğretmenler, sınıf içinde ve dışında bu değerleri sergileyerek, öğrencilerine olumlu bir model sunabilirler. Bu süreçte eğitimcilerimizin izleyebileceği bazı önerilere değinecek olursak:

1. Örnek davranışlar: Öğretmenler, günlük yaşamlarında doğru- dürüst olmanın önemini vurgulayan örnek durumlar yaratabilirler. Kendi deneyimlerini paylaşarak, öğrencilerin bu değerlerin hayatta nasıl işlendiğini görmelerini sağlayabilirler.

2. Açık iletişim: Sınıf ortamında dürüst olmanın ve hataları kabul etmenin önemini tartışmak öğretici olabilir. Öğrencilerin hata yapmaktan korkmaması sağlanarak, dürüst davranmanın olumlu sonuçları üzerinde durulmalıdır.

3. Roller oluşturma: Öğrencilerin grup çalışmaları veya rol oyunları aracılığıyla doğruluk-dürüstlük temalarını işleyebileceği ortamlar yaratmak. Bu tür etkinlikler,

öğrencilerin bu kavramları içselleştirmelerine yardımcı olur.

4. Pozitif geribildirim: Öğrencilere dürüstlük gösterdiklerinde, bu davranışlarının takdir edilmesi ve ödüllendirilmesi, onları bu davranışları daha sık sergilemeye teşvik eder.

5. Değerler eğitimi: Doğruluk-dürüstlük üzerine kitaplar okumak, videolar izlemek veya bu alanda yazılmış tez, makale ve belgeleri incelemek gibi etkinliklerle öğrencilerin bu konudaki farkındalıklarını artırmak.

6. Geri dönüş almak: Öğrencilere, doğruluk-dürüstlük ile ilgili yaşadıkları deneyimleri paylaşma fırsatı vermek. Bu sayede öğrenciler, kendi hayatlarında bu değerlerin nasıl işlediğine dair düşünme fırsatı bulurlar.

Bu yöntemlerle, öğretmenler öğrencilerin yalnızca bilişsel düzeyde değil, aynı zamanda duygusal ve davranışsal düzeyde de doğruluk-dürüstlük değerlerini içselleştirmelerine yardımcı olabilirler. Neticesinde, bu değerler öğrencilerin yaşam biçimleri haline gelir ve onları daha sorumlu bireyler haline getirir.

Tezimizin Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında doğruluk-dürüstlük değeri ve öğretim programı ile uyumluluğunun değerlendirilmesi konu başlığının altında ünite değerlendirme bölümünde ünite içeriklerine ayrıntılı olarak değindiğimiz için burada ayrıca bu eksikliklere değinilmeyecektir. Yaptığımız inceleme ve değerlendirme sonucunda ulaştığımız sonuçları ifade etmemiz açısından şu konuların dikkate alınması gerektiğini düşünmekteyiz;

Doğruluk-dürüstlük temalarının varlığı: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın doğruluk-dürüstlük değerine verdiği önem gözlemlendi. Programda yer alan öğretim materyalleri ve etkinlikler, bu değerlerin öğrenilmesine yönelik tespitler yapmamıza olanak tanıdı.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, öğrencilerin doğruluk-dürüstlük gibi temel değerleri öğrenmelerini teşvik etmek amacıyla çeşitli materyaller ve etkinlikler içermelidir. Bu programda, doğruluk-dürüstlük temalarının

önemi, hem teorik bilgilerle hem de pratik uygulamalarla ele alınmalıdır.

Öğrencilere bu değerlerin kazandırılmasında, hikâyeler, dramalar, grup çalışmaları ve tartışmalar gibi farklı öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. Bu etkinlikler, öğrencilerin karşılaştıkları ahlaki ikilemleri anlamalarına ve doğru ile yanlış ayırt etmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, programın içeriğinde yer alan sınavlar, proje çalışmaları ve diğer değerlendirme araçları, öğrencilerin doğruluk-dürüstlük kavramlarını ne derece anladıklarını ve bu değerleri günlük yaşamlarında nasıl uyguladıklarını ölçmek için bir fırsat sunmalıdır.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, doğruluk-dürüstlüğün önemini vurgulamakta ve bu değerleri pekiştirmek için gereken araçları sağlamalıdır. Bu sayede, öğrencilerin ahlaki gelişimleri desteklemeli ve onların sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunmalıdır.

Ortaokul ders kitaplarının içeriği: İncelenen Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları, doğruluk-dürüstlük değerini pekiştiren örnek ve uygulamalar içermektedir. Ancak, bazı kitaplardaki ünitelerde bu konuların yeterince derinlemesine işlenmediği görüldü. Dolayısıyla, daha fazla örnek ve uygulama ile bu temaların güçlendirilmesi gerektiği sonucuna vardık.

Değer eğitim yaklaşımları: Değer eğitim yaklaşımları açısından yapılan değerlendirmede, programın ve ders kitaplarının, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden yöntemler içermediği belirlendi. Doğruluk-dürüstlük gibi kavramların daha etkili bir şekilde öğretilmesi için, uygulamalı öğretim yöntemlerinin ve grup çalışmalarının artırılması önerilmektedir.

Eleştirel düşünme ve farkındalık: Öğrencilere doğruluk-dürüstlük değerleri ile ilgili eleştirel düşünme becerileri kazandıracak etkinliklerin yetersiz olduğu tespit edildi. Bu değerlerin toplumdaki önemini anlamaları için, güncel olaylar ve durumlarla ilişkilendirilmiş tartışma alanlarının oluşturulması gerektiği sonucuna varıldı.

Öğretmen eğitimi: Öğretmenlerin bu değerlerin öğretilmesindeki rolü son derece kritiktir. Eğitimcilerin, doğruluk-dürüstlük gibi erdemleri etkili bir şekilde aktarabilmesi için, hedefe yönelik eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaştık.

Program ve ders kitaplarındaki doğruluk-dürüstlük değerinin daha etkin bir şekilde işlenmesi, eğitimin kalitesini artıracak ve öğrencilerin karakter gelişimine katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, önerilen çalışmalar doğrultusunda yenilikler yapılması beklenmektedir.

Sonuç olarak, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi doğruluk-dürüstlük değerinin öğrencilere kazandırılması açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Öğretim programı ve ders kitapları doğru bir şekilde planlanıp uygulandığında, öğrencilerde doğruluk-dürüstlük değerinin gelişmesine katkı sağlayacağını söyleyebiliriz. Ancak çalışmamız neticesinde bu değerlerin tüm ünitelere yansımadağı ve gereken uygulamalara yer verilmediğı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*. 3.
- Akyol, Taha. *Hayat Yolunda Gençler İçin Anılar ve Öneriler*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1997.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Aydın, Hasan. *Felsefi Temelleri Işığında Yapılandırmacılık*. Ankara: Nobel Yayınları, 2007.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Açık Toplumda Din Eğitimi-Yeni Paradigma İhtiyacı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.
- Buhari, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-şahîh*, nşr. Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbni Şeref İbni Mürî en-Nevevî. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- Büyükdüvenci, Sabri. *Bilgi ve Değer*. Ed. Şahabettin Yalçın. Ankara: Vadi Yayınları, 2002.
- Chadwick- Meux. *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Akt. Hasan Bacanlı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999.
- Coombs- Meux. *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Akt. Hasan Bacanlı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999.
- Çamyar, Selahattin- Yaldız, Hacer. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı*. Ankara: Gün Yayıncılık- Ada Matbaacılık, 2022.
- Çengelci, Tuba. *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Dilmaç, Bülent. *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Dilmaç, Bülent. *Eğitimde Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi, 2007.

- Dinî Terimler Sözlüğü. Haz. Ahmet Nedim Serinsu, vd., Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010.
- Doğan, İsmail. *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları: İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*. Ankara: Pegem Yayınları, 2001.
- Doğanay, Ahmet. “*Buğday Saçlı Anne*”, *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi, 2012.
- Doğanay, Ahmet. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. ed. Cemil Öztürk. Ankara: Pegem Akademi, 2012.
- Doris Adams, Louise- Ebbeck, Marjory. “The Early Years and the Development of Tolerance”, *International Journal of Early Years Education*, (1997), 104-105.
- Durmuş, Çiğdem. *Değerlerin Meslek Gurupları Açısından İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Elias, John. “Models of Values Education”. *Journal of Moral Education*. 18(3), (1989), 161-175.
- Gül, Ramazan. *Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 05 Şubat 2024. <http://sozluk.gov.tr>
- Güngör, Erol. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Profesörlük Tezi, Ötüken Yayınları, 1993.
- Hacı Bektaş Velî. *Makalat- Kitabü'l-Fevaid*. Çev. Ahmet Tekin. İstanbul: Kelam Yayınları, 2014.
- Heyet, “Doğruluk”. *İslami Bilgiler Ansiklopedisi*. 3/ 109. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1993.
- Höçük, Âdem. *Kuranı Kerimde Sıdk (Doğruluk) Kavramı*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Hökekleli, Hayati. *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Hulusi Yiğit vd., *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2022.
- İbn-i Sa'd, Ebu Abdillah Muhammed b. Sa'd b. Meni'El-Katib El-Haşimi El-Basri

El-Bağdadi. *Tabakât*, 1. Cilt.

Kaymakcan, Recep- Meydan, Hasan. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi”.*Değerler Eğitimi Dergisi* (Aralık 2011), 1. Cilt/ No. 21, 32.

Kirschenbaum. “A Comprehensive Model for Values Education and Moral Education”, Phi Delta Kappan. 73(10), 772. Çev. Oktay Akbaş. Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi* 6 (16), (1992), 9-27

Kirschenbaum, Howard. 100 Ways to Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings. Çev. Oktay Akbaş. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.

Kohlberg, Lawrence. Akt. Nuray Senemoğlu. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi, 2011.

Kuçuradi, Ioanna. *İnsan ve Değerleri (Değer Problemi)*. İstanbul: Yankı Yayınları, 1971.

Kur’ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.

Kurnaz, Ahmet, vd. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin Değer Algılarının Betimsel Bir Analizi. Ankara: *Değerler Eğitimi Dergisi* (Aralık 2013), 11. Cilt / No. 26, 185-225.

Leming. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Çev. Soner Aladağ. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.

Leming. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*. Çev. Oktay Akbaş. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.

Macit, Sadullah. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*. Ankara: FCM Yayıncılık, 2021.

MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2010.

MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim*

Programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2010.

Meriam, George- Meriam, Charles. “*Meriam-Webster Dictionary*”, Springfield, MA: Meriam-Webster Inc. (2007). *Merriam-Webster OnLine* (n.d.). Metaphor, Retrieved July 17, 2018. from <http://www.mw.com/dictionary/metaphor>.

Michaelis, Udell- Garcia, Jesus. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Akt. Ahmet Doğanay. Ed. Cemil Öztürk. Ankara: Pegem Akademi, 2012.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahihi Müslim*.

Nurullah Altaş. “Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi”. Recep Kaymakcan(ed.).*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programlarının Amaç-İçerik İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2011.

Okumuşlar, Muhiddin. *Yapılandırmacı Yaklaşım ve Din Eğitimi*. Konya: Yediveren Kitap,2008.

Oliner. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Akt. Ahmet Doğanay. Cemil Öztürk(ed.), Ankara: Pegem Akademi, 2012.

Öner, Necati. “Kavramın Açıklığı ve Seçikliği”.*Felsefe Dünyası Dergisi* 24, (1997), 3-7.

Özdemir, Fikri. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı*. Ankara: Anka Kuşu Yayınevi, 2019.

Özensel, Ertan. “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 1, (2003), 220.

Perkins, David. *Yapılandırmacı Yaklaşım ve Din Eğitimi*. Akt. Muhiddin Okumuşlar. Konya: Yediveren Kitap, 2008.

Raths, Louis Edward vd., Akt. John Elias. *Moral Education: Secular and Religious*. Malabar: RE Krieger Pub. Co, 1989.

Sicistâni, Ebu Davud es-Sicistâni. *Sünen-i Ebu Davud*.

Simon, Sidney. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*. Akt. Oktay Akbaş. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.

Sobi, Furkan. *Ortaokul Öğrencilerine Yapılan Doğruluk Değeri Eğitiminin Öğrencilerin Doğruluk Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,

2014.

Şahin, Hasan. “Doğruluk”.*Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. İstanbul: Risale Yayınları, I, 1990.

Tietze, Andreas. *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*. 1. Cilt. İstanbul: Simurg Yayınevi, 2002.

Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et- Tirmizi. *Sünen-i Tirmizi*.

Tuğlacı, Pars. *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*. 1.Cilt. İstanbul: Cem Yayınevi, 1985.

Uysal, Ayşe. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Doğruluk Kavramının Kazandırılması ve Din Eğitimi ile İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Welton- Mallon. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Derecesinin Değerlendirilmesi*. Akt. Oktay Akbaş. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.

Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 8.Basım, 2008.

Ziebertz, Hans-Georg. “Değerler ve Eğitimi”, *Çokkültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri*. Ed. Recep Kaymakcan. İstanbul: Dem Yayınları, 2007.